

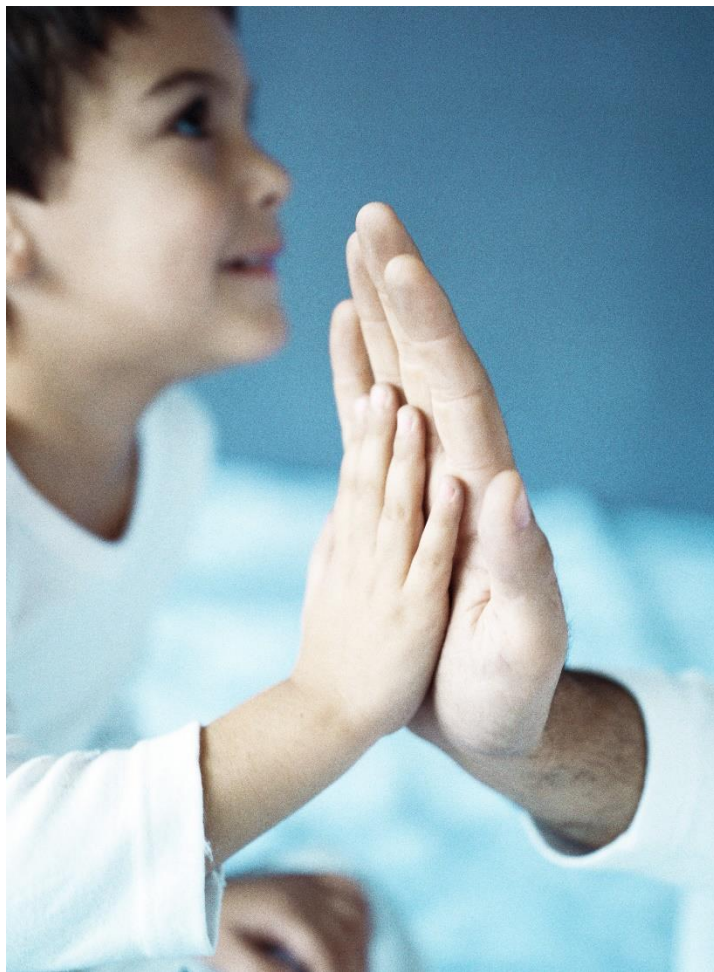

MASTEROPPGAVE

«Å SE BARNET SOM SUBJEKT»

KINE EVENRUD (Kandidatnr. 2)

2018/2019

MASTER I PEDAGOGIKK
HØGSKOLEN INNLANDET - LILLEHAMMER

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
1. Innledning	5
1.1 Bakgrunn	5
1.2 Avgrensing av oppgaven	6
1.3 Presentasjon av problemstilling	6
1.4 Sentrale begreper	7
1.5 Oppbygging av oppgaven	8
2. Kunnskapsstatus	9
2.1 Medborger og medvirkning	9
2.3 Fellesskap	10
2.3 Maktforhold og asymmetri	10
2.4 Forståelse og bevisstgjøring av barn som subjekt	13
2.5 Oppsummering	17
3. Teoretisk forankring	20
3.1 Subjekt	20
3.2 Anerkjennelse	23
3.3 Fellesskap	26
3.4 Medborger	27
3.6 Oppsummering	35
4. Framgangsmåte og metode	36
4.1 Kriterier for utvalg	37
4.2 Observasjon	38
4.3 Praksisfortellinger	43
4.4 Fokusgruppeintervju	43
4.5 Reliabilitet og validitet	45
4.6 Gjennomføring av undersøkelsen	46
4.7 Analyse av empirisk materiale	50
5. Funn og resultater	53
5.1 Analyse av observasjoner	53
5.2 Analyse av observasjoner småbarnsavdeling	57
5.3 Analyse av fokusgruppeintervju	59

5.4 Analyse av oppfølgingsintervju	63
5.5 Annet som dukket opp i arbeidet med koding av datamateriale?	68
5.6 Oppsummering	69
6. Drøfting i lys av teori	71
6.1 Subjekt	72
6.2 Anerkjennelse	74
6.4 Fellesskap	77
6.5 Medborger	77
7. Konklusjon og avslutning	87
7.1 Svar på problemstillingen	87
7.2 Veien videre	91
8. Litteraturliste	93
9 Vedlegg	i
Vedlegg 1 Informasjonsskriv og samtykkeskjema	i
Vedlegg 2 Godkjenning NSD	iv
Vedlegg 3 Praksisfortelling fra storbarnsavdeling	vi
Vedlegg 4 Praksisfortelling fra småbarnsavdeling	viii
Vedlegg 5 Intervjuguide 1	x
Vedlegg 6 Innhold i fokusgruppeintervju 1	xi
Vedlegg 7 Intervjuguide 2	xxv
Vedlegg 8 Innhold i fokusgruppeintervju 2	xxvii

Forord

Som pedagogisk leder har jeg vært opptatt av barnets stemme i barnehagen. Det har derfor vært veldig spennende og lærerikt og begi seg ut på denne masteroppgaven.

Det har til tider vært tøft å stå i arbeidet, men jeg er stolt over å ha kommet frem til et ferdig produkt. Dette har jeg hatt mange rundt meg som har hjulpet meg med.

Jeg vil derfor takke Lene Nyhus som har vært min veileder i prosessen. Den hjelpen og de refleksjonene du har gitt meg har vært helt uvurderlig. Du har gitt meg troen på at jeg skal mestre dette og fått meg til å fullføre arbeidet. Takk!

Videre vil jeg takke mine medarbeidere som har stilt opp i undersøkelsen min og hjulpet meg til å gjennomføre oppgaven. Tusen hjertelig takk for at dere både har vært modige og åpne for denne prosessen, og for alle gode ord dere har gitt meg. Takk!

Jeg vil også takke mine andre medarbeidere som har støttet meg, hatt troen på meg og kommet med gode ord underveis og ledelsen som har gitt rom for studier. Takk!

Jeg vil takke mine venner som har rost meg, som har heiet på meg og gitt meg støtte. Takk!

Til slutt vil jeg takke min samboer og familie som har heiet meg frem, løftet meg opp og støttet meg uansett. Som har vært tålmodige, laget rom for meg til å arbeide og hatt troen på meg og prosjektet. Tusen takk!

Brumunddal

15.05.19

Kine Evenrud

Sammendrag

Å se barnet som subjekt har blitt mer fremtredende de siste årene i barnehagesektoren. Når vi snakker om barn som subjekt kommer vi inn på at dette må forstås opp mot et fellesskap.

Både rammeplanen for barnehagen og FN's barnekonvensjon setter begrepet medborger på dagsorden. Som vil si at voksne må anerkjenne barn som medborgere og som subjekt med sine opplevelser, tanker, følelser og uttrykksmåter.

I denne masteroppgaven har jeg gjort rede for hvordan man kan ivareta barn som subjekt i relasjon mellom barn – voksen, og hvordan dette kan påvirke fellesskapet. For å finne ut av dette har jeg gjennomført en kvalitativ empirisk undersøkelse på egen arbeidsplass, hvor jeg har gjennomført observasjon og to fokusgruppeintervjuer.

Formålet med masteroppgaven var å få andre kolleger og barnehagelærere som profesjon, til å bli bevisst og reflektere over egen praksis. Målet med masteroppgaven er å bidra til inspirasjon, diskusjon og drøftinger blant barnehageansatte. Slik at vi som arbeider med barn fortsetter å søke ny kunnskap, nye drøftinger og endre både tankesett og praksis der det er behov, og samtidig se hva vi får til som fungerer godt.

Det kommer frem i studien hva som er viktig for å ivareta barnet som subjekt og hvordan forholde seg til barnet som medborger med tanke på medvirkning, asymmetri og motmakt. Videre vil det komme frem hvordan ansatte handler og reflekterer rundt samspill med barn. Det kommer frem i studien at ansatte er gode på anerkjennende kommunikasjon og på god vei mot å ivareta barn som subjekt, men at det er behov for å skape felles forståelse for en del begreper som medborger, medvirkning og motmakt.

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Denne masteroppgaven handler om å se barnet som subjekt. Ifølge den norske akademis ordbok kan begrepet subjekt beskrives slik, «Betydning og bruk: 1 Filosofi: det erkjennende eller handlende jeg. Til forskjell fra objekt!» (<https://www.naob.no/ordbok/subjekt>).

Synet på barn har endret seg gjennom tidene. Berit Bae (2018) nevner Dion Sommer som kaller det «et paradigmeskifte når det gjelder syn på barn. Sentralt i dette skiftet er at barn sees som subjekter helt fra begynnelsen av livet, og ikke bare som objekter som skal påvirkes og formes» (Bae, 2018). Jeg tenker ut ifra dette at det er samfunnsnyttig å se på hvordan dette gjøres i dag og hvor bevisst ansatte er i forhold til tanken om subjekt i møte med barnet.

Rammeplanen for barnehagen (2017) sier at «barna skal møtes som individer, og barnehagen skal ha respekt for barnets opplevelsesverden.» (Utdanningsdirektoratet, 2017, s.8). Vi er lovpålagt å møte individet og respektere dets opplevelser, det vil derfor være både samfunnsnyttig og av faglig interesse og finne ut hva barnehageansatte kan, vet og gjør i dag. Samtidig ta de ansatte med i refleksjoner rundt dette for å øke bevisstheten rundt egen praksis. Jeg har valgt å se på hvordan det å ivareta enkeltbarnet som subjekt, kan påvirke fellesskapet. Østrem (2015) nevner at begrepet subjekt blir plassert innenfor et forpliktende fellesskap, som hun sier betyr at barnet finner seg selv i dialog og samhandling med andre. I forhold til fellesskapet i barnehagen står det beskrevet i Rammeplanen for barnehagen (2017, s.8) at «barnehagen skal fremme demokrati og være et inkluderende fellesskap der alle får anledning til å ytre seg, bli hørt og delta». Det er interessant å finne ut hvordan dette fungerer i praksis i dag og hvor bevisste vi som arbeider med barn er på dette.

Jeg er opptatt av hvordan barn blir ivaretatt som subjekt i relasjonen mellom barn og voksen og jeg er interessert i å finne ut hvilke konsekvenser det kan ha for fellesskapet? Dette er min problemstilling for oppgaven.

Jeg vil fortelle litt om min egen bakgrunn for at jeg har ønsket å forske på temaet «barnet som subjekt». Etter å ha arbeidet som pedagogisk leder i ti år brenner jeg for barnets stemme i barnehagen. Barnehagen er en institusjon som skal romme mange formål, barnehagen er en plass for barna her og nå, og samtidig er barnehagen som institusjon et mål i samfunnet. Noe av det jeg er opptatt av er hvordan vi i barnehagen ser på barn og hvordan vi møter barna som mennesker i barnehagen. Det å kunne studere voksenrollen i samspill med barnet synes jeg er interessant. Samtidig er jeg nysgjerrig på hvordan barnehageansattes samspill med det enkelte barnet kan påvirke fellesskapet. Som jeg nevnte er jeg opptatt av barnets stemme og jeg

tenker at i arbeid med barn fra 0-6 år, er vi voksne viktige i samspillet for å løfte barnets stemme frem. Som nevnt ønsker jeg å se på hvordan vi kan ivareta barnet som subjekt i barnehagen og innenfor dette ønsker jeg å se på samspillet mellom barn og voksne. Jeg ønsker å utforske temaet for min egen del, men jeg ønsker også å få andre kolleger og barnehagelærere som profesjon, til å bli bevisst og reflektere over egen praksis. Målet med masteroppgaven er å bidra til inspirasjon, diskusjon og drøftinger blant barnehageansatte. Slik at vi som arbeider med barn fortsetter å søke ny kunnskap, nye drøftinger og endre både tankesett og praksis der det er behov, og samtidig se hva vi får til som fungerer godt.

1.2 Avgrensing av oppgaven

Jeg har arbeidet med å snevre oppgaven inn. Jeg har valgt å ha fokus på å ivareta barnet som subjekt, innenfor dette har jeg valgt å se på temaene barn som medborger, barns medvirkning, anerkjennelse, asymmetri i relasjoner, motmakt. Jeg valgte å ha fokus på hvordan voksne ivaretar barnet som subjekt, og hvordan dette kan påvirke fellesskapet. Videre i prosessen valgte jeg å se på hva teori og forskning sier er viktig for samspillet mellom voksen-barn, når man ser barnet som subjekt. I den empiriske undersøkelse ønsket jeg å se på hva ansatte i barnehagen gjorde i samspillet med barn og hvilke refleksjoner som kom frem rundt situasjonen i etterkant. Jeg valgte derfor å gjennomføre observasjon på både småbarns – og storbarnsavdeling, ut ifra observasjonen laget jeg to praksisfortellinger som jeg tok med til refleksjon i et fokusgruppeintervju. Jeg gjennomførte et fokusgruppeintervju, med tre deltakere. Etter å ha arbeidet med å analysere datamaterialet fant jeg ut at det var behov for å gjennomføre ett oppfølgingsintervju for å få mer utdypende svar på noen områder. Dette ble gjort med de samme tre ansatte som deltok på første fokusgruppeintervju.

1.3 Presentasjon av problemstilling

Problemstilling for oppgaven er som følger.

Hvordan ivareta barn som subjekter i relasjonen mellom barn - voksen og hvilke konsekvenser kan det ha for fellesskapet i barnehagen?

Ut ifra dette har jeg valgt tre forskningsspørsmål som skal hjelpe meg til å svare på oppgavens problemstilling.

- 1) Hvordan bør relasjonen mellom barn – voksen være når man har et syn på barn som subjekt?
- 2) Hvordan kan fellesskapet i barnehagen preges av at voksne ivaretar barn som subjekt?

3) Hvordan forstår barnehageansatte «barnet som subjekt» og hva gjør de i praksis?

1.4 Sentrale begreper

Gjennom arbeidet med masteroppgaven og dets tema har jeg blitt kjent med ulike begreper som er sentrale i min oppgave. De mest sentrale er subjekt, fellesskap, anerkjennelse, medborger, asymmetri, motmakt.

Grunnen til at jeg har endt opp med disse er at jeg opplever at disse knyttes sammen som et nett, som handler om å ivareta barn som subjekt. Det ene henger sammen med det andre og avhenger av hverandre. Hvis du ivaretar et barn som subjekt, så vil du komme inn på fellesskap, medborger og medvirkning. Å se et barn som subjekt handler om å se og lytte til barnet og ta barnet på alvor. Bae (1996) sier for å klare å forstå barnet er vi avhengig av å lytte og med det menes å lytte til både verbale ord og non-verbale signaler som blikk, stemmeleie, tonefall o.l. (Bae, 1996). I Rammeplan for barnehagen (2017) står det «Barnehagen skal fremme demokrati og være et inkluderende fellesskap der alle får anledning til å ytre seg, bli hørt og delta» (Utdanningsdirektoratet, 2017). For at barn skal få ytre seg, trenger det voksne som er lydhøre og skaper rom, dette er et eksempel på hvordan det kan henge sammen. For å ivareta barnet som subjekt har

Asymmetri er en gjennomgående utfordring Østrem (2015) beskriver i sin bok «Barnet som subjekt», i den forbindelse trekker hun frem anerkjennelse som et viktig premiss i relasjonen. Østrem (2015) nevner at man må ha en forståelse for at kontakten mellom barnet og den voksne er preget av asymmetri, det er et maktforhold i relasjonen hvor den voksne har mer makt og barnet kommer ikke unna denne maktposisjonen, det er noe barnet må forholde seg til. Her kommer både asymmetri og anerkjennelse, også makt blir nevnt her, som igjen gjør at man kommer inn på motmakt.

Disse begrepene vil bli definert og tydeliggjort i neste kapittel. Å se barnet som subjekt fordrer at vi voksne handler og tenker i samspillet med barnet. Berit Bae (1996) trekker frem noen viktige begreper for samspillet mellom voksne og barn i sin bok «Det interessante i det alminnelige». Nyhus og Kolstad (2004) nevner også disse i sin rapport «kvalitet i relasjonsarbeid». De nevner forståelse/innlevelse, bekreftelse, å være åpen, selvrefleksjon og avgrensethet som begreper som kjennetegner en anerkjennende kommunikasjon, disse har jeg tatt utgangspunkt i når jeg skulle observere. Dette blir videre utdypet i kapittel 4 fremgangsmåte og metode.

1.5 Oppbygging av oppgaven

Oppgaven er bygd opp slik at jeg i kapittel 1 beskriver bakgrunn for oppgaven, jeg presenterer problemstillingen og kommer inn på avgrensinger og sentrale begreper. I kapittel 2 presenterer jeg kunnskapsstatus slik den er i dag. Under kapittel 3 legger jeg frem teoretisk forankring for oppgaven. Her er Bae, Røe Nyhus, Nordin-Hultman og Østrem de mest sentrale bidragsyterne. Jeg kommer inn på temaene medborger, medvirkning, anerkjennelse, asymmetri, motmakt, fremtid eller her og nå perspektiv og kompetansen til barnehageansatte. I kapittel 4 legger jeg frem fremgangsmåte og metode for oppgaven, her beskriver jeg hvordan jeg har gått frem og etiske vurderinger som er gjort. Under kapittel 5 presenterer jeg funn og resultater ved at jeg analyserer både observasjoner og datamateriale fra fokusgruppeintervju. I kapittel 6 drøfter jeg funnene i lys av teori og i siste kapittel, kapittel 7 vil jeg presentere konklusjon og veien videre.

2. Kunnskapsstatus

Under dette kapitlet vil jeg beskrive litt hva vi vet om feltet i dag og hvordan mitt forskningsprosjekt passer inn i dette og hvordan det kan skape ny innsikt.

2.1 Medborger og medvirkning

Jeg vil starte med FN's barnekonvensjon. Berit Bae (2018) nevner at barnehagen i Norge har endret seg, i dag har fokuset blitt mer og mer på barn som medborger og barnet som et selvstendig rettssubjekt. Mye av grunnen til dette er FN's barnekonvensjon som sier noe om hvilke rettigheter barn har. FN's barnekomite har lagt mer vekt på at man trenger relasjoner basert på gjensidig respekt mellom barn og voksne, barna vil i en slik relasjon oppleve at både barn og voksnes perspektiver blir tatt hensyn til. Barna vil kunne erfare at deres rolle har betydning sammen med andre og kjenne på at man fungerer sammen med andre (Bae, 2018). Kjørholt (2010) sier at barnekonvensjonen er viktig i forhold til hvordan vi ser på barn og barndom i dag, hun mener at diskurser som handler om barn har gjort at vi har endret synet på barn her i Norge. Vi har gått fra å se på barn som «utviklingsbarn» til å se på barna som «rettighetsbarn», Kjørholt (2010) mener dette betyr at vi setter barns behov, her og nå, i fokus og at vi ser på barndom som en fase med egen verdi. Hun mener at det å se barn som subjekter med rett til aktiv deltakelse vises ved at det er en interesse for å få kunnskap om barn og lytte til barns perspektiver og opplevelser (Kjørholt, 2010).

Østrem et al. (2009) har gjennomført et forskningsprosjekt for å evaluere forrige rammeplan for barnehagens innhold. I dette forskningsprosjektet er et av punktene de har sett på barns medvirkning, de valgte ikke å spørre barna direkte om medvirkning, men via andre temaer har de forsøkt å se hvilken opplevelse barna har av innflytelse. Det de erfarte var at barna uttrykte at de kunne velge hvilket rom de ville leke i, hvilke leker de ville leke og få være med vennene sine. De erfarte at arbeidsmetoden som ble nevnt av styrerne i barnehagene samsvarte med barnas svar, styrerne sa at barna fikk velge hvor de ville være og hva de ville leke. I rammeplanen (2006) står det om valgfrihet og om medvirkning, og at dette fort kan blandes sammen med hverandre når man arbeider med det i praksis. Det løftes i denne sammenheng frem et spørsmål om man glemmer å sette søkelyset på arbeidet med å fremme barns innflytelse på alle sider ved sitt liv i barnehagen, ikke kun bruke medvirkning i form av valgmuligheter for barna (Østrem et al. 2009).

I rapporten «barnehagens rammeplan mellom styring og skjønn» av Ljunggren et al. (2017), blir det nevnt områder som det er utfordrende å implementere, et av disse er medvirkning. De ansatte som har deltatt i forskningsprosjektet svarer at det oppleves som en konflikt å følge

barnets spontanitet og medvirkning på den ene siden og planlagte aktiviteter på den andre siden. Kravet til progresjon knyttet til fagområdene gjør at det blir mer voksenstyrte aktiviteter og at dette påvirker barnas frie lek og medvirkning. (Ljunggren et al. 2017)

2.3 Fellesskap

Skreland (Pålerud, 2015) hevder at det fortsatt befinner seg en negativ tenkemåte rundt barn som ikke har forlatt barnehagefeltet. Hun referer til sitt eget doktorgradsarbeid som handler om regler og barnehagelæreres yrkesutøvelse. Hun kunne se i denne undersøkelsen at det var regler knyttet til alle aspekter av hverdagslivet, og at barnehagelærerne brukte sanksjoner for at barna skulle lære seg og følge reglene. Dette ble også støttet av barnehagelærerne verbalt i intervjuer. Skreland (Pålerud, 2015) mener at dette synet på barn er blitt kritisert av ulike forskere over de siste årene. Hun sier at skal barnehagelærere forvalte det demokratiske grunnprinsippet og gjør dette ved at barna skal underordne seg regler og lære seg konsekvensene av dette, så blir det en stor utfordring for barn å kunne delta i demokratiet i barnehagen. Hun erfarte også at reglene ble diskutert i fora der det kun var voksne, barn var ikke deltakende i utforming av reglene i barnehagen (Pålerud, 2015). Skreland (Pålerud, 2015) uttrykker viktigheten av at det i demokratiet i barnehagen må løftes frem både barns og voksne synspunkter og at alles synspunkter tillegges vekt. Hun kommer inn på barnehagelærerens skjønnsutøvelse, hun kunne i undersøkelsen se at barnehagelæreren av og til kunne ta omveier rundt reglene og improvisere. Dette for å gi rom for barns spontanitet, for å vise skjønn krever det at man er spørrende, undrende og åpen ovenfor det man er involvert i (Pålerud, 2015).

2.3 Maktforhold og asymmetri

Røe Nyhus (2013) har tatt utgangspunkt i empiri fra sin egen masteroppgave «Ventebølgen på småbarnsavdelingen: materielle og diskursive praksiser», hun har sett på de yngste barna i barnehagen og ventesituasjoner i barnehagen, selv om hun har sett på de yngste i barnehagen, kan man trekke tråder til de eldre barna i barnehagen også. Røe Nyhus (2013) sier at voksenpålagt venting vil si venting som de voksne pålegger barna, de voksne bestemmer at i disse rutinene blir det venting, bevisst eller ikke bevisst. Asymmetrien mellom voksne og barn gjør at de voksne innehar en større makt til å pålegge barna å vente, enn det barna kan pålegge voksne å vente. Hun mener at det er en dominerende tankegang som rår at vi ser på de voksne som overlegne barna når vi tenker på både kunnskap og makt (Røe Nyhus, 2013).

Røe Nyhus (2013) viser til en observasjon av noen barn på småbarnsavdeling, som under påkledning blir bedt om å vente inntil en vegg under et bilde av et tog. Barna setter seg ned

under bildet, men litt etter litt reagerer de både i relasjon til hverandre, men også i relasjon til materialene rundt. De beveger seg først kun når de voksne ikke ser, etter hvert blir bevegelsene større og de reiser seg og løper ut i en annen garderobe. De voksne på avdelingen utøver makt og bringer barna inn igjen, til venteplassen som er under bildet av toget. Denne plassen viser til hva som forventes som et riktig sted å være på, og en riktig atferd som skal utføres her. I noen situasjoner går barna automatisk til stedet de er vant til og vente, Foucault som Røe Nyhus (2013) nevner sier at dette handler om at individet tar opp i seg makten fra de voksne og lar denne styre sine handlinger. Det at barna begynner å røre på seg, vil man kunne se på som at de utøver motmakt. Når barna gjør noe som de voksne ikke forventer skal skje i situasjonen, kan man si at systemet lekker og at barna finner såkalte fluktlinjer, Røe Nyhus (2013) viser her til Deleuze og Guattari. Røe Nyhus (2013) mener at det kan være makt som bølger mellom de ansatte og barna, voksne som har makt, vil ofte prøve å hindre slike fluktlinjer og barna vil prøve å utøve motmakt. Disse bevegelsene og bølgene mellom barnet og de ansatte, kan kalles ventebølger. Barna vil prøve å endre kriteriene for venterommet og vil fylle dette med kreative påfunn (Røe Nyhus, 2013).

Fra sine erfaringer sier Røe Nyhus (2013) at mange mener at det å lære barna til å vente, er viktig for å kunne fungere sammen med andre i samfunnet. Dette legges da til grunn for at strikte systemer lages i barnehagene. Røe Nyhus (2013) forklarer slik «En demokratisk møteplass kan oppfattes som et sted for deltakelse og dialog: vente på tur mens et annet barn har en leke, vente på tur til å trekke lappen i samlingsposen, osv. I dette ligger det både deltakelse og en kroppslig form for dialog. Men det å vente på tur kan også være autoritær og diktatorisk praksis hvis hensynet til barnet og det demokratiske fellesskapet viker for personalets behov for å lage strikse systemer» (Røe Nyhus, 2013, s. 85).

Røe Nyhus (2013) kommer inn på barns egeninitierte venting, som vil si når barnet selv tar initiativ til å vente. Disse situasjonene bærer preg av at barna venter på noe og at denne ventingen kun skjer på barnets eget initiativ og premisser, barn kan ofte i disse situasjonene ha god utholdenhet. Røe Nyhus (2013) stiller spørsmål ved om egeninitiert venting i barnehagen har aksept blant personalet, siden maktposisjonen endres og det er barna selv som legger føringene for hva som ligger i venterommet (Røe Nyhus, 2013)? Røe Nyhus (2013) nevner en observasjon av barn som skal på tur og to vogner står klare utenfor barnehagen, noen av barna går rett opp i vognene og venter der opptil en halvtime. Dette viser at små barn har kapasitet, mulighet og lyst til å kunne vente, dette dreier seg hovedsakelig om egeninitiert venting, selv om det kan forekomme at barna opplever at dette forventes av dem, men det er

ikke blitt verbalt uttrykt. Forventninger til tur og erfaringer fra tidligere kan også gjøre at barna velger å sitte og vente. Uansett grunn viser dette at barna har utholdenhet i ventingen, mens det råder en forestilling om at små barn er utålmodige. Det å kunne observere og ta med slike hendelser til drøfting kan gjøre at vi i personalet åpner opp vår forståelse og skaffer oss ny innsikt (Røe Nyhus, 2013). I den ene observasjonen til Røe Nyhus (2013) er det en gutt som ikke ønsker å delta på hinderløype når den voksne forventer at han skal det, den voksne prøver å løfte gutten opp på beina og aksepterer ikke i første omgang at gutten ønsker å vente. Når den voksne bestemmer seg for å gå unna, kommer gutten smått og smått nærmere hinderløypen og til slutt utforsker han det ene hinderet. I slike situasjoner er det fort vi voksne som bestemmer hva som er akseptabelt og ikke. I noen situasjoner forventer vi at barna skal sitte i ro og vente, i situasjoner hvor vi forventer aktivitet kan det være at vi utøver makt og presser barna til å være i aktivitet istedenfor å respektere deres behov for og ønske om å vente. Det er viktig at personalet drøfter hvilke valg som gis størst verdi, barnas eller de voksnes (Røe Nyhus, 2013)?

Røe Nyhus (2013) sier at de voksnes avventing handler om at den voksne tar seg ro og har tålmodighet til ikke å avbryte eller forstyrre barna unødvendig. Den voksne må ta seg tid til å observere situasjoner før man velger å gripe inn i den, de voksne må rett og slett pålegge seg selv å vente. Personalet må kunne se med et velvillig blikk, som Røe Nyhus (2013) kaller det, det betyr at vi prøver å se og forstå hva som foregår før vi griper inn. Det å klare å avvente kan gi store muligheter for barns medvirkning og styring på eget liv i barnehagen. En observasjon Røe Nyhus (2013) trekker frem er ei jente som sitter ved matbordet med de andre, på et fat på bordet ligger det igjen en skive med fiskepudding. Jenta strekker seg mot den og sier fiskepudding. Et annet barn strekker seg over bordet og tar fiskepuddingen, de voksne avventer situasjonen og gutten gir så den siste fiskepudding-skiven til jenta som ønsket den. Første tanken til de voksne i situasjonen var at gutten ville ha fiskepuddingen selv, men ved å avvente ble situasjonen til en god omsorgsrelasjon mellom barna (Røe Nyhus, 2013).

Røe Nyhus (2013) hevder at når vi voksne bestemmer hvordan rutiner og systemer skal fungere, vil vi kunne oppleve barn som opponerer mot disse bestemmelsene og de benytter seg av sin motmakt. Ofte kan disse situasjonene med motmakt, bli stoppet av de voksne for å kunne gjenopprette behovet for kontroll. Røe Nyhus (2013) hevder at hun møter en dominerende forestilling om de små barnas konsentrasjon og at denne er relativt kort og skjør for avbrytelser. Røe Nyhus (2013) har observert barn og ser seg ikke enige i denne

dominerende forestillingen om konsentrasjon, hun har observert små barn som har konsentrasjon i situasjonen, selv om den voksne forsvinner ut av rommet, for så å komme inn igjen. Det som preger en del av disse situasjonene er at barna selv velger å vente, det er ikke venting som er pålagt av de voksne.

2.4 Forståelse og bevisstgjøring av barn som subjekt

Bae (2018) mener at selv om vi ut fra teori kan snakke om et paradigmeskifte i synet på barn, så vil det variere hvordan dette kommer til uttrykk i praksis i barnehagen. Vi ser at tradisjonell barnehagetenkning synes å ha vært preget av et syn på barn som ”human becomings” og ikke primært som ”human beings”. Når vi kobler dette sammen med dagens situasjon hvor flere og flere barn går i barnehage, og at det er viktig å bli verdsatt ut fra sin subjektivitet, blir det viktig at de voksne i barnehagen arbeider med å forstå hva det betyr å møte barn som subjekt. Ellers kan vi risikere at barn i barnehage blir utrygge på seg selv, og at barnehageerfaringene legger grunnlag for kontaktvansker og manglende medmenneskelighet (Bae, 2018).

Østrem (2015) problematiserer at den pedagogiske tenkningen er under press fra en utdanningspolitisk agenda, som vil si at man etterspør økt læringsutbytte og tidlig innsats. Dette mener Østrem (2015) kan føre til disiplinering enn at man jobber med danning til et demokratisk medborgerskap. Hun mener små barn er i en utsatt posisjon på grunn av den asymmetriske relasjonene mellom barn og voksne, barna er prisgitt det rommet vi voksne/samfunnet gir for å medvirke og delta.

Bae (2018) mener det er et behov for at man i barnehagen arbeider med bevisstgjøring på hvordan praksis man har. Hun trekker i sin artikkel frem fire forhold hun mener krever bevisstgjøring hos de ansatte i barnehagene, ett av disse forholdene er barns medvirkning. Her trekkes Bae (2018) frem ulike undersøkelser hvor barn har uttrykt hva de liker og ikke liker i barnehagen (Se figur nedenfor).

- Barn liker å ha venner, noen å leke med, også voksne (Søbstad 2004).
- Barn liker å bestemme over seg selv, selv definere hva som er lek og ikke lek (Sutton Smith & Mc Gee 1993).
- Barn liker ikke aktiviteter som er veldig styrt av voksne – for eksempel samlingsstund (Wiltz & Klein 2001).
- De liker ikke når andre barn er slemme mot dem, biter, slår og lignende (Søbstad 2004).
- Barn liker ikke å få kjeft, for eksempel ved at voksne skjeller dem ut foran andre, tar hardt i dem eller snakker med sint og ubehagelig stemme (Sigsgaard 2002).

(Bae,

2018)

Dette viser at barn klarer å uttrykke seg om sin egen barnehagehverdag, og hva som er ok og ikke sett i fra deres eget perspektiv (Bae, 2018).

Bae (2018) trekker frem kompleksiteten i barnehagelærerens rolle. Hun refererer til eget forskningsarbeid hvor hun så på samspillet mellom barnehagelærer og barn. Hun så på både tidsaspekt i samspillet, skifte i innholdet og måter barn kom inn i samspillet på. Jeg går ikke så mye inn på disse resultatene her, men Bae (2018) nevner ut ifra dette hvilken kompleks rolle barnehagelæreren har og dette vil jeg komme inn på nå. Bae (2018) mener at barnehagelæreren må være bevegelig i rollen sin, rollen er preget av å måtte skifte perspektiver hurtig i samspillet med barna. Barnehagelæreren må kunne by på seg selv, komme med egne synspunkter, dele egne erfaringer, samtidig må man ha evnen til å tilpasse seg barnets intensjon, kunne lytte og følge barnets fortellinger. Bae (2018) hevder at ved å klare å ha en bevegelig rolle som barnehagelærer, vil man kunne ha mindre fokus på kontroll/makt, og lettere følge barns initiativ og intensjoner. Barnehagelæreren bør arbeide mot å takle at det foregår flere prosesser på en gang og at det kan oppstå litt rot og uorden rundt. Det er nødvendig å være tilstede med barna her og nå, man må klare å legge planer og forberedelser til side, og være tilstede i stunden med barna. Barnehagelæreren må i tillegg til å inneha eller øve opp disse kvalitetene, kunne veilede de andre i personalet (Bae, 2018).

Bae (2018) fortsetter fokuset på barnehagelæreren, eventuelt andre voksne, og hvordan vi påvirker samspillet med barn ut ifra trange eller åpne kommunikasjonsformer. Hun viser til eget forskningsarbeid hvor hun har fulgt to barn i to barnehager og sett hvordan de har

utviklet seg gjennom barnehageåret i forhold til den språklige (i vid forstand) kontakten med barnehagelæreren. Ut ifra disse observasjonene har hun beskrevet hvordan barnehagelæreren er i en åpen kommunikasjon. Bae (2018) beskriver en voksen som klarer å observere både verbale og nonverbale måter for å oppnå kontakt, den voksne toner seg inn både med bruk av mimikk, tonefall, eventuelt berøring i samtalen med barnet. Barnehagelæreren må være tålmodig og tolerant i relasjonen og skape rom for at barnet får tid til å observere samspillet som foregår, få tenke seg om, få lov til å finne ord og få bruke tid til å finne sin måte og uttrykke seg på. Med dette viser barnehagelæreren toleranse overfor barnet, at barnet selv skal få være med å bestemme det som skjer i samspillet, og den voksne gir barnet tillit til å kunne forholde seg til egne handlinger (Bae, 2018). I disse samhandlingene som Bae (2018) har referert til har barnehagelæreren og barnet fokus på en ting eller en praktisk oppgave, det å ha et felles fokus var et aspekt som gjorde at barnet turte å uttrykke seg mer (Bae, 2018).

Bae (2018) oppsummerer sine resultater i forskningsprosjektet slik at begge barna ble møtt med at de var likeverdige mennesker som ønsket det som andre barn ønsket. Barna ble møtt som individer som ønsket å leke, ha venner og være en del av det sosiale fellesskapet. Barnehagelærerne møtte barna med en velvillighet til å forstå deres uttrykk både verbale og non-verbale, barnehagelærerne gav barna ro og tid til å finne sin måte å uttrykke seg og kommunisere på. Barnehagelærerne ble utfordret på å tåle å vente på svar fra de to barna, samtidig bruke samspillmåter som kunne hjelpe barna til å komme videre i kommunikasjonen (Bae, 2018). Bae (2018) erfarte at de voksne ikke hadde fokus på hva barna manglet i sin kommunikative utvikling. I situasjoner hvor barna mistolket eller gjorde en «feil», ble dette kommunisert på en god måte fra barnehagelæreren slik at barna ikke skulle miste ansikt foran de andre barna. Bae (2018) nevner at det i arbeidet med minoritetspråklige barn ofte preges av å ha fokus på språket og at det fører til at man tar i bruk kartleggingsverktøy og språkpakker for å rette opp det mangelfulle i språket. Bae (2018) sier at «en mangeltilnærming er også ofte bygget på individorienterte i motsetning til relasjonsorienterte forståelsesrammer» (Bae, 2018, s.151). I observasjonene til Bae (2018) kan man se at barnehagelæreren har fokus på samspill med barna i lekende situasjoner og rundt praktiske oppgaver og at dette er med å gjør barna trygge til å ta i bruk det språk og de kommunikative ferdighetene de har så langt, og dermed utvikler de seg i samspillet med både barnehagelæreren og andre barn (Bae, 2018).

Nordin-Hultman (2004) har i sin bok «Pedagogiske miljøet og barns subjektskaping» tatt utgangspunkt i egen studie som handler om hvordan skape egen identitet, hvordan barn forstår

seg selv som subjekter og hvordan vi som arbeider med barn beskriver barn. Hvordan skaper vi oss bilder av enkelte barn og hvilken pedagogisk praksis ligger til grunn. Grunnen til studien sier hun at handler om at det er mange barn som blir sett på med et problem og at hun ut ifra dette ønsket å se på hvordan vi skaper oss bilder av barn. Hun starter boken med observasjoner av tre barn, ei jente som blir beskrevet som passiv og tilbaketrukket, og to gutter som blir beskrevet som urolige og ukonsentrerte. Hun kommer tilbake til disse observasjonene gjennom ulike emner i boken. Hun setter spørsmålsteget ved hvorfor vi som arbeider med barn beskriver barn som passive, urolige, ukonsentrerte osv. Nordin-Hultman (2004) ønsker å rette et kritisk blikk til den diagnostiske kulturen hun mener preger barnehagemiljøet i dag og hun starter med å beskrive hvordan denne kulturen har endret seg. Tidligere ble barn vurdert ut ifra få kvaliteter, i dag er det mange flere kvaliteter som skal bedømmes. Samtidig er det ting vi tidligere anså som noe naturlig som lå i barnets personlighet som var følsomme temaer og drøfte, nå drøftes åpent for alle. Hun sier videre at det som styrer barnehagelærerens fokus er å søke etter feil, vi leter etter mangler hos barnet, dette gjør at barnet ikke blir sett for hva det mestrer og hva det er kompetent på. Mye av grunnen til dette ligger i at den psykologiske tenkningen har fått plass i barnehagens kultur, slik at psykologiske teorier plutselig blir pedagogisk praksis. En utfordring er at vi ser på barnet som et individ, istedenfor å se på samspillet barnet har med omgivelsene sine. Vi velger ikke å se på pedagogikken vi møter barnet med, vi ser ikke på hvilke aktiviteter, rutiner, oppgaver o.l som vi tilbyr barna. «Hvorfor plasserer vi i det hele tatt barn i situasjoner som får dem til å framstå som avvikende og «feil», og ofte gjentatte ganger?» (Nordin-Hultman, 2004, s. 30).

Nordin-Hultman (2004) ser på utviklingsbegrepet og hvordan dette preger hvordan vi ser på barn og arbeider med barn i dag. Vi ser i dag på barn som at de er i utvikling, fra de blir født og gjennom hele livet. Nordin-Hultman (2004) sier at utviklingsbegrepet sitter dypt i oss og at det er vanskelig for oss å løfte dette opp og klare å reflektere rundt det. Utviklingsbegrepet preges av at det er noe som skjer, som fører til at noe blir bedre, det er en framgang. Det refereres til Darwin og at tanken om utvikling bærer preg av evolusjonær tenkning, ved at man går fra noe primitiv til noe avansert, fra irrasjonalitet til økende rasjonalitet o.l. Denne utviklingen foregår i en bestemt rekkefølge som følger regler og eksakte mønstre. Nordin-Hultman (2004) nevner Maria Montessorri som en motvekt til tanken. Hun sier vi må observere barn i en fri tilstand for å oppdage spontane mønstre. Praksis i barnehagen er preget av å tenke utvikling, vi observerer hvilke stadier barna er i og at dette er universelle stadier

som alle skal igjennom. Det som skjer med et slikt tankesett er at vi setter noe som normalt/unormalt, noe som riktig/feil, vi finner ut hva som kjennetegner gjennomsnittsbarnet og alle blir vurdert ut ifra dette. Noe som igjen fører til at ulikheter mellom barn, mellom mennesker blir registrert som avvik/mangel. Siden utviklingen følger en linje, kan vi forklare barns handlinger med fortiden, samtidig som vi kan rette synet mot hva barnet skal i fremtiden. Dette medfører at vi har for lite fokus på øyeblikk her og nå. Det som skjer nå i barnets liv, det gir vi veldig liten verdi (Nordin-Hultman 2004). Nordin-Hultman (2004) stiller spørsmål ved hvordan vi kan unngå å bli individualiserende i vår måte å omtale barn på. Kan vi observerer barn uten å tenke på et bakenforliggende utviklingsløp.

Bae (2012) trekker frem ulike nordiske undersøkelser gjort i barnehager, barna uttrykker i disse undersøkelsene at de liker voksne som er tilgjengelige og som vil være med dem. Det at barna opplever voksne som kan støtte og leke med dem, gjør at de engasjerer seg og bidrar mer. Bae (Bae, 2012) kommer inn på barns opplevelse av urettferdighet, det at et barn opplever noe som urettferdig handler om at barnet vet at det har rett til å delta i fellesskapet og komme med sine meninger. Bae (Bae, 2012) viser til en undersøkelse som ble gjort både i Danmark og i USA, hvor forskerne kunne se forskjeller i reaksjonsmønstre som de antok dreide seg om kultur. Da de danske barna pratet om at de hadde vært i konflikt med en voksen i barnehagen, eller opplevd straff, kunne de si at de opplevde seg urettferdig behandlet. Barna i de amerikanske barnehagene derimot følte seg ikke urettferdig behandlet da de hadde vært i konflikt med de voksne, de følte på at de hadde oppført seg dårlig og la skylden på seg selv. Bae (Bae, 2012) mener at grunnen til dette handler om at de nordiske barnehagene har lagt vekt på barns rett til medvirkning. Kultur vil kunne vise forskjeller i hvordan barn får mulighet for medvirkning, og det kan være forskjeller fra barnehage til barnehage i Norge også. Kompetansen og fokuset til de ansatte er viktig for å løfte opp medvirkning i barnehagen (Bae, 2012).

2.5 Oppsummering

Her vil jeg trekke frem det jeg opplever at det settes en del spørsmålsteget ved i kunnskapsstatusen og som kan være viktig å se nærmere på.

Ifølge Bae (2018) har fokuset i barnehagen blitt mer på barn som medborger, noe hun gir FN's barnekonvensjon grunnen til, på grunn av fokuset på barns medvirkning. Det krever en gjensidighetsforhold i relasjonen, i tillegg til at dette er knyttet opp til et fellesskap. Det blir

sagt av Kjørholt (2010) at barn går fra å være utviklingsbarn til rettighetsbarn, noe som gjør at vi voksne har fokus på barnet her og nå, og at vi ser på barndom som en fase med egenverdi. Stemmer dette? Er det slik i alle barnehager og blant personalet at vi er opptatt av barnet her og nå?

Østrem (2015) uttrykker en bekymring for barnets posisjon til å delta, både på grunn av asymmetri i relasjonen, men også hvordan synet på barnehagen utvikler seg mot et økt læringsutbytte, som kan føre til disiplinering istedenfor mot medborgerskap.

I barnehagen og i arbeidet med medvirkning settes det spørsmålsteget fra Østrem (2009) på om vi er gode nok til å fremme barns innflytelse på alle sider ved barnets liv, eller om vi ender opp med å gi barn valgmuligheter, mer enn reel medvirkning. Skreland (Pålerud, 2015) forteller om undersøkelser i barnehager hvor en kunne se at det ble brukt en del regler og sanksjoner mot barn for å få de til å følge reglene, dette blir trukket frem som en hinder for å oppnå demokrati i barnehagen.

Ljunggren et al. (2013) trekker frem at ansatte kunne oppleve det som en konflikt å skulle følge barnets spontanitet/medvirkning opp mot planlagte aktiviteter.

Røe Nyhus (2013) snakker om ventesituasjoner, asymmetri og motmakt i disse situasjonene. Hun trekker frem om voksne i barnehagen er bevisste nok asymmetrien i relasjonen, forventninger vi har til barna i ventesituasjoner og om vi er kjent med motmakt og hvordan vi forholder oss til motmakt.

Bae (2018) snakker om synet på barnet som human becomings og human beings, hun ser at samfunnet har gått fra human becomings syn til human beings syn, men hun lurer på hvor langt vi i barnehagene har kommet i synet på barn som human beings? Hun sier at det er viktig at voksne er bevisst hva det betyr å møte barn som subjekt. Hun trekker frem hva som burde prege relasjonen mellom barn og voksen, og kommer inn på begrepet anerkjennelse.

Nordin – Hultman (2004) er kritisk til den diagnostiske kulturen som finnes i barnehager og hun mener at grunnen til at den eksisterer er fordi vi har en psykologisk tenkning i møte med barn. Vi er opptatt av å se bakenforliggende årsaker til atferd, dermed kan vi fort ende i å beskrive barns som f.eks passive, urolige o.l. Nordin – Hultman (2004) trekker også frem utviklingsbegrepet som et hinder for å se barn her og nå, og gi her og nå situasjoner verdi. Hun forklarer det slik at vi ser barn i utvikling, det gjør at vi får en linje for noe som har vært til noe som skal komme. Vi blir da opptatt av det barnet skal komme til i fremtiden og for at

barnet skal nå dette, blir vi opptatt av hva barnet mangler av ferdigheter/kunnskap o.l for å kunne komme lenger i sin utvikling. Dette skaper hinder for å sette barnet her og nå i fokus.

Gjennom oppsummeringen ser jeg at det er flere begreper som kommer frem som kan være interessant å forske videre på. Disse begrepene er subjekt, fellesskap, medvirkning, anerkjennelse, asymmetri, motmakt og medborger. Dette er begreper jeg vil komme inn på videre i oppgaven.

3. Teoretisk forankring

I dette kapitlet vil jeg beskrive fenomener og begreper som kan beskrive viktigheten av å se barnet som subjekt og hva som må til i praksis. Den teoretiske forankringen bygger på forskning og teori fra blant annet Solveig Østrem, Berit Bae, Elisabeth Nordin – Hultman, og Mette Røe Nyhus. Teori om barnehagen og dens innhold har økt betraktelig de siste årene, jeg har ikke en omfattende litteraturgjennomgang, men disse er sentrale bidragsyttere i norsk barnehagefaglig forskning og i denne sammenheng. Ut ifra min problemstilling og mine forskningsspørsmål så ønsker jeg å finne ut hvordan ansatte ivaretar barn som subjekt og hvordan dette kan påvirke fellesskapet. Jeg vil finne ut hva som burde prege relasjonen mellom barn og voksen og finne ut hvordan de ansatte forstår begrepet «barnet som subjekt og hva de gjør i praksis.

Jeg har valgt å dele kapitlet inn i to hovedbegreper som er **subjekt** og **fellesskap**, under begrepet subjekt har jeg valgt å se på **anerkjennelse**. Under anerkjennelse kommer jeg inn på begreper knyttet til relasjonen voksen-barn. Disse er **forståelse/innlevelse, åpenhet, bekreftelse** og **selvrefleksjon/avgrensethet**. Under begrepet fellesskap har jeg valgt å se nærmere på **medborger**. Under begrepet medborger har jeg valgt inn begrepene **medvirkning, asymmetri og motmakt**. Dette er ikke tilfeldige temaer, men disse har vokst seg frem gjennom lesingen. Det er ingen fasit på hvordan begrepene settes i forhold til hverandre, med tanke på hva som er over –og underbegrep. For eksempel kan medvirkning være et overbegrep for flere underkategorier, mens medvirkning kan også inngå som begrep under medborger.

3.1 Subjekt

Ifølge den norske akademis ordbok kan begrepet subjekt beskrives slik, «Betydning og bruk: 1 Filosofi: det erkjennende eller handlende jeg. Til forskjell fra objekt!»

(<https://www.naob.no/ordbok/subjekt>)

Berit Bae (2018) trekker frem menneskerettighetene og refererer til Schultz Jørgensen som sier at det å bli behandlet som subjekt ikke kun gjelder innenfor pedagogikken, men at dette er en rettighet barnet har fra den dagen det er født. For at vi skal klare å følge opp dette, så mener Schultz Jørgensen at vi vil trenge nye voksenroller både i barnehage/skole, men også i hjemmet (Bae, 2018). Bae (2018) mener at å anerkjenne barn som subjekt betyr å møte den enkelte som et individ som kan forholde seg til seg selv, med rettigheter i forhold til egne tanker og følelser.

Brandtzæg et al. (2013) snakker i sin bok «Se barnet innenfra» om det å skape trygghet for barnet. De mener at for at barnet skal utvikle sine følelsesmessige og sosiale evner trenger barnet voksne som er sensitive for barnets behov. Dette vil styrke barnet i å finne ut hvem jeg er, hvilken verdi jeg som menneske har og hvordan jeg kan være i lag med andre. De snakker om tilknytning og hvordan vi voksne i barnehagen blir en sekundær tilknytning for barnet. Brandtzæg et al. (2013) hevder at for at barn skal kunne klare å være nysgjerrige på verden rundt seg, trenger de å kjenne at de er trygge og har beskyttelse. De må vite at når de skal ut å utforske verden, så finnes det et trygt sted å søke tilbake til når de blir redde eller lei seg. Brandtzæg et al. (2013) mener at for at barn skal oppleve denne tryggheten trengs det voksne som kan se, forstå og glede seg over barnet. De voksne må hjelpe barnet med å bli kjent med følelser og hvordan de kan håndtere følelsene sine. Det å kunne gjenkjenne og skille egne og andres følelser er grunnlaget for å være sammen med andre, å styrke barn på dette vil gjøre noe med samhandlingen barna imellom i barnehagen (Brandtzæg m.fl. 2013).

En utfordring rundt temaet å se barnet som subjekt er hvilket perspektiv vi har på barnehagen som institusjon, om vi ser på barnehagen med et nåtidsperspektiv eller et framtidsperspektiv. Har vi fokus på at det barna holder på med «her og nå» er nyttig og har verdi. Eller er vi opptatt av hvordan aktivitetene skal ha en hensikt for barna i fremtiden. Østrem (2015) mener at barn som subjekt og barnehagen som institusjon kan inneha ulike forventninger og motstridende forståelser. Dette nevner også Roger Mathiesen (2008), han snakker en del om Paul Natorp, når han drøfter sosialpedagogikk opp mot individualpedagogikk. Mathiesen (2008) nevner at individualpedagogikken blir sett på som et perspektiv på individet og at sosialpedagogikken har perspektiver på samfunn og det sosiale. Dermed kan det oppstå et spenningsforhold eller en form for interessekonflikt mellom individ og samfunn. Et spørsmål som Mathiesen (2008) stiller er hvilke behov som ivaretas, er det individets eller samfunnets behov? Det snakkes her om at disse to pedagogikkene fort kan bli sett på som motsetninger, men det nevnes videre at det er viktig at ikke de blir satt opp imot hverandre, at det ikke er noen motsetning mellom individ og fellesskap. Mathiesen (2008) forklarer det slik «at individet ikke skal utvikles på bekostning av fellesskapet. Men det er heller ikke slik at fellesskapet har prioritet foran individet» (Mathiesen, 2008, s.79). Østrem (2015) forklarer det videre slik at selv om barnehagens pedagogikk helt fra starten av har vært kjennetegnet av respekt og omsorg, så er den pedagogiske tenkningen vi kjenner under press av den

utdanningspolitiske agendaen, som etterspør økt læringsutbytte og tidlig innsats (Østrem 2015).

Østrem (2015) nevner at hvis verdier som anerkjennelse og respekt for barnet som subjekt ligger til grunn i vår praksis, vil hun anta at dette vil ha betydning både for det enkelte barnet og for fellesskapet. Bae (2018) sier at barn må møtes som medmennesker og hun mener vi må stoppe å fokusere på hva barn mangler for fremtiden, heller fokusere på barnet her og nå. I denne sammenheng trekker hun frem James, Prout & Jenks som bruker begrepene «human becomings» og «human beings». Human becomings handler om å endre barnet til noe annet enn det de er her og nå. Bae (2018) er usikker på hvor langt vi i barnehagen har kommet med å se på barn som human beings, selv om det er nedfelt i en del ulike lovpålagte rammer for barnehagen. For ved å ha et syn på barn som human beings, så er vi opptatt av å se individet med de følelser, tanker og meninger de har, samtidig se på barna som deltakere i sitt eget liv (Bae, 2018). Johannesen & Sandvik (2016) snakker om mangeldiskurs og kompetansediskurs. Mangeldiskursen handler om at fokuset vårt rettes mot det barnet ikke kan, mens med kompetansediskurs er fokuset vårt på hva barnet kan bidra med av opplevelser, tanker, ideer. Johannesen & Sandvik (2016) har sett på hvordan rammeplanen benytter begreper som støtter en kompetansediskurs og begreper som støtter en mangeldiskurs. De snakker om at vi vet av nyere forskning at barn har egne meninger og tanker m.m. og at vi ikke ser på barn som et blankt ark hvor vi voksne skal fylle på med kompetanse. Likevel finner Johannesen og Sandvik (2016) mange begreper i rammeplanen som støtter mangeldiskursen. En ringvirkning som trekkes frem er at om vi har en kompetansediskurs, vil det synliggjøre barnet som subjekt, barnets stemme blir sett på som viktig og dette vil få innvirkning på fellesskapet. Dette vil kunne åpne for barns medvirkning (Johannesen & Sandvik, 2016).

I forhold til temaet barnet som subjekt mener Nordin-Hultman (2004) at når vi observerer barn i barnehagen, ser vi ofte på individuelle aspekter og at vi altfor sjelden ser på samspillet barnet er i. Nordin-Hultman (2004) nevner Mead, Erikson, Piaget, Vygotskij og Bronfenbrenner som sier noe om hvordan barn er avhengig av omgivelsene sine for å utvikle seg. Likevel sier Nordin-Hultman (2004) at vi i praksis ofte glemmer omgivelsene og fokuserer kun på individet. Det er viktig å ha med seg at det finnes kulturelle ulikheter i måten vi ser på mennesket. Når vi legger en psykologisk-pedagogisk diskurs til grunn for måten vi ser barn på, så er vi på utkikk etter å skape et enhetlig bilde av barn, vi vil finne det som er typisk for barn. Nordin-Hultman (2004) spør hvorfor vi søker etter hvordan barn «egentlig» er og hun mener, i likhet med Bae (2018), at vi mister fokuset på å se barnet i situasjonen her og

nå. Nordin-Hultman (2004) nevner at vi vil være preget av å finne ut hva som er normalt og hva som er avvikende, og at dette vil være forskjellig ut ifra hvilke tider man ser på og hvilke steder/kultur man ser på. Nordin-Hultman (2004) refererer til Sausseres språkteori, hvor han beskriver at begreper vil ha ulikt innhold i ulike kulturer. Det vil være store kulturelle ulikheter i betydningen av hva som kjennetegner en toåring. I en kultur kan det bety et selvstendig barn som spiser med kniv og gaffel, i en annen kultur kan toåringen bety et barn som er tett på mor og som ammes. Begge deler er normalt innenfor sin kultur, men vil fort kunne bli problematisert i en annen kultur. Ord har ikke betydning i seg selv, ord får betydning når vi gir dem det. Virkeligheten blir til for oss gjennom språket vårt, kunnskapen vi har og i diskursene, og at det å vite noe betyr ikke at vi vet hvordan noe er for alltid eller at vi kan beskrive hvordan noe er. Det finnes ingen absolutt sannhet (Nordin-Hultman, 2004). Nordin-Hultman mener at om vi er bevisste hvilket syn vi har på barn og klarer å være åpne for å tenke annerledes vil vi ikke karakterisere barn ved å si at «han er sånn», for barnet er ikke på en måte, barnet blir til i handling med sine omgivelser og de muligheter som finnes i de omgivelsene. Nordin-Hultman (2004) mener at vi må se på subjektet i en pågående selvskapende prosess, barnet er en handling. Dette kan forklares ved at det ikke nødvendigvis er slik at barnet har en tanke, motivasjon eller intensjon før en handling. Barnet handler, noe skjer, og barnet responderer på det som skjer, noe som fører til en ny handling. Motivasjonen kommer fordi barnet handler. Selvet skapes gjennom handling i de mulighetene situasjonen tilbyr, og utvikling av selvet foregår kontinuerlig og ikke langs en linje, men heller forklart som i en floke av Nordin-Hultman (2004). Dette perspektivet handler om at når vi sier noe om et barn, sier vi også noe om barnets sammenheng og miljø (Nordin-Hultman, 2004).

3.2 Anerkjennelse

Anerkjennelse er noe som må være tilstede for å kunne ivareta barnet som subjekt i relasjonen. Jeg vil her beskrive om anerkjennelse og hva som preger væremåten vår i en anerkjennende relasjon. Begrepet «anerkjenne» er i det norske akademis ordbok forklart på denne måten. «Anerkjenne(s); det å akseptere, godkjenne som legitim, lovlig eller eksisterende. Det å anerkjenne(s); ros; bifall; respekt.» (Det norske akademis ordbok). Her kommer begreper frem som å respektere, akseptere, gjøre noe legitimt.

Både Berit Bae (2018) og Solveig Østrem (2015) kommer inn på begrepet anerkjennelse i sine tekster. For å være anerkjennende som voksen, må vi være lydhøre, vi må vise innlevelse og vi må kunne lese barnets nonverbale uttrykk. Vi må kunne ta et steg ut av oss selv og

prøve å sette oss inn i hvordan andre opplever noe, samtidig krever anerkjennelse at vi er reflekterende over oss selv i relasjon til andre. Som voksen må man møte barnet med respekt og kunne akseptere at det er noe man som voksen ikke vet om barnet og at dette kan oppleves som noe fremmed for oss voksne. Det at vi voksne kan være ydmyk i dette møtet er en viktig faktor for å oppnå anerkjennelse i relasjonen. (Østrem, 2015)

Bae (2018) sier at det å ivareta et barn som subjekt handler om å kunne møte den enkelte og anerkjenne den enkelte med sine tanker og følelser. Hun kommer også inn på det asymmetriske forholdet mellom barnet og den voksne, dette vil jeg utdype mer etterhvert. Siden det har vært et skifte i måten å se på barn på, fra å se på barnet som et objekt som vi skal forme til noe, så er vi inne i en tid hvor vi ser på et barn som subjekt. Dette gjør at vi som arbeider med barn må jobbe med å bli bevisst både egne holdninger og søke ny fagkunnskap for at vi skal mestre dette i barnehagen (Bae, 2018). Bae (2018) sier at ved å behandle barn som objekter i relasjonen, hvor individets subjektivitet blir krenket, så vil vi kunne skape grobunn for mobbing og hensynsløshet. Det å kunne respektere barnets opplevelsesverden vil være viktig for å styrke selvfølelse hos den enkelte, men også til å bidra til medmenneskelighet og gode relasjoner (Bae, 2018).

Gjennom lesing av forskning har jeg plukket ut noen punkter som bør prege samspillet mellom en voksen og et barn, når relasjonen er preget av å se barnet som subjekt. Som voksen må man være anerkjennende. I Nyhus og Kolstad (2004) beskrives en anerkjennende relasjon som å få oppleve selvtillit, selvstendighet, toleranse og respekt. Anerkjennelse handler om verdier vi har i oss og anerkjennelser er ikke noe man lærer eller bruker som metode. Ved å være anerkjennende er man ydmyk ovenfor barnet og respektfull overfor barnets følelser, ønsker, behov og man klarer å møte barnet med forståelse, om man har behov for å si nei til noe barnet ønsker. Videre må relasjonen preges av at den voksne kan lytte til barnet og prøve å forstå barnet, samtidig må den voksne vite at det ikke er alt man kan vite og at dette er viktig å ta med seg (Nyhus & Kolstad, 2004). Når vi lytter sier Nyhus og Kolstad (2004) at vi må være oppmerksomme på både verbal og non-verbal kommunikasjon. I relasjonen må den voksne kunne være åpen, det vil si at som voksen må man forholde seg til det barnet sier, uten å gjøre noe med det med en gang. Den voksne må være avventende og tåle at man ikke vet hva som vil skje videre i kommunikasjonen. Bekreftelse blir også nevnt som viktig i relasjonen, barnet skal få oppleve at den voksne, både verbalt og non-verbalt, bekrefter dets rett til egne tanker, følelser og opplevelser, som voksen må man kunne vise barnet at man ønsker å forstå det (Nyhus & Kolstad, 2004).

Berit Bae (1996) sier at anerkjennelse kommer til uttrykk i relasjon med andre og at en grunnleggende holdning er likeverd og respekt. Hun snakker videre om dialektisk relasjonsteori og nevner Hegels prinsipp som sier at for å bli bevisst oss selv og selvstendig, må vi bli anerkjent av den andre (Bae, 1996). Bae (1996) velger å beskrive noen væremåter hun mener er tilstede i anerkjennende kommunikasjon, disse er inspirert av hvordan Schibbye har fremstilt anerkjennelse. Disse væremåtene beskriver jeg videre i teksten.

3.2.1 Væremåter som kjennetegner anerkjennende kommunikasjon

Forståelse og innlevelse

Dette sier Bae (1996) handler om at man må prøve å forstå hvordan den andre opplever noe og hvordan ser ting ut fra den andres erfaringsbakgrunn. Det vil si at man som voksne i møte med barnet prøver å forstå intensjonen ut fra den enkeltes perspektiv, Bae (1996) sier at handlinger som barnet gjør må ha en mening, selv om de for oss kan virke betydningsløse. Det vil si at man spør seg selv om hva barnet mener med handlingen og hva barnet prøver å si med handlingen sin. For å klare å forstå barnet er vi avhengig av å lytte og med det menes å lytte til både verbale ord og non-verbale signaler som blikk, stemmeleie, tonefall o.l. (Bae, 1996).

Åpenhet

Bae (1996) mener at for å klare å forstå barnet, så må voksne være åpne for hva barnet er opptatt av. Det handler om at den voksne i møte med barnet må tåle å ikke vite hva barnet gjør i neste øyeblikk, men ta imot det som kommer åpent uten å måtte handle ut ifra det med en gang. Begynner den voksne og stille spørsmål med en gang, kan dette virke lukkende på kommunikasjonen. Den voksne tar kontrollen og barnet kan føle at det ikke blir forstått ut ifra sine premisser. For å være åpen må den voksne være bevisst at barnet og seg selv kan ha ulike assosiasjoner, erfaringer til ting og at man derfor som voksen må klare å holde igjen og være åpen for barnets innspill (Bae, 1996).

Bekreftelse

Her nevner Bae (1996) at når voksne klarer å møte barnet ved å formidle hva barnet er opptatt av, vil dette skape trygghet for barnet. Det handler om å bekrefte barnet uten at man som voksen prøver å gjøre noe med det, Bae (1996) viser eksempel hvis et barn kjeder seg, at man som voksen kan bekrefte og forstå at barnet kjeder seg, men prøve å holde igjen fra å ville gjøre noe med det. Dette vil hjelpe barnet til å føle at det har rett til sin opplevelse.

Bekreftelse i denne forstand handler ikke om ros, siden ros inneholder en vurdering fra den

voksne som sier noe om hva den voksne synes er flott. Dette vil underbygge maktposisjonen til den voksne og undergrave barnets definisjon av sin handling (Bae, 1996).

Selvrefleksjon og avgrensethet

For å kunne bekrefte og være åpen i møte med barnet må den voksne kunne ha perspektiv på seg selv (Bae, 1996). Bae (1996) sier videre at man som voksen må være selvreflektert og kunne avgrense, det vil hjelpe oss til å skille mellom egne og andres følelser, og være bevisst hva som skjer i meg selv som voksen. Bae (1996) mener at de voksne må kunne være bevisst sammenhenger og se om barnets reaksjon kan ha noe med min egen væremåte å gjøre, eller om måten jeg handler på sier noe om forutsetningene barnet skaper meg. Den voksne må prøve å sette seg inn i hvordan egne handlinger oppfattes fra barnets ståsted. En fallgrube ved å ikke være selvreflektert handler om at man definerer barnet ut ifra noe som hører hjemme i oss selv. Bae (1996) forklarer det slik at istedenfor at den voksne ser at man er kontrollerende i samspillet og ikke lytter, så definerer den voksne barnet som lukket eller vanskelig f.eks.

3.3 Fellesskap

I rammeplanen av 2017 er barns rett til å bli hørt, knyttet opp mot deltagelse i et fellesskap og at dette er en del av danningen til demokrati (Bae 2018). Bae (2018) nevner en endring som har kommet i den nye utgaven av rammeplanen, den handler om at barns medvirkning og at deltagelse er knyttet opp mot deltagelse i et demokrati (Bae, 2018).

Jeg ønsker å gå litt inn i Berit Tofteland (Bae, 2012) sitt kapittel «På kanten av kaos», grunnen til dette er at hun setter fokus på hvordan fellesskapet preges av individene i det, både barn og voksne, samt at hun kommer inn på konflikter i fellesskapet. Konflikter kan fort bli sett på som noe vi ikke ønsker, men som medborger i et fellesskap er man avhengig av konflikter for å kunne løfte frem ulikheter og komme frem til kompromisser og løsninger. Konflikter er verdifullt for barn å øve seg på i barnehagen, siden barnehagen skal gi rom for å prøve og feile uten å tape ansikt. Noe som vil gi barna større trygghet på seg selv og tillit til fellesskapet (Bae, 2012). Tofteland i både (Bae, 2012) og (Pålerud 2015) referer til Laclau og Mouffe som snakker om det radikale demokrati, som handler om å bevare det pluralistiske i et fellesskap. Det vil si at i et fellesskap vil man ha ulike identiteter og at det vil føre til konflikter innad i fellesskapet. Konflikter blir her nevnt som noe som alltid vil være tilstede i et fellesskap (Bae, 2012) og Tofteland (Pålerud, 2015) sier at deltakerne ikke må se på hverandre som fiender, men som motstandere med rett til å ha ulike meninger og synspunkter.

Tofteland (Bae, 2012) beskriver to ulike konflikter, den antagonistiske konflikten preges av at man prøver å få alle i fellesskapet til å bli et «vi», uten å tenke over at fellesskapet er bygget opp av ulike individer. Hvis man som et individ i dette fellesskapet ikke er enig, kan man føle seg utestengt eller føle at man presses til å mene eller tenke som resten av fellesskapet. I slike relasjoner er ikke et demokrati mulig, fordi man i et demokrati trenger å ha relasjoner av uenighet og at individene kan anerkjenne hverandres synspunkter uten at dette svekker fellesskapet. Klarer man i et fellesskapet å få til anerkjennelse av ulikheter, har man endret fra en antagonistisk relasjon til en agonistisk relasjon. Da vil man få noe som kalles konfliktfull enighet, det vil si at individene er enige i at det trengs noen rammer for det sosiale fellesskapet, men at individene må kunne tolke rammene ulikt (Bae, 2012). Pålerud (2015) sier at det verken er ønskelig eller mulig å skape et unisont fellesskap, konflikter vil alltid være tilstede. Fellesskapet vil da være preget av åpenhet og samarbeid, hvor motstand ses på som viktig for at nye konstruksjoner av demokrati kan oppstå (Pålerud, 2015). Skreland (Pålerud, 2015) mener at demokrati er et virkemiddel som gir barn og voksne mulighet til å delta. De får ta del i beslutninger som er viktige for dem selv og demokratisk praksis er en måte og yte motstand på. Hun fortsetter med at det er viktig å utvikle en demokratisk praksis i barnehagen (Pålerud, 2015).

3.4 Medborger

Temaet barnet som subjekt henger sammen med barnet som medborger. Bae (2018) nevner at dette er noe som har kommet tydeligere frem den siste tiden i barnehagen, at barn må ses som medborger med alle de rettigheter det innebærer. Barnet skal kunne delta i fellesskapet som en medborger. I dette kapitlet vil jeg komme inn på noen rettigheter barn har i denne forbindelse, hva som er viktig at vi som voksen er bevisst. Berit Bae (2018) nevner at barnehagen i Norge har endret seg, i dag har fokuset blitt mer og mer på barn som medborger og barnet som et selvstendig rettssubjekt. Mye av grunnen til dette er FN's barnekonvensjon som sier noe om hvilke rettigheter barn har. FN's barnekomite har lagt mer vekt på at man trenger en relasjon basert på gjensidig respekt mellom barn og voksen, barna vil i slike relasjoner oppleve at både barn og voksnes perspektiver blir tatt hensyn til (Bae, 2018).

Østrem (2015) setter ord på noen fenomener knyttet til begrepet medborger. Hun snakker om medborgerskap, og et fritt eller forpliktende fellesskap. Det å være medborger handler om å ha innflytelse på det fellesskapet man er en del av, eller det fellesskapet her ment som barna er en del av. Barnet er en del av noe større enn kun relasjoner til sine nærmeste, barnet er en del

av fellesskapet i en barnegruppe i barnehagen, men også som medborger i samfunnet vårt. Det å hevde at barn er medborgere vil utfordre oss voksne om at barn er en del av et demokrati og at de må kunne delta med sine erfaringer, sin kunnskap og sin virkelighetsoppfatning (Østrem, 2015). Hun nevner videre at det å «leve sammen» i et fellesskap betyr at man må leve med de konflikter, uenigheter og motstridende perspektiver som dukker opp. Skal vi løfte opp barn som medborgere, må vi ikke undertrykke eller ugyldiggjøre barns perspektiver, men ta de på alvor og prøve å forstå (Østrem, 2015).

Østrem (2015) snakker om at å se barn som medborgere, fordrer å ha fokus på fellesskapet. Individet kan ikke være medborger uten å være i relasjon med flere. Vi voksne må klare å ha dette perspektivet i barnehagen, og ikke kun fokuserer på individet alene. Hun nevner at det kan gi negative konsekvenser hvis individualismen får for stor plass og fellesskapet for lite, det vil påvirke relasjonene i fellesskapet. Det vil kunne føre til at vi ikke gir oppmerksomhet til mangfoldet og til konfliktene som er en del av et fellesskap, og som er viktige faktorer for å kunne ha et demokratisk fellesskap. «Å fremme barns subjektivitet og medborgerskap, betyr framfor alt at de tilkjennes en posisjon som deltaker i et fellesskap. ... fordi de faktisk betyr noe, fordi det enkelte subjektet, med sine perspektiver, sin erfaringshorisont og sin stemme, gjør en forskjell og skal gjøre en forskjell.» (Østrem, 2015, s.112.)

Kjørholt (2010) mener at man må ha et kritisk blikk hvordan vi vektlegger valgfrihet i samfunnet vårt, for å kunne være en medborger kreves det mer enn at barnet har rett til å velge selv. Valgfrihet blir ofte tolket som retten til å ta egne valg og da med et syn på barnet som selvstendig, hvor den voksne blir mer fraværende. Blir valgfrihet tolket som fravær av voksne, hvor barn blir overlatt mer til seg selv, kan man si at det handler om negativ frihet. En positiv frihet vil ha fokus på det handlingsrommet og de mulighetene barnet har til verdiprioriteringer i livet. Medvirkning skal handle om mer enn kun å velge hvilket rom man vil leke i og Kjørholt (2010) mener at vi må kunne se det å være medborger som noe som henger sammen med sosiale relasjoner og må dermed knyttes opp mot fellesskapet (Kjørholt, 2010). Hun fortsetter med at barnets deltakelse i fellesskapet vil være nyttig for barnet her og nå, samtidig vil det ha nytteverdi for samfunnet, fordi det bidrar til demokratiske holdninger, ferdigheter og kunnskaper som kommer samfunnet til gode. Det av vi voksne lytter til barn og gir mulighet for at de får uttrykke sine meninger og følelser vil være å respektere barnet (Kjørholt, 2010).

3.4.1 Medvirkning

Østrem (2015) sier at medvirkning ikke er ment som at et barn skal få bestemme når det skal spise, eller andre individuelle ønsker. Det handler om å kunne få ytre seg om sin situasjon, sin opplevelse, sin hverdag og at dette skjer i et demokrati og et fellesskap (Østrem, 2015).

«Medvirkningsrettigheten er en demokratisk rettighet som bygger på likeverd og respekt og bereder grunnen slik at barn kan fremstå som subjekter i sitt eget liv» (Bae, 2012, s. 124). Bae (2012) mener det er viktig at barnehagene klarer å skape rom for barns medvirkning, vi må arbeide med holdninger i personalet og reflektere over vår egen praksis. Ved å skape en hverdag der barns medvirkning er sentralt, kan vi være med å forandre samfunnet til å møte barn med mer respekt. Vi i barnehagen blir nødt til å være kritisk til den praksis vi har og være åpen for å endre den og våre holdninger (Bae, 2012). Bae (2012) nevner at prinsippet i barns rett til medvirkning vil berøre autoritetsforholdet mellom barn og voksen. Dette berører temaene asymmetri og motmakt, noe jeg vil komme inn på senere i kapitlet.

Johannesen og Sandvik (2016) sier at når vi snakker om medvirkning kan vi ikke unngå å komme innom begrepet demokrati. For å kunne medvirke må man samhandle med andre mennesker, som igjen innebærer å vise respekt og lytte til hverandre for å kunne inkludere alles meninger. De nevner, i likhet med Kjørholt (2010), noe som kan være en utfordring i praksis i dag. Det er at medvirkning kan bli praktisert og forstått som individets rett, og at dette blir sett i motsetning til fellesskapet. Johannesen og Sandvik (2016) mener at medvirkning handler om å være en del av et fellesskap og få mulighet til å påvirke det som skjer.

Bae (2012) mener at vi voksne må ha et ønske om at barna skal bli aktive i hverdagen vår og i samspillet. I mange situasjoner hvor vi voksne styrer og har stort behov for kontroll, ender vi fort opp med barn som passive mottakere i relasjonen med oss. Bae (2012) viser til tre observasjoner gjort i en barnehage. Den ene er en samlingsstund hvor barnehagelærer har stor kontroll og styring, og den andre er en aktivitet med baller hvor barnehagelæreren har lite kontroll og lite styring. Den siste er en situasjon hvor det er en fin balanse mellom styring og innspill fra barna. Disse observasjonene viste at for mye styring ikke er noe gunstig for barna, barna ble passive og ukonsentrerte i samlingsstunden. I den andre situasjonen med lite styring tok barna over situasjonen, barna vet ikke hva som forventes av dem. En situasjon som skulle handle om å leke med og bli kjent med baller, går over til å handle om normer pga. at rammene er for løse. Det ble mye uro i situasjonen og situasjonen ble også utrygg for noen av barna, da det ble liten grad av voksen ledelse eller delaktighet. En tredje observasjon Bae (2012) refererer til viser en barnehagelærer som er tydelig som leder og klarer å regulerer

aktiviteten med sine kommentarer og handlinger, dette hjelper barna til å holde fokus på innholdet i aktiviteten. Samtidig er barnehagelæreren lydhør for barnas innspill og tolkninger, dette gjør at både barn og voksen er aktive deltakere og barna blir møtt som subjekter med frihet til å forme retning og innhold på aktiviteten, samtidig som at barnehagelæreren skaper en god ramme med sitt tydelige lederskap. Medvirkning handler om deltakelse med andre i et fellesskap og at man kan være med å påvirke prosesser og innhold, deltakende læringsprosesser kjennetegnes av dette og gjør at både barn og voksen fremstår som subjekt (Bae, 2012).

Røe Nyhus (2013) kommer innom temaet medvirkning i sin bok «Ventebølger». Venting skjer i barnehagen imellom andre aktiviteter, dette gjør at det kan være ulike venteproseser fra barnehage til barnehage, og fra avdeling til avdeling. Disse praksisene kan sees på flere ulike måter, fordi de kan opptre ulikt. Røe Nyhus (2013) mener at venterommet som oppstår kan være noe produktivt og kreativt, hvor uventete ting kan skje. Venting kan knyttes opp mot begrepet medvirkning, noe som vi er pålagt å ha fokus på i barnehagen ved FN's barnekonvensjon og rammeplan for barnehagen. Røe Nyhus (2013) referer til FN's barnekonvensjon og om barns rett til medvirkning, hun viser også til Berit Bae om at FN's barnekomite har sagt at medvirkning skal forstås som noe relasjonelt (Røe Nyhus, 2013). Skal vi som arbeider i barnehagen mestre dette, må vi være gode på å fange opp barnets kommunikative signaler. Skal barna kunne være med å påvirke sitt liv i barnehagen, må vi kunne se, forstå, kunne tolke, være interesserte i barns uttrykk. Vi som arbeider i barnehager må gå inn i begrepet medvirkning og hva som ligger knyttet til dette. Medvirkning er ingen metode, men som Røe Nyhus mener at det handler mer om «en måte å leve praksis på...» (Nyhus, 2013, s. 64). Å arbeide med medvirkning er en evig prosess hvor man hele tiden må drøfte alle brikkene, man må snu og vende på de og se de i et nytt lys. Medvirkning er noe større enn at barna kun skal få bestemme selv hva de vil ha på brødsbrettet eller hva de vil leke med. Det handler om personalets tanker rundt medvirkning, hvordan vi er i relasjon med barna og hvordan medvirkning «gjennomsyrer barnehagens praksiser.» (Røe Nyhus, 2013, s. 64). Innenfor begrepet medvirkning snakker Røe Nyhus (2013) om det å være medskapende, å se barn som subjekt handler om å se barnet som medskapende i sitt liv, barnet har en aktiv rolle. Med et slikt syn burde barna få mulighet til å uttrykke seg og bestemme hvordan venterommet oppleves og hvordan venterommet kan være. Røe Nyhus (2013) mener vi burde utfordre oss selv i barnehagene og rote i de rutinesituasjonene som eksisterer, ved å tenke nytt

på rutinesituasjonene vil man kanskje kunne åpne opp for ny forståelse i forhold til barn og medvirkning.

3.4.2 Asymmetri

En gjennomgående utfordring Østrem (2015) beskriver i sin bok «Barnet som subjekt» er det asymmetriske forholdet mellom barnet og den voksne, og i den forbindelse trekker hun frem anerkjennelse som et viktig premiss i relasjonen. Østrem (2015) nevner at i forståelsen av anerkjennelse er kravet om gjensidighet et viktig punkt, og at dette er vanskelig i relasjon mellom barn og voksne. Man må ha en forståelse for at kontakten mellom barnet og den voksne er preget av asymmetri og at denne asymmetrien er en forutsetning for relasjonen som vi må være bevisst. Det er et maktforhold i relasjonen hvor den voksne har mer makt og barnet kommer ikke unna denne maktposisjonen, det er noe barnet må forholde seg til. Derfor er det viktig at vi som voksen i barnehagen er bevisst at det er en asymmetri og er ydmyk i møte med barnet (Østrem, 2015). Brandtzæg et al. (2013) hevder at for at barn skal kunne klare å være nysgjerrige på verden rundt seg, trenger de å kjenne at de er trygge og har beskyttelse. De må vite at når de skal ut å utforske verden, så finnes det et trygt sted å søke tilbake til når de blir redde eller lei seg. Da trenger barna ydmyke voksne.

Østrem (2015) fortsetter med å si at en voksne er større, gis ofte større gyldighet i saker og barnet er prisgitt den voksens bevissthet og handling i relasjonen. Østrem (2015) nevner videre at vi må bli bevisst hvordan vi tenker om barn og hvor vår kunnskap om barn kommer fra. Mye av den kunnskapen vi innehar om barn er det vi som voksne som har beskrevet og kanskje ikke barna selv. Hun mener at vi som voksen trenger å bli bevisst hvilke maktstrukturer som råder i barnehagen og i relasjonen mellom den voksne og barnet. En utfordringen rundt dette er at vi voksne ofte sier noe om hvordan barn er, vi beskriver barn og fremstiller noe som fakta. Det å anse dette som gyldig fakta er en utfordring og det er mulig at «faktaene» strider imot barnas egen kunnskap om seg selv (Østrem, 2015).

Østrem (2015) trekker frem Foucault som sier noe om hvordan makt utøves i institusjoner, og at «makten ligger ifølge Foucault i det som gjør at noe fremstår for oss som sant» (Østrem, 2015, s. 50). Østrem (2015) sier at i samfunnet og i barnehagen som institusjon er det mange diskurser hvor barn selv ikke er invitert til å delta, selv om samtalen handler om kunnskap om barn, deres opplevelse og forståelse. Foucault hevder denne sannheten vi har om barn er laget av oss voksne i diskurser, hvor barn ikke har lov til å delta (Østrem, 2015). «Man bør ikke

undervurdere den avmektigheten barn kan oppleve i møte med voksne og med fagpersoner som mener å eie kunnskapen om den» (Østrem, 2015, s.54).

En måte å se på utfordringen med det asymmetriske forholdet er å innlemme et tredje perspektiv i relasjonen, et tredje ledd som Østrem (2015) kaller det. Østrem (2015) nevner at vi ofte kan beskrive at vi «setter barnet i sentrum». Et slikt fokus er ment for å ha et blikk på barnet i en positiv forstand, og ivareta det enkelte barnet. Hun setter derimot spørsmålsteget ved om vi blir for fokusert inn på barnet, enn å undre oss og spørre hva barnets blikk er rettet mot. En konsekvens av å sette barnet i sentrum er at vi voksne definerer opplevelsen, vi ser barnet, barnet er den som blir sett. Her vil man som voksen sette barnet i et objekt fokus, fordi vi som voksne definerer ut ifra vår kunnskap og våre erfaringer (Østrem, 2015). Østrem (2015) trekker frem Antoine de Saint-Exupéry som sier «Dersom det ikke finnes et viktig objekt i sentrum for oppmerksomheten – som barn og voksne kan være sammen om – kan i stedet barnet bli «objekt» for den voksnes oppmerksomhet» (Østrem, 2015, s.75). Østrem (2015) fortsetter med at ved å føre inn et tredje ledd i relasjonen kan både barn og voksen oppleve dette tredje ut ifra sin egen forståelse, kunnskap og erfaringer. Ved at vi setter et tredje i sentrum, kan både barnet og den voksne delta i samhandling om dette tredje på en gjensidig måte (Østrem, 2015). Hun sier at ved å bringe inn et tredje ledd, et annet element i relasjonen, kan man oppnå et subjektperspektiv og klare å jobbe med denne asymmetrien som eksisterer. Hvis man finner noe som både barnet og en voksen kan utforske sammen, vil begge ha fokus på noe felles istedenfor at den voksen kun har fokus på barnet. Begge parter kan engasjere seg om det tredje i relasjonen, siden begge parter utforsker sammen må begge synspunkter komme til uttrykk. Både barn og voksen kan dele tanker, perspektiver, ideer og opplevelser rundt dette tredje, og det er ikke noe som er feil, for alle har med seg sin egen opplevelse av det tredje elementet i relasjonen. I observasjoner som har blitt gjennomført på emnet, kunne man se at barn som var i slike relasjoner hvor barn og voksen hadde felles fokus på noe tredje, så turte barnet å engasjere seg mer og ta ordet mer. Som sagt er dette tredje leddet i relasjonen noe som bryter opp noe av asymmetrien i relasjonen (Østrem, 2015).

Nordin-Hultman (2004) kommer også inne på begrepet asymmetri og hun trekker frem den voksne sin bruk av makt og en konsekvens av dette. Hun mener at når vi fokuserer på barnets utvikling og fremtid, mister vi fokus på det som skjer her og nå. Dette kan føre til at vi som voksne plasserer barn i situasjoner de ikke mestrer, hun mener grunnen til dette er fordi vi voksne har et fokus på å lære barna noe for fremtiden. Et eksempel kan handle om det å sitte stille i samling. Hvis vi har et barn som vi opplever ikke mestrer dette, da kan vi ifølge

Nordin-Hultman (2004) ende opp med å gjøre mer av aktiviteten «å sitte stille», for det er viktig at barnet lærer seg for fremtiden. Dette er en konsekvens av asymmetrien i relasjonen og det fordrer bevissthet blant barnehageansatte rundt asymmetrien og makten som ligger i det. «Barndommen er «veien» og voksenlivet «målet»» (Nordin-Hultman, 2004, s.197). Vi må ha fokus på handlingene som skjer i barns aktiviteter, i møte med omgivelsene og som foregår her og nå (Nordin-Hultman, 2004).

Barnehagelæreren har et ansvar med å legge opp planer og gjennomføre disse med personalet for øvrig. Barna kommer med spontane innspill til sin hverdag og barnehagelæreren må lytte til disse innspillene og gjøre en vurdering på hvordan dette skal få plass og møtes. Dette nevner Bae (2012) som et spenningsfelt og noe som kan skape et dilemma for barnehagelæreren, om man skal følge barnets initiativ eller følge planen. Hun nevner at om barnehagelæreren klarer å være i dette spenningsfeltet, ta i bruk barns initiativ, være i en åpen kommunikasjon hvor barn og voksen deler erfaringer og meninger, da vil barna bli sett som subjekt med muligheter for å både delta og påvirke fellesskapet (Bae, 2012). Johannesen & Sandvik (2016) kommer også inn på dette dilemmaet, men de har valgt å kalle det for tvilens mellomrom. Hvis vi voksne tør å være i tvilen, mener de at dette vil åpne for nye muligheter. Ved å slippe opp behovet for å eie et svar, men heller kjenne på tvilen så vil det kunne åpne opp mange nye veier og løsninger. Tvilen vil kunne være med å flytte makten som er mellom menneskene i relasjonen, den voksne må tørre å kjenne på tvilen og i dette rommet vil man kanskje klare å åpne opp for barnas fokus (Johannesen & Sandvik, 2016).

3.4.3 Motmakt

Motmakt er et viktig begrep når vi snakker om barn som subjekt. Det handler om å kunne se på at barnets ytringer imot de voksne er motmakt. En makt mot noe som er bestemt, en makt mot noe som påvirker barnets situasjon og hverdag. Skal vi kunne se barnet som subjekt, trenger vi å bli bedre kjent med begrepet motmakt og mulig at dette begrepet burde ta over for andre ord som beskriver barnets ytringer på en mer negativ måte. Som f.eks at barn kan bli beskrevet som vanskelige, opportunistiske, survete, at de aldri hører o.l negative ytringer. Dette kapitlet vil sette lys på begrepet motmakt og jeg tror det er viktig at vi i barnehagen kan benytte et begrep som beskriver omgivelsene barnet står i når det ytrer motstand mot noe.

Anerkjennelse av barn som subjekter handler ifølge Østrem (2015) om å se hvordan barn aktivt yter motstand mot å innordne seg eksisterende diskurser. Østrem (2015) mener

motmakt er en viktig dimensjon å ha med seg i arbeidet med barn, og at motmakt sier noe om handlingsmønstre og strukturer som involverer barn. Hun nevner at man som voksen i relasjon med et barn kan oppleve at barnet utøver motmakt. Som voksen kan man ende opp med å beskrive det barnet gjør, som utfordringer i barnets personlighet. Når voksne gjør dette, beskriver vi et barn som har atferdsvansker. Østrem (2015) er opptatt av at vi bør se den sosiale konteksten handlingen foregår i. Klarer man som voksen å ha et anerkjennende blikk på barnet, kan man forstå barnets handlinger som en normal reaksjon på det vi forventer av det. Da vil vi også kunne forstå at situasjoner kan oppleves urettferdig for barnet (Østrem, 2015).

Bae (2018) kommer inn på hvordan vi kan skape rom for barna til å uttrykke seg og hvordan vi som jobber i barnehagen skal klare å fange opp de mange ulike uttrykksformene som finnes. Det kommer frem i teksten at vi som arbeider med barn, må vise respekt for deres uttrykk. Hvis dette er på plass er det større sjanse for at barna tørr å ytre sine meninger, fordi de vet at de blir møtt på en respektfull måte overfor sine tanker og følelser. Bae (2018) mener vi må endre synet som finnes på motstand fra barna i barnehagen, ofte ønsker vi å fjerne denne motstanden, men motstanden er en del av en prosess i et fellesskap og et demokrati. Vi voksne i barnehagene må lytte til de uttrykk barna kommer med overfor sin barnehagehverdag. At et barn opplever noe som urettferdig og dermed yter motstand, kan være det rommet vi voksne trenger for å få svar på noe som burde endres i vår praksis. Vi må klare å lytte anerkjennende og respektfullt og møte motstanden med respekt for barnets opplevelse (Bae, 2018). Røe Nyhus (2013) sier at når barna gjør noe som de voksne ikke forventer skal skje i situasjonen, kan man si at barna finner såkalte fluktlinjer. Voksne som har makt, vil ofte prøve å hindre slike fluktlinjer og barna vil prøve å utøve motmakt. Barna vil prøve å endre kriteriene for venterommet og vil fylle dette med kreative påfunn (Røe Nyhus, 2013).

Bae (1996) benytter begrepet definisjonsmakt, hun sier dette viser at de voksne er i en mektig posisjon i forhold til barna. Hun hevder at definisjonsmakt blir brukt i situasjoner som hvordan voksne svarer på barns kommunikasjon, hvordan voksne setter ord på barnets handlinger, opplevelser m.m. Voksne må være bevisst om man benytter denne makten for å styrke barnets selvrespekt eller om man som voksen undertrykker barnets selvrespekt (Bae, 1996). Når Bae (2018) snakker om omsorg kommer hun inn på noe av det samme som Østrem (2015) beskriver som motmakt. For å utdype dette menes det med å gi omsorg, at man også lar barn få lov til å sette grenser for seg selv. Barn må få lov til å uttrykke at noe oppleves

ubehagelig og at det er lov til å se nei og at vi voksne kan sette pris på denne forskjelligheten. Klarer vi voksne å møte barnet med omsorg, ikke kun den fysiske omsorgen, men den psykiske omsorgen gjør vi at barn opplever å bli forstått, barnet opplever at noen er interessert i høre hva han/hun tenker og føler. Dette vil ha positiv påvirkning på barnets mentale helse og på barnets relasjon med andre (Bae, 2018). I vårt arbeid i barnehagen med bevisstgjøring hevder Bae (2018) det er viktig at vi tør å snakke om oppdragelse og i forbindelse med det også straff, det er viktig at vi blir bevisst vårt eget tankegods og hva som forventes av en voksen i relasjon med barn for å se barnet som subjekt (Bae, 2018).

3.6 Oppsummering

Jeg har i den teoretiske forankringen vært innom teori og forskning som ligger til grunn for begrepene jeg har valgt å ha fokus på. For å ivareta barn som subjekt må man ha en anerkjennende holdning og en anerkjennende væremåte, noe som har blitt beskrevet hvordan kan gjøres. Subjektet ses i sammenheng med et fellesskap og man har mer og mer syn på barn som medborger i samfunnet i dag. Det gjør at jeg har kommet inn på teori og forskning knyttet til medvirkning, asymmetri og motmakt, alle disse henger sammen med medborger og fellesskap.

I neste kapittel vil jeg presentere fremgangsmåte og metode for oppgaven. Her vil jeg beskrive hvordan jeg har valgt å gjennomføre den empiriske undersøkelsen, valg jeg har gjort og etiske vurderinger som er tatt hensyn til.

Senere i oppgaven vil jeg drøfte den teoretiske forankringen opp mot datamaterialet.

4. Framgangsmåte og metode

Problemstillingen for undersøkelsen er, som nevnt tidligere: Hvordan ivaretar de ansatte barnet som subjekt i relasjonen mellom barn og voksen? Hvilke konsekvenser kan det ha for fellesskapet i barnehagen?

Dette er en problemstilling det er mulig å belyse på mange forskjellige måter. Det kunne vært gjennomført kvantitativ metode, men det var viktig for meg å benytte meg av en metode som kunne gi meg utdypende svar i masteroppgaven. Det var viktig for meg å kunne se hva barnehageansatte gjorde i praksis og få innsyn i refleksjoner bak handlinger som ble gjort, da virket det fornuftig med kvalitativ metode. «Kvalitativ forskning innebærer å utforske menneskelige prosesser eller problemer i en virkelig setting.» (Postholm, 2011, s.9).

Bakgrunnen for hvorfor jeg ønsket å forske på dette, handlet om at jeg var opptatt av barnets stemme. For å kunne få frem barnets stemme trenger vi lydhøre voksne, noe som er en del av det å se barnet som subjekt. Barna i barnehagen er avhengig av oss voksne og hvordan vi er i samspill med dem, derfor ville jeg se på hvordan barnehageansatte både handlet og reflekterte. I undersøkelsen jeg gjorde ønsket jeg å kunne se hva ansatte i barnehagen gjorde, og kunne få de ansatte til å reflektere rundt situasjonen i etterkant sammen med kollegaer. Jeg beskrev i innledningen at det for meg var viktig at masteroppgaven kunne bidra til refleksjon blant barnehageansatte. Det at mine medarbeidere kan delta i en faglig diskusjon rundt en situasjon de har stått i, fremstod som meningsfullt. For data til min undersøkelse, var det viktig å ikke kun ha observasjoner, eller kun teori som grunn for funn. Jeg trengte å se på hva forskning sier er viktig, jeg trengte å se på hva ansatte gjør og jeg trengte den dimensjonen de ansatte kunne gi i refleksjoner i fokusgruppen. Jeg kunne tolket observasjonen på min måte, men med intervju ville jeg få mulighet til å høre hvordan de ansatte opplevde samspillet i observasjonen og hva de tenker er viktig i samspillet.

Jeg har benyttet meg av ulike metoder for å samle inn data. Ifølge Postholm (2011) vil det si at jeg har brukt metodetriangulering, noe som vil si at jeg har benyttet flere datainnsamlingsstrategier eller ulike kilder for å belyse problemstillingen. Postholm (2011) mener at om ulike kilder kan bekrefte og understøtte hverandre, så vil dette bidra til å styrke en studie. Videre sier hun at for å sikre pålitelighet i studien, er det for forskeren viktig å kunne dokumentere at den samme handlingen blir belyst fra flere kilder (Postholm, 2011). Jeg valgte i min undersøkelse å anvende observasjon og fokusgruppe som metode. Observasjon ønsket jeg å gjennomføre for å kunne se hva de ansatte gjorde i samspill med barna. Videre

valgte jeg å lage praksisfortellinger av observasjonene og ta med disse til en fokusgruppe. Grunnen til fokusgruppe var at jeg ønsket at de ansatte skulle få mulighet til å reflektere og komme med kommentarer til det jeg hadde observert, og dele sine refleksjoner rundt situasjonen de sto i. Jeg valgte å gjennomføre undersøkelsene på egen arbeidsplass, navn til voksne og barn i observasjon/intervjuer og navn på barnehagen er anonymisert ved å benytte falske navn.

4.1 Kriterier for utvalg

Et av mine ønsker med masteroppgaven var å: «få kolleger og barnehagelærere som profesjon, til å bli bevisst og reflektere over egen praksis. Målet med masteroppgaven er å bidra til inspirasjon, diskusjon og drøftinger blant barnehageansatte.» Ved å gjennomføre undersøkelser på egen arbeidsplass ville jeg kunne øke bevissthet og gi inspirasjon, noe som følte verdifullt. En annen grunn for valg av å gjøre undersøkelser i egen barnehagen, handler om tid. Jeg arbeider 100 % stilling ved siden av å gjennomføre masteroppgaven, dette gjør at jeg tidsmessig burde ha noe som er geografisk nærmere der jeg ferdes, fordi jeg ikke har tid til lang reisevei. I tillegg ville jeg kunne gjennomføre undersøkelsen uten at dette ville skape stort fravær fra min arbeidsplass og jeg kunne forhåpentligvis bringe noe inn i fagmiljøet i min egen barnehage i form av observasjon og refleksjon. For å kunne arbeide med masteroppgaven har jeg hatt permisjon uten lønn i deler av arbeidstiden.

Jeg la frem informasjonsskriv til de ansatte i barnehagen med informasjon om at jeg ønsket tre deltakere. Jeg endte opp med å få med meg to barne –og ungdomsarbeidere og en barnehagelærer, til informasjon så er alle assistenter på arbeidsplassen min utdannet barne –og ungdomsarbeider. Det eneste kriteriet jeg hadde var at styrer i barnehagen ikke deltok i undersøkelsen. Dette ønsket jeg fordi styreren har en annen rolle enn de som arbeider på avdelingen, selv om jeg tenker at styreren kunne bidratt med mye faglig drøfting i fokusgruppeintervju, så tenkte jeg at de andre deltakerne kunne bli preget av at lederen deres var med. Dette kan man også si er gjeldende for rollene mellom barnehagelærer og barne-og ungdomsarbeider, men det behøver ikke å påvirke via rollene, samspillet i et intervju kan også påvirkes av de ulike deltakerne og hva slags relasjon disse har til hverandre. Jeg hadde ingen andre kriterier til utvalget av ansatte.

Det at jeg arbeider i miljøet jeg skal gjøre undersøkelser i, kan både ha med seg positive og negative aspekter. Ved å undersøke på egen arbeidsplass, så er de som skal delta i undersøkelsen kjent med meg. Jeg håpet at det ville gjøre at deltakerne ikke fokuserte for mye på at jeg var tilstede under observasjonene og forhåpentligvis at de følte seg trygge på meg

som var kjent for dem. Thagaard (2015) nevner at det er viktig at forskeren blir akseptert i det miljøet man skal gjøre undersøkelser, jeg håper at ved å benytte egen arbeidsplass, så ville jeg være akseptert i miljøet.

Det er flere aspekter jeg måtte være bevisst når jeg gjennomførte undersøkelsene. Det var viktig at jeg var bevisst at jeg hadde en dobbeltrolle i møte med barnehagen. På den ene siden var jeg kollega og pedagogisk leder for en avdeling, på den andre siden skulle jeg inn i undersøkelsen som forsker. For personene som deltok i undersøkelsen måtte jeg kunne tenke meg at de kunne reagere på denne dobbeltrollen. Det at jeg er kjent med de som er med i undersøkelsen kan påvirke hvordan de er både i observasjonen og under fokusgruppen, de kan føle at de kjenner meg og derfor vet hva jeg ønsker å høre. Jeg må tenke på at jeg har en form for lederstilling i barnehagen og at dette kan ha innvirkning på hvordan enkeltpersoner forholder seg til meg. Det at jeg kjenner deltakerne gjør noe med min forforståelse, noe som jeg må være veldig bevisst på. Jeg må forholde meg åpent til prosessen og datamaterialet, og ikke la meg prege av at jeg kjenner deltakerne og ubevisst tar dette med i tolkninger.

Hammersley og Atkinson blir referert til i Thagaard (2015), de sier at det å undersøke i egen kultur kan skape problemer ved at man som forsker ikke klarer å se alt med åpne øyne, det er en del ting i kulturen som både deltakerne og forskeren tar for gitt. Det er ting som er så selvsagt innenfor denne kulturen at man fort kan ende opp med å glemme å stille spørsmål rundt dette. Jeg som forsker må jobbe med å klare å se min egen kultur gjennom andres øyne (Thagaard, 2015).

4.2 Observasjon

«Kvalitative observasjonsmåter har som mål å samle inn informasjon som beskriver helheter, oppfatninger og logikk i den pedagogiske praksisen» (Nielsen, 2016, s. 33).

Jeg valgte å gjennomføre observasjon for jeg håpet det kunne gi meg informasjon om hvordan personalet handlet i relasjon med barn. «Observasjon handler om å se og registrere hva som foregår i barnehagens pedagogiske praksis.» (Nielsen, 2016). Jeg håpet at observasjonen, i form av praksisfortelling, kunne bli interessant som refleksjon i fokusgruppen. Jeg ønsket at observasjonen skulle gi meg svar på hva personalet gjør i praksis og kunne vurdere dette opp mot hva teorien hevder er viktig i relasjonen med barn og i forhold til barnet som subjekt. Videre ønsket jeg at observasjonene skulle gi ny innsikt og refleksjon i personalet gjennom fokusgruppen. Ved å gjennomføre undersøkelsene i egen barnehage, ønsket jeg å kunne løfte fokuset på barn som subjekt og skape arena for refleksjon, bevisstgjøring og eventuell ny kunnskap.

Når jeg jobbet med å legge plan for observasjonen måtte jeg velge ut hva jeg ønsket å se på. Jeg fant ut at jeg ønsket å se på relasjoner hvor barnet og voksen var en til en, og jeg ønsket å se på den voksne i relasjon med flere i barnegruppen som f.eks ved måltidet. Det var viktig for meg å se etter de gode eksemplene, som de dårlige. Jeg ønsket å se hvordan den voksne evnet å ta barnets perspektiv, skape gjensidig respekt og være bevisst asymmetrien som eksisterer i relasjonen barn-voksen. «Gjensidig likeverd er en relasjon hvor partene henvender seg til hverandre som subjekter, med respekt for hverandres opplevelser og intensjoner» (Fennefoss & Jansen, 2008, s.49).

I kapitlet om teori har jeg kommet med en del begreper som har kommet frem igjennom lesingen. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i disse for hva jeg skulle se etter i observasjonen. Jeg har valgt å lage en oversikt i tabellform over hva som burde prege samspillet. Det ble to tabeller, en for subjekt og en for fellesskap. Tabellene er delt inn i hovedbegrepet subjekt, med anerkjennelse under og de fire begrepene under der igjen som jeg skulle observere. Fellesskap er et hovedbegrep med medborger under der og tre begreper under der som jeg skulle observere. Dette var det jeg ville se etter i samspillet mellom den voksne og barnet. Begrepene under anerkjennelse er hentet fra Berit Bae (1996), hvor hun beskriver hva som kjennetegner en anerkjennende kommunikasjon.

Subjekt			
Anerkjennelse			
Forståelse og innlevelse	Åpenhet	Bekreftelse	Selvrefleksjon og avgrensethet
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lytte ▪ Se ▪ Være oppmerksom ▪ Prøve å forstå barnets intensjon 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Forholde seg til barnet, uten å umiddelbart skulle gjøre noe. ▪ Tålmodighet til å holde igjen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stille åpne, undrende spørsmål ▪ Formidle verbalt/nonverbalt barnets rett til egne opplevelser/tanker/følelser ▪ Opptatt av å forstå hva barnet er opptatt av 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Perspektiv på seg selv ▪ Skille egne og andres følelser

Jeg har valgt å legge begrepene medvirkning, asymmetri og motmakt under medborger. Dette er som beskrevet tidligere ikke en fasit og de kan plasseres annerledes etter over –og underbegreper. Gjennom lesingen opplever jeg at for at vi skal ha og handle etter et syn på barnet som medborger, så trenger vi bevissthet rundt medvirkning, asymmetri i relasjonen mellom barn – voksen og synet på motmakt.

Felleskap		
Medborger		
Medvirkning	Asymmetri	Motmakt
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At barns uttrykk blir tolket av den voksne som et ønske om å formidle noe om sin opplevelse ▪ Ta med barnet i avgjørelser 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vise forståelse for at man som voksen sitter med makt ▪ Ydmykhet 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Møte barnet med respekt når det yter motmakt ▪ Vise forståelse for barnets følelse og opplevelse

Disse punktene ønsket jeg at skulle være grunnlaget for det jeg skulle se etter i observasjonen.

Jeg valgte å observere de ansatte som skulle være med i fokusgruppe, dette for at de kunne komme med innspill under refleksjonen på hvordan de vurderte situasjonen de sto i med barnet. Jeg satte av et tidsrom på 4 timer til å gjennomføre observasjonene og jeg la inn tid til å renskrive observasjonene rett etter jeg hadde observert, mens alt enda var ferskt for meg. Jeg hadde mulighet til å observere utover de 4 timene, men jeg håpet at jeg ville ha nok datamateriale i løpet av 4 timer. Siden det å observere mens jeg selv er i arbeid kan være krevende med tanke på ressurser på arbeidsplassen, så valgte jeg å ta meg fri fra jobb den dagen jeg observerte. Dette for at jeg kunne ha fullt fokus på jobben med å observere og at jeg kunne styre tiden min selv. Jeg valgte å starte observasjonen på morgenen når alle ansatte var kommet på jobb og fortsette frem til barna skulle ut etter lunsjmåltidet. Jeg ønsket å se situasjoner mellom barn og voksen i frileken og i aktiviteter som måltid og påkledning.

Man kan velge å være observatør eller deltaker i observasjonen, disse sier Thagaard (2015) er ytterpunkter i forhold til hverandre. Nielsen (2016) nevner deltakende og ikke-deltakende observasjon, og at man i deltakende observasjon selv er tilstede og delaktig i situasjoner man observerer. Mens i ikke-deltakende observasjon så er man kun opptatt av å observere og ikke

inngå i situasjonene. Jeg valgte en ikke-deltakende observasjon for min undersøkelse. Jeg er tilstede med de jeg skal observere, men jeg går ikke inn i situasjonene, jeg forholder meg slik sett på sidelinjen.

I min situasjon ville åpen observasjon være naturlig, jeg observerte i et kjent miljø, med personer som kjenner meg. Jeg ønsket å tilkjennegi at jeg observerer, og de som ble observert ville være klar over at de ble observert.

4.2.1 Løpende protokoll

Som observasjonsmetode valgte jeg løpende protokoll. Løpende protokoll er krevende og jeg valgte å gjennomføre løpende protokoll i korte økter. Grunnen til at jeg valgte kort tidsaspekt er at det er mye å observere, det foregår mye i et samspill som skal noteres ned. Det skal noteres ned både hva som sies verbalt mellom partene, hva både barnet og den voksne gjør fysisk og andre aspekter som kommer inn i observasjonen. Jeg valgte å være på et sted i opptil en time om gangen, men at hver løpende protokoll bestod av korte samspill på kun noen sekunder/minutter. Ved løpende protokoll er det viktig at jeg som observatør klarer å skildre de faktiske handlingene og ikke gjøre mine egne vurderinger av handlingene. Det er også viktig at jeg vet hva jeg skal observere før jeg setter i gang, slik at jeg vet noe om hva jeg skal se etter (Nielsen, 2016). Ved å observere i korte økter må jeg vite at det ikke er alt jeg som observatør får med meg av omgivelsene, det vil være elementer i relasjonen jeg som observatør kan gå glipp av fordi jeg kun gjennomfører korte økter. Allikevel tenkte jeg slik at ved å gjennomføre flere økter kunne dette gi meg gode praksisfortellinger å se opp imot teori, og til bruk som refleksjon i fokusgruppen.

4.2.2 Etske dilemmaer med observasjon

En faktor jeg må være bevisst under observasjonen er at jeg sitter med mine antagelser og teori om emnet og jeg må kunne være åpen for at forskningen kan åpne for andre temaer innen emnet. Postholm (2011) nevner at observasjonene forskeren foretar seg vil være preget av den forforståelsen forskeren bringer med seg, og at denne forforståelsen ligger som et filter som man opplever forskningen gjennom. Det å bruke forforståelsen til å si noe om hvordan ting er, uten å gjøre undersøkelser, vil si å møte forskningen med deduksjon. Når forskeren evner å være åpen for det som kan dukke opp som ikke har blitt tenkt på før, da skapes det induksjon i møte med forskningen. Når forskeren åpner opp for nye elementer, gjør dette at man må innhente ny teori eller se nøyere i den kjente teorien, dette vil skape nye antagelser. Postholm (2011, s.57) sier at forskeren vil oppleve å være i «en kontinuerlig interaksjon

mellom deduksjon og induksjon helt til forskeren forstår den spesifikke situasjonen som er observert.»

Det er fort at vi knytter det vi observerer til ting vi tidligere har erfart, dette er naturlig for det er umulig å observere uten å knytte observasjonen opp mot noe. Jeg som forsker må hele tiden være bevisst hva jeg bringer med meg inn i observasjonen, hva skjer i observasjonen og hvordan vil jeg bli påvirket av dette. Persepsjon blir nevnt av Nielsen (2016), det handler om at vi blir lurt til å tro at noe foregår som egentlig ikke skjer i virkeligheten. Jeg må kunne reflektere over meg selv og være kritisk til meg selv som observatør, og vite hvordan disse tingene kan påvirke det jeg observerer (Nielsen, 2016).

Jeg tenker at jeg i tillegg til at jeg sitter med en forforståelse for faget jeg skal undersøke, så sitter jeg også med en forforståelse rundt mine medarbeidere. Jeg må evne å se situasjonene åpent, uten å legge tolkninger inn i observasjonene, ut ifra f.eks at jeg kjenner den jeg observerer.

I en barnehage må jeg være klar over at barn kan ta kontakt med meg mens jeg observerer, siden jeg sitter i barnas miljø kan det være at de tar kontakt med meg. Jeg har valgt å gjennomføre observasjonene på egen arbeidsplass, dette gjør at barna er kjent med meg. Jeg håper med dette at observasjonene vil bære preg av å være så naturlige som mulig, ved at jeg er kjent for de jeg skal observere og for barna. Det jeg må tenke på er at barna kan oppleve det som rart at jeg som en kjent voksen sitter og noterer, når jeg pleier å være delaktig i aktivitet og lek med barna til vanlig. Dette er et aspekt jeg må være bevisst og jeg må være bevisst min rolle som observatør og hvilke fallgruver som finnes.

4.2.3 Hvordan skal observasjonsmaterialet presenteres

«Hensikten med alle kvalitative studier er å utvikle et tankeredskap, teksten, som kan initiere til drøfting og diskusjon og derved videreutvikle og bedre praksis i lignende settinger» (Postholm, 2011, s.107).

Jeg gjorde flere observasjoner i løpet av den tiden jeg var på avdelingen, ut ifra disse laget jeg to praksisfortellinger. Disse praksisfortellingene kom ut av observasjonene. Selv om jeg hadde observert flere episoder, ønsket jeg å plukke ut et lite antall observasjoner og lage til praksisfortellinger. Grunnen for dette valget var for å kunne trekke tråder mellom observasjonen og det som ble reflektert i fokusgruppen. Hvis jeg skulle velge observasjoner som ikke ble drøftet i fokusgruppen, ville disse bli en tolkning for meg ut ifra teori, uten den

dimensjonen fokusgruppen kunne gi, dette var ikke noe jeg ønsket. Observasjonene jeg valgte ut, lagde jeg praksisfortelling av og presenterte for deltakerne i fokusgruppeintervjuet. I teksten har jeg valgt å plukke ut vesentlige aspekter ved observasjonene og koble disse sammen med svar fra fokusgruppen og teori. Jeg valgte å legge de to praksisfortellingene i sin helhet som vedlegg til oppgaven, slik at leseren kunne lese hele observasjonen.

4.3 Praksisfortellinger

Etter å ha gjennomført observasjoner valgte jeg ut noen observasjoner som jeg lagde praksisfortelling ut av. Fennefoss og Jansen (Bae, 2012) sier at en fortelling er grunnleggende for oss mennesker og den gir oss en forventning om spenning og høydepunkter. De forteller videre at selv om eksempler ikke er helt det samme som en fortelling, så vil de kunne ha samme virkning på den som leser. De mener at en fortelling gir tilgang til individers tanker og følelser. Fennefoss og Jansen (Bae, 2012) refererer til Berit Bae, som sier at å benytte seg av slike fortellinger som en praksisfortelling er, så trenger man ikke mye forkunnskap. Fortellingen blir tilgjengelig for de aller fleste, i motsetning til statistikk. Jerome Bruner blir det også referert til, han sier at i en fortelling blir man farget av følelser og tanker, noe som står i kontrast til observasjonen, som kan være objektiv og nøktern i forhold (Bae, 2012). Dette er en grunn til at jeg ønsker å supplere observasjonen, med praksisfortellinger i fokusgruppe. For å få kommentarer, tanker og refleksjoner som jeg i en observasjon ikke vil kunne få fatt i. Fennefoss og Jansen (Bae, 2012) fortsetter med at fortelling har vært brukt en del i pedagogisk sammenheng, fortellinger kan være med å utvikle kvalitet, ved at fortellingene sier noe om miljøet som kan skape innsikt for de som står i det.

4.4 Fokusgruppeintervju

Thagaard (2015) sier at for å få en bedre forståelse av problemstillingen er det i tillegg til observasjon, gunstig å kunne snakke med de som står i hverdagen. Jeg har valgt fokusgruppeintervju som en form for gruppeintervju. Fokusgruppeintervju kan gi nyttig innsikt i holdninger og meninger hos personalet i denne sammenheng. I en fokusgruppe vil medlemmene i gruppen gi respons på hverandres synspunkter, noe som gjør at ulike holdninger kan bli synliggjort. Noe jeg som forsker må være bevisst på, ved bruk av fokusgruppe, er at medlemmene i gruppen er ulike og noen vil kunne ytre seg oftere enn andre medlemmer i gruppen. Samtidig vil man kunne oppleve at de dominerende synspunktene får plass og at de synspunktene færre deler ikke blir løftet frem, for at man som medlem i gruppen kanskje ikke ønsker å synliggjøre dette (Thagaard, 2015). Jeg håper at deltakerne i denne sammenheng føler seg trygge på hverandre, siden de er kjent for hverandre fra før av.

Samtidig så vil deres kjennskap til hverandre påvirke hvordan de svarer og er i fokusgruppeintervjuet.

Jeg valgte at fokusgruppen skulle inneholde de tre personene jeg valgte å gjøre mine observasjoner rundt. Jeg tok utgangspunkt i min arbeidsplass for gjennomføring av undersøkelsen. Jeg valgte å legge frem prosjektet for mine medarbeidere på et møte, hvor jeg undersøkte hvem som kunne tenke seg å delta i undersøkelsen. Det var viktig for meg at de som skulle være med ønsket dette selv og ikke at jeg la press på noen til å delta. Slik at utvalget jeg endte opp med var ikke noe jeg styrte, jeg styrte kun hvilken barnehage og hvor mange personer jeg trengte i undersøkelsen.

Jeg gjennomførte et halvplanlagt, formelt gruppeintervju, eller kalt fokusgruppeintervju i oppgaven. Jeg forberedte en intervjuguide med spørsmål som jeg syntes var relevante for å få svar på det jeg lurte på. Samtidig var jeg interessert i å fange opp diskusjoner og refleksjoner som kunne oppstå imellom deltakerne, og som kunne være viktig for meg å fange opp. Jeg tenkte at refleksjonene i gruppen, ville kunne åpne opp for nye spørsmål fra min side, slik at jeg måtte være fleksibel i fokusgruppen og ikke låse meg for mye til intervjuguiden. Postholm (2011) sier at gruppeintervju hjelper medlemmer i gruppen til å utdype beskrivelser av hendelser eller erfaringer som medlemmene har til felles. Postholm (2011) fortsetter videre med å si at det har blitt påpekt at et gruppeintervju kan føre til at forskeren får mindre kontroll i situasjonen, hun opplevde at gruppeintervjuet førte til at medlemmene i gruppen inngikk i lange diskusjoner, noe som gav henne som forsker spennende opplysninger.

For å kunne få med all verbal kommunikasjon i fokusgruppen, ønsket jeg å ta lydopptak under gruppeintervjuet. Dette for at jeg skulle kunne få med alt som ble sagt, noe jeg ikke ville rukket å notere. Samtidig tenker jeg at det ville være viktig for meg å kunne ha et lydopptak å spille opp igjen når jeg skulle gå inn i datamaterialet. Jeg valgte bort videoopptak, jeg ser at en del non-verbal kommunikasjon blir borte uten videoopptak, men jeg tenker at det i hovedsak er viktigst med de verbale uttrykkene. I et gruppeintervju hvor man er opptatt av dynamikken i en gruppe, kan video være gunstig med tanke på å fange opp non-verbale signaler som sendes. Selv om dette er valget jeg tok, så vet jeg at jeg må være bevisst hvordan dynamikken i gruppen er, med tanke på hvem som svarer, tør alle svare i like stor grad og om medlemmene er trygge nok til å tørre å ytre sine meninger i fokusgruppen.

4.4.1 Ethiske dilemmaer med fokusgruppe

Det er viktig at jeg som forsker viser respekt for de jeg skal intervjuer, Thagaard (2015) sier at man kan ende opp med å stille for nærgående spørsmål som igjen fører til at informanten sier noe han/hun angrer på i ettertid. Samtidig kan en god kontakt føre til at de jeg intervjuer vil kunne være mer åpne i intervjuet enn det personene egentlig vil, noe som kan få konsekvenser i ettertid. Jeg må kunne ha respekt for de jeg intervjuer, og kunne ivareta informantens autonomi. Man skal beholde personens integritet og som forsker må jeg kunne ta hensyn til personenes vurdering, motiv og selvspekt. Jeg som forsker kan ikke konfrontere personene med min egne fortolkninger, personene har kun samtykket i å svare på spørsmål og skal få beholde sin forståelse av situasjonen. Hvis personene viser motstridene signaler i verbale og non-verbale uttrykk, skal ikke jeg som forsker påpeke dette. Informanten skal ikke bli skadelidende av å delta i forskningsprosjektet, og som forsker må jeg være klar over hva personene har samtykket til.

Det å gjennomføre intervju i gruppe istedenfor en til en, kan føre til at enkeltindivider i gruppen ikke føler seg trygg nok til å komme med sine synspunkter i gruppen. Jeg må også være bevisst at de jeg intervjuer kjenner meg og samarbeider med meg i det daglige. Dette kan ha innvirkning på hvordan de tolker det jeg spør om og hvordan de velger å svare. Samtidig mener jeg at det samme kan forekomme om jeg hadde vært totalt ukjent for de jeg intervjuet, det ville også påvirket hvordan de både tolket og svarte på mine spørsmål.

4.5 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet ifølge Thagaard (2015) handler om at et prosjekt er utført på en måte som er pålitelig, Corbin og Strauss i Thagaard (2015) beskriver at det er viktig at kvalitativ forskning blir vurdert med tanke på troverdighet. Som forsker skal man stille seg spørsmålet om en annen forsker ville kommet frem til samme resultat, om man brukte de samme metodene. En kritikk til dette, handler om at kvalitativ forskning inneholder mange elementer som gjør at man kanskje ikke kan svare ja på dette spørsmålet. Det handler om at man som forsker i en kvalitativ undersøkelse er i kontakt med mennesker, gjerne gjennom observasjoner eller intervjuer. Forskerens egen tilstedeværelse gjør at det ikke nødvendigvis er så lett å si at en annen forsker ville fått likt resultat. «Prinsippet om at forskeren oppfattes som uavhengig i relasjon til deltakerne, er ikke holdbart i studier der mennesker forholder seg til hverandre. Forskeren må argumentere for reliabilitet ved å redegjøre for hvordan dataene er blitt utviklet i løpet av forskningsprosessen» (Thagaard, 2015, s. 202). Siden det kan være krevende å teste reliabiliteten i kvalitativ forskning mener Silverman referert til i Thagaard (2015) at man som forsker må tydelig og grundig forklare undersøkelsesprosessen og gjøre denne gjennomiktig,

slik at det ikke er noen tvil om hvilke valg forskeren har tatt underveis i prosessen. Min oppgave i denne forbindelse blir å beskrive tydelig mitt teoretiske ståsted for prosjektet, hvordan data er blitt innhentet og behandlet. Samtidig må jeg reflektere over hvordan rammer for innsamling av data, min tilstedeværelse som forsker og min relasjon til deltakerne har påvirket den informasjonen jeg har fått (Thagaard, 2015).

Validitet ifølge Thagaard (2015) handler om gyldigheten forbundet med tolkning av de dataene en som forsker har innhentet. Vil resultatet av prosjektet speile virkeligheten som det har blitt forsket på. På samme måte som med reliabilitet handler det om å gjøre prosessen gjennomiktig for leseren, for å styrke validiteten. Jeg som forsker må redegjøre for de konklusjonene jeg har trukket ut fra tolkningene, jeg må begrunne godt de konklusjonene jeg kommer frem til. Jeg må samtidig har et kritisk blikk på min egen forforståelse i denne sammenheng.

4.6 Gjennomføring av undersøkelsen

Her vil jeg komme inn på hvordan gjennomføringen av de ulike undersøkelsene har vært og hvilke erfaringer jeg gjorde meg med fokus på forskerrollen.

4.6.1 Observasjonene og erfaringer rundt forskerrollen

Jeg hadde tre ansatte som jeg skulle observere i samspill med barn. To av de arbeidet på den samme småbarnsavdelingen og den siste arbeidet på storbarnsavdeling. De tre ansatte hadde fagbakgrunn som enten barne –og ungdomsarbeider eller pedagogisk leder. På grunn av at jeg ønsket å ha med tre deltakere, og disse deltakerne valgte selv å bli med. Så har jeg ikke gjort et utvalg med tanke på fagbakgrunn, dette ble tilfeldig. Jeg ønsker bare å informere om at på min arbeidsplass har alle assistenter barne –og ungdomsarbeider bakgrunn.

Jeg begynte observasjonen kl. 9.00 da alle deltakerne hadde begynt på jobb. Jeg valgte å informere om at det var lov å si ifra hvis de hadde behov for en pause fra meg og mine observasjoner, noe de svarte de ikke trodde ville bli noe problem. Jeg startet å observere på småbarnsavdelingen. Det var frilek i denne perioden og jeg var på småbarnsavdelingen fra klokken kl. 9.00-9.45. Etter dette valgte jeg å gå over til storbarnsavdelingen, her observerte jeg fra kl. 9.55-10.30, i denne tiden var det frilek på storbarnsavdelingen. Etter dette tok jeg en kort pause fra observasjonen for å vente på at samlingsstunden skulle bli ferdig på småbarnsavdelingen, jeg ønsket ikke å forstyrre når denne var i gang. Jeg valgte å sette meg på kontoret i barnehagen og skrive inn på min bærbare pc de notatene jeg hadde så langt. Når

samlingsstunden var ferdig, ble jeg med under deler av lunsjmåltidet på småbarnsavdelingen, fra kl. 10.50 – 11.20. Etterpå valgte jeg å gå opp til storbarnsavdelingen for å få med meg lunsjmåltidet her og overgangen til utelek, med påkledning, tidspunkt fra ca kl. 11.30 -12.30.

Mine refleksjoner rundt observasjon. Jeg opplevde raskt at det å skulle notere ned alt som foregikk i samspillet var utfordrende. Jeg endte opp med å fokusere mest på den verbale kommunikasjonen. For når jeg skulle notere ned det som ble sagt, ble jeg sittende å se i notatblokken og klarte ikke å samtidig fange opp all non-verbal kommunikasjon som foregikk. Jeg prøvde å notere raskt, slik at jeg kunne heve blikket og få med meg flere aspekter i samspillet. Hadde jeg valgt å bruke videopptak ville jeg kunne fått med meg flere elementer i samspillet. Det var nok det jeg opplevde som mest utfordrende i situasjonen. Ellers opplevde jeg at de ansatte, som er mine medarbeidere, oppførte seg ganske naturlig overfor meg. Både voksne og barn er vant til at jeg er tilstede og slik jeg kunne se det fra mitt ståsted så var de ikke spesielt preget av at jeg var i rommet. Så klart jeg forstår at de jeg observerer tenker på at jeg er der, på grunn av at jeg skal observerer deres samspill med barna. Jeg spurte i fokusgruppeintervjuet hvordan de hadde opplevd å bli observert og om de trodde det at jeg var tilstede preget atferden deres og hvordan. Slik var noe av det de svarte i fokusgruppeintervjuet:

«...i starten var jeg nok litt mer bevisst på hva jeg sa og gjorde, men det gled over litt etter hvert»,

«Jeg tenkte ikke på det i det hele tatt tror jeg. Er så vant med att det er mange rundt meg så»

«Jeg syntes ikke det preget meg veldig, jeg var bare litt mer bevisst på åssen jeg hørte meg selv litt. ... du er ikke fremmed og det hadde kanskje vært annerledes hvis det hadde vært en man ikke hadde kjent».

Under observasjonen opplevde jeg barn som kom og tok kontakt med meg, noe jeg hadde forventet på forhånd. Spesielt på småbarnsavdelingen var det noen barn som kom og ville sitte på fanget, siden jeg satt tilgjengelig på gulvet. Jeg valgte da å ta en kort pause fra skrivingen og tok barnet på fanget en kort stund, før barnet gikk videre og jeg fortsatte observeringen. Jeg følte at det ville bli feil for meg å avvise barna, når de er vant til å se meg og vant til at jeg tar kontakt med de. Jeg synes ikke dette var spesielt problematisk for observeringen.

4.6.2 Fokusgruppeintervju og erfaringer rundt forskerrollen

Fokusgruppeintervjuet ble holdt dagen etter observasjonene. Planen var å gjennomføre disse to dager etter observasjonene, men det ble noen misforståelser mellom meg og deltakerne på dato. De trodde fokusgruppeintervjuet skulle være dagen etter observasjonene. Jeg valgte derfor å gjennomføre fokusgruppeintervjuet en dag tidligere enn først planlagt. Dette gikk fint, jeg brukte tiden godt etter observeringen, til å skrive inn alle episodene i word – dokument, og jeg brukte resten av ettermiddagen til å plukke ut observasjoner og lage praksisfortellinger som jeg kunne ta med til fokusgruppen. Jeg anonymiserte alle episodene jeg observerte, ikke bare de jeg valgte å ta med til fokusgruppeintervjuet. Deltakerne og jeg møttes rett etter jobb, vi fikk i oss litt mat, så startet vi. Jeg hadde satt av en tidsramme på 1 t og 30 minutter, men jeg var klar på at vi ga oss når vi var ferdige, men at det ikke skulle gå utover denne tidsrammen på 1t og 30 min. Jeg ga litt informasjon om hvordan fokusgruppeintervjuet skulle foregå uten å ta opp dette på lydopptak. Når jeg startet lydopptaket begynte vi rett på spørsmålene for intervjuet. Vi endte opp med å bruke ca 45 minutter på spørsmålene og refleksjonen.

Mine erfaringer med fokusgruppeintervju. Selv om jeg gjorde undersøkelser på egen arbeidsplass og er både kjent med og trygg på mine medarbeidere, så kjente jeg at jeg var litt spent og nervøs på å gjennomføre fokusgruppeintervjuet. Dette var helt nytt for meg, det å gjennomføre et slikt intervju og jeg var opptatt av å gjennomføre det på en riktig måte, og på en trygg og god måte for deltakerne. Jeg føler det gikk fint med de spørsmålene jeg hadde forberedt før intervjuet og jeg følte at deltakerne var engasjerte og at jeg fikk mange gode refleksjoner til å ta med meg videre. Det jeg syntes var utfordrende var å stille oppfølgingsspørsmål til ting deltakerne fortalte. Jeg følte at jeg ikke klarte å få helt overblikk under intervjuet og at det var når jeg transkriberte at det dukket opp spørsmål jeg kunne fulgt opp med. Jeg tenker at dette har noe med min mangel på erfaring på området og gjøre, og at jeg kjente at jeg var litt spent på gjennomføringen i forkant. En erfaring jeg har gjort i prosessen er at jeg burde ha jobbet mer med hvordan å formulere gode spørsmål. Slik at jeg kunne forberedt flere alternative spørsmål til å ha i bakhånd, dette ville nok ha hjulpet meg til stille flere spørsmål under intervjuet. I datamaterialet fra fokusgruppeintervjuet ser jeg at istedenfor å klare å stille spørsmål, ender jeg opp med å spørre om de føler seg ferdige med å svare. Jeg velger en måte som lukker kommunikasjonen, istedenfor å åpne kommunikasjonen. Jeg tenker at dette kan påvirke deltakerne til å føle om det er rom eller ikke for å svare mer. Dette kan ha gjort noe med den informasjonen jeg har fått. Jeg opplever derfor at forskningen blir noe svekket av min utrygghet og mangel på erfaring i intervjusituasjonen.

Jeg ser i ettertid at det at vi flyttet intervjuet frem en dag, gjorde noe med tiden jeg hadde til å gå igjennom observasjonene. Det var mitt eget valg at vi gjennomførte det en dag før, men det kan være at jeg hadde sett etter flere ting i observasjonene som jeg kunne stilt spørsmål rundt om jeg hadde jobbet med observasjonene ytterligere en dag. Dette er kun refleksjoner i etterkant, og jeg synes i all hovedsak at det gikk greit å bytte dag.

Det som ble en utfordring som var med på å påvirke meg i intervjusettingen handlet om en følelse av at jeg hadde dårlig tid. Det var to av de ansatte som hadde misforstått dag for intervjuet, jeg spurte den tredje ansatte om det passet for henne å forskyve intervjuet til dagen etter observasjonen eller om den ansatte helst ønsket å gjennomføre på opprinnelig dag. Hun sa det gikk fint å gjennomføre dagene etterpå. Da jeg kommer på jobb den dagen intervjuet skal gjennomføres, forteller hun at hun egentlig skal få besøk, noe hun hadde glemt dagen i forveien. Slik at hun håpet vi var ferdige litt før. Dette opplevde jeg at påvirket meg i intervjusituasjonen, jeg opplevde at jeg hadde litt dårlig tid og slet med en følelse av at jeg burde bli ferdig på under en time, istedenfor en og en halv time som jeg hadde satt av først. Jeg tenker at det var mitt ansvar å jobbe med denne følelsen og ha fokus på intervjuet istedenfor tiden, men det var litt uheldig for gjennomføringen. Jeg må få legge til at jeg opplevde deltakerne som engasjerte og interesserte under intervjuprosessen, så jeg følte ikke de tenkte på dette i den grad jeg gjorde det.

4.6.3 Transkripsjon og erfaringer rundt forskerrollen

Jeg satte av et par kvelder etter fokusgruppeintervjuet til å transkribere lydopptaket. Jeg brukte over 3 timer totalt på å transkribere. Jeg valgte å endre en del av dialekten over til bokmål, dette for å anonymisere ytterligere.

Erfaringer med å transkribere. Jeg opplevde at det tok tid å transkribere. Jeg merket at jeg var avhengig av å spille av bare noen få ord, før jeg stoppet lydopptaket og noterte ned. Derfor tok det også lang tid å transkribere intervjuet. Selve transkriberingen gikk greit, det jeg erfarte var at det krevde en del konsentrasjon med å lytte godt og få med alle ord som ble sagt, merket meg også at det muntlige språket «hopper» en del i setningene.

4.6.4 Oppfølgende fokusgruppeintervju

Etter å ha transkribert og jeg begynte med å analysereinnholdet fra fokusgruppeintervjuet, opplevde jeg at det var ting jeg skulle spurt om som jeg ikke hadde gjort. Derfor valgte jeg å

gjennomføre et oppfølgingsintervju, også dette som et fokusgruppeintervju, med de samme deltakerne som sist. Deltakerne sa ja til å delta på et nytt intervju, noe jeg er takknemlig for. Jeg lagde en ny intervjuguide og gjennomførte dette fokusgruppeintervjuet med lydopptaker som ved det første, dette intervjuet varte i litt over 1 time. Jeg opplevde at jeg var litt roligere denne gangen, men fortsatt litt spent. Jeg opplevde at jeg fikk svar på mye av det jeg lurte på fra forrige intervju. Jeg ser at jeg som intervjuer er uerfaren. En del av de spontane spørsmålene eller kommentarene kan virke noe lukkede. Jeg opplever at jeg har jobbet godt med intervjuguiden, men samtidig kjenner jeg på at dette er et område jeg kunne utforsket mer. Det å bli mer bevisst og lære enda mer om hvilke spørsmål man velger, ut ifra teorien, å ha fokus på når man lager intervjuguide. Jeg erfarte at det var vanskelig å komme med spørsmål underveis som refleksjonene gikk, samtidig kjente jeg på den balansegangen med å kunne fortelle noe jeg tenkte noe om, uten å «legge ord i munnen på» deltakerne. Det at deltakerne er godt kjent med meg, gjør at de leser meg og prøver å tolke hva jeg tenker når jeg blir stille eller lignende. Til daglig i min rolle som pedagogisk leder er jeg vant til å ha en omgjengelig tone med deltakerne, i denne settingen innehadde jeg en ny rolle. Denne rollen skulle både jeg og deltakerne bli kjent med. Jeg tenker at denne endringen i rolle og hvordan jeg opptrer i rollen vil påvirke hvordan deltakerne forholder seg til meg. Det blir en ny setting for oss alle som deltar i intervjuprosessen. Dette er forhold som kan påvirke resultatet.

4.7 Analyse av empirisk materiale

Etter å ha gjennomført og notert ned observasjoner, fikk jeg ni dataskrevne A4 sider med datamateriale fra observasjonene. Jeg valgte ut en observasjon fra storavdeling til fokusgruppeintervjuet, og jeg valgte fire små observasjoner fra småbarnsavdelingen til fokusgruppeintervjuet. Fra fokusgruppeintervjuet fikk jeg 14 A4 sider med datamateriale. Oppfølgingsintervjuet gav meg 26 sider med datamateriale. Jeg vil i neste kapittel jobbe med å analysere observasjoner og tekst fra fokusgruppeintervjuet. Først kommer jeg inn på analytisk tilnærming og koding.

4.7.1 Personsentrert analytisk tilnærming

Jeg har valgt en personsentrert analytisk tilnærming til datamaterialet. Det vil ifølge Thagaard (2015) handle om at man som forsker retter oppmerksomheten mot personer eller situasjoner. Videre mener hun at denne tilnærmingen fokuserer på meningsinnholdet i tekster, som f.eks intervjuer og observasjoner, slik min undersøkelse er gjennomført. Jeg er interessert i å finne ut hva som blir gjort og hva som blir sagt i situasjoner og i intervjuer. Thagaard (2015) nevner

at en måte man kan analysere en slik tilnærming på er å gjøre det litt uformelt, hvor man analyserer og vurderer materialet og kommer med ideer til tolkninger. Hun anbefaler imidlertid å gjennomføre analysen på en mer systematisk måte, noe som vil gi et mer solid fundament for tolkningen av materialet. Thagaard (2015) refererer til Corbin & Strauss som sier «kjernen i kvalitativ analyse innebærer å reflektere over hvordan teksten kan forstås, og finne frem til hvilke ord og begreper som er best egnet til å uttrykke meningsinnholdet» (Thagaard, 2015, s.158). Videre blir det anbefalt og notere ned egne tanker/kommentarer som kommer når jeg analyserer teksten. Dette for at kommentarene kan bli nyttige videre i analysen og at de kan hjelpe med å se mønstre i materialet (Thagaard, 2015). Jeg føler at jeg har valgt en blanding mellom uformell analysering og en systematisk måte, den uformelle er gjennomgangen av observasjonene og jeg opplever at jeg har brukt en mer systematisk form på fokusgruppeintervjuet. Det var slik jeg opplevde at jeg klarte å jobbe best med datamaterialet.

4.7.2 Koding og kategorisering av datamaterialet

I følge Thagaard (2015) ble koding en kjent fremgangsmåte når Glaser og Strauss presenterte «Grounded theory», som gikk ut på at man utviklet teori ved koding av data og at man sammenlignet hendelser. Å kode vil si at man i praksis knytter begreper til utsnitt av data, hvor disse begrepene gir uttrykk for et meningsinnhold i teksten. Videre nevnes det i Thagaard (2015) at det å kode er en mer kompleks prosess enn kun å knytte begreper til data, det handler om å kunne reflektere over sammenhengene kodene gir. Etter kodingen gikk jeg over til å klassifisere i kategorier. De kodene som handlet om samme tema blir satt i samme kategori. Thagaard (2015) sier at ved å kategoriserer, vil man kunne få en mer oversiktlig tekst ut av store mengder data. Kvale og Brinkmann refererer Thagaard (2015) til, de kaller denne fremgangsmåten for «kategorisering av mening» (Thagaard, 2015, s.160).

Thagaard (2015) nevner en viktig ting å huske på i dette arbeidet er at man som forsker har med seg en forforståelse og perspektiver som har kommet frem gjennom arbeidet med prosjektet, dette vil påvirke hvordan jeg som forsker velger å kategorisere. Det vil også si at andre forskere ville ha kategorisert annerledes. Hun fortsetter med at man i arbeidet med å kategorisere og kode trenger å ha et åpent sinn på hva man kan finne i datamaterialet, at man hele tiden er opptatt av å se hvordan teksten man har best kan kategoriseres. Ved å kategorisere vil man velge å ha fokus på noe og andre perspektiver vil kunne gå glipp av.

Thagaard (2015) hevder at et godt utgangspunkt for å analysere er å ta kategorier som finnes i problemstillingen og heller fylle på med flere relevante kategorier underveis.

4.7.3 Analyse av observasjoner og fokusgruppeintervju

Jeg valgte å løse analysen av datamaterialet på to måter. Først startet jeg med observasjonene. Jeg valgte å gå igjennom observasjonene og knytte begreper opp mot disse underveis. Senere i kapitlet vil jeg gå igjennom teksten fra fokusgruppeintervjuet. Her har jeg valgt å prøve å kategorisere det deltakerne sier inn i de punktene jeg skulle se etter i observasjonen. Disse punktene er delt i to overbegreper som er anerkjennelse og medborger. Under anerkjennelse finner vi forståelse og innlevelse, åpenhet, bekreftelse, selvrefleksjon og avgrensethet. Under medborger finner vi medvirkning, asymmetri og motmakt. Jeg har valgt et eget avsnitt til å analysere oppfølgingsintervjuet, her kategoriserer jeg også etter punktene over. I tillegg har jeg valgt å plukke ut refleksjoner deltakerne kommer med rundt begrepet «Å se barnet som subjekt».

«Analyse kan i prinsippet ikke skilles fra tolkning» (Thagaard, 2015, s.161). Med det menes at uavhengig av hvordan man deler opp datamaterialet så har forskeren med seg sin forståelse til dataene, som vil prege hvordan man går inn i datamaterialet på. Thagaard (2015) nevner at man kan kalle prosessen med tolking av data for rekontekstualisering, fordi man bryter ned teksten fra sin opprinnelige struktur. Videre forsøker man å koble teoretiske begreper til teksten. Poenget med tolkningen er å se på det vi studerer i en større sammenheng (Thagaard, 2015).

5. Funn og resultater

Her vil jeg legge frem funn og resultater fra den empiriske undersøkelsen.

5.1 Analyse av observasjoner

Jeg starter med å analysere en praksisfortelling fra storbarnsavdelingen. Denne observasjonen ble nokså lang, men jeg valgte å ta med hele sekvensen for jeg føler den viser et bilde av hvor mye som skjer i et samspill på relativt kort tid. Dette er omgivelsene for observasjonen.

«På storavdeling i solstrålen barnehage er det i dag 14 barn. Barna er akkurat ferdig med lunsjmåltidet og nå skal de ut og leke. Før de skal ut, må alle gå på do og kle på seg. Barna går ifra bordet etter hvert som de er ferdige og de stiller seg i kø for å gå på do. På grunn av dårlig plass på avdelingen, blir de som står i kø stående i garderoben der de andre kler på seg.

En voksen er ved doene med barna, en voksen sitter på en skobenk i garderoben og en voksen til, hjelper til i garderoben. Beate som jeg følger sitter på skobenken midt i garderoben, hun hjelper barna med å ha på sko og klær.

Flere barn har kommet ut i garderoben og noen står i dokø.»

Slik er omgivelsene når jeg setter i gang observasjonen, jeg sitter på en benk i garderoben, ganske tett på Beate. Observasjonen startet slik.

Beate spør Tobias som kommer inn i garderoben. «*Hva trenger du først Tobias?*» «*Fleece*», svarer Tobias. «*Ja, så bra*», svarer Beate. Tobias leter på plassen sin. «*Den er ikke her*». Beate sier oppmuntrende «*Jeg tror den henger på knaggen din*», «*nei*» svarer Tobias. I all letingen har det falt ned to luer på gulvet ved plassen til Tobias. «*Hvilken lue vil du ha?*» spør Beate. «*Den*», svarer Tobias og plukker opp den ene lua. «*Ja da tar du den andre og legger i hylla slik at Tom finner den når han henter deg*» sier Beate, Tobias svarer «*Han vet ikke hvor plassen min er*». «*Da må du vise han den*» forklarer Beate. Tobias fortsetter og lete etter fleecen sin, hele tiden mens Beate er i dialog med Tobias, hjelper hun andre barn med å få på seg sko eller andre klær. «*Den er ikke her*», sier Tobias igjen. Beate svarer «*Ta med sekken din hit. Vent litt jeg skal komme og se.*» Beate leter i ytterste gangen «*Se her, du har fleece i dressen din.*» Beate tar med dressen til gutten og han begynner å kle på seg.

Her ser jeg at Beate har fokus på Tobias, hun ser Tobias, hun er oppmerksom på han og hun lytter til han. Beate svarer rolig, positivt og oppmuntrende i hele seansen. Selv om hun hjelper

flere barn underveis, så klarer hun å holde fokuset på Tobias. Ved at jeg som observatør kun har fokus på samspillet mellom Beate og Tobias så får jeg ikke med meg hvordan samspillet blir mellom Beate og de andre barna, når hun har fokus på Tobias. Observasjonen fortsetter.

Ved siden av Beate har Simen stått og laget ulike lyder og trækker på utebuksen sin. Beate sier «*Du kan få begynne å kle på deg*». Det gjør at Simen begynner og kle på seg. «*Bra Simen*», kommenterer Beate. «*Så trenger du fleece*» fortsetter hun. Han går og henter en fleece-genser på plassen sin.

Jeg ser at Beate er oppmerksom på gutten. Hun velger å gi han en beskjed om hva hun forventer at han skal gjøre nå. Når han begynner å kle på seg, roser Beate gutten for at han gjør det. Slik fortsetter observasjonen.

Beate ser at Anders står med en buff i hånden sin, i dokøen. «*Hvem sin er den tror du? Få se Anders.*» Imens står det to andre barn i dokøen og er urolige. De dytter på hverandre og ler. «*Pål og Trude jeg vil at dere stopper*» gir Beate beskjed om. En av de yngste jentene på avdelingen står med en fleece-genser og prøver å få denne på seg. Beate ser dette og spør «*Går det bra Mia? Jeg tror den er litt vrang. Kom hit så skal jeg hjelpe deg*» I dokøen står fortsatt Pål og Trude og er urolige, «*Pål og Trude jeg vil at dere stopper*» sier Beate med en mer bestemt stemme.

Beate ønsker å stoppe aktiviteten mellom Pål og Trude ved å gi dem beskjed om å stoppe. En mulig tolkning av dette er at Beate ønsker kontroll over situasjonen og hun ønsker å stoppe aktiviteten før den eskalerer. Disse barna er i en ventesituasjon i barnehagen, de står i kø og venter på å gå på do. Røe Nyhus (2013) som jeg har referert til i tidligere kapittel under kunnskapsstatus, snakker om venterommet og at vi voksne har noen forventninger til hva som skal skje i dette venterommet. Ut i fra denne observasjonen tolker jeg det til at Beate har en forventning til hvordan barna skal oppføre seg i dokøen, og hun velger å stoppe aktiviteten barna har, uten å sette seg inn i barnas opplevelse av situasjonen. Samtidig kan jeg tolke det slik at hun tenker på Anders som også står i dokøen og at dyttingen kan påvirke han negativt. Et annet aspekt ved situasjonen er at Pål og Trude blir pratet til foran mange andre barn i garderoben, i observasjonen blir ikke Pål og Trudes følelser av dette tatt hensyn til. Selv om beskjeden Beate gir er rolig begge gangene, men mer bestemt på andre gang. Jeg refererte også til Fennefoss og Jansen (Bae, 2012) hvor de nevner dette spenningsfeltet som voksen står i. Hvor stor grad av kontroll og styring skal man ta og hvor mye kan man slippe opp? Ifølge Fennefoss og Jansen (Bae, 2012) er det viktig å være tydelig som leder og regulere aktiviteten

med kommentarer og handlinger, samtidig som man er lydhør for barnas innspill. Jeg opplever at Beate er tydelig ved å si hva hun forventer, men i denne observasjonen vises det ikke tegn fra Beate til å fange opp barnas innspill eller følelser. Jeg ser at hun har mange barn som hun hjelper og har fokus på, dette kan ha noe å si på Beates muligheter for å følge opp Pål og Trude.

Stine kommer inn i garderoben og får beskjed fra Beate om å hente dressen sin. Mens alt dette foregår har Beate Tobias stående på skobenken og hjelper han med sko og votter. Hun sier «*Tobias, høyre vott skal på høyre hånd. Venstre vott skal på venstre hånd*». Beate hjelper Tobias med å få på vottene. «*Da er du klar, ha en fin tur ut*».

Her observerte jeg at Beate har fokus på Tobias gjennom nesten hele hans påkledning. Hun er oppmuntrende i svarene hun gir og sender han ut med en positiv beskjed. Hun benevner at han skal ha på høyre vott og venstre vott, jeg vet ikke om dette faller som en naturlig del av samtalen for Beate sin del, eller om hun har en tanke om at hun må benevne høyre og venstre for å lære Tobias begreper.

Kjetil har stått og ventet på at Tobias skulle bli ferdig, slik at det ble hans tur til å få hjelp. «*Kjetil da er det din tur. Har du en buff til å ha i halsen din?*» Kjetil henter lue med hals på fra plassen sin og tar med den til Beate. Mens Beate hjelper Kjetil med lua, gir hun beskjed til Mia om å begynne å ha på dressen sin. «*Kjetil da er du ferdig*» sier Beate.

Beate ser at Kjetil har stått og ventet og henvender seg til han. Hun er positiv og oppmuntrende i stemmebruken.

Beate har observert at Tuva har behov for litt hjelp, hun sier «*Tuva kom hit litt du*». Espen på fem år har fått lov til å kle på seg inne på avdelingen, hun hører det kommer lyder fra avdelingen. «*Espen går det bra med deg?*», «*Ja*», svarer Espen. «*Jeg måtte rydde litt lego*».

Jeg observerte at Beate ser mange av barna hun har rundt seg. Hun prøver også å ha litt oversikt på Espen som kler på seg inne i garderoben.

Beate ser nå at det begynner å bli mange barn samlet i den ytterste garderoben, som er klare til å gå ut. Hun henvender seg til en annen voksen på avdeling, «*Per, jeg tror du*

må kle på deg og gå ut». «Ja», svarer Per som har hjulpet barna på do. «De begynner å bli litt gærne uti her» forteller Beate.

Beate ser at det er et behov for barna å slippe og vente lenger i garderoben, jeg kan tolke dette i to retninger. At hun tar barnets perspektiv og prøver å se for seg hvordan det er å stå mange i en liten gang, med uteklær på og at dette kan gjøre barna utilfredse og igjen føre til uro mellom barna. Beate må ha observert noe, for hun benevner barna med at «de begynner å bli litt gærne». Jeg vet ikke hva som ligger til grunn for Beates uttalelse. Jeg tolker slik som over at dette har noe med Beates forventninger til ventesituasjonen, og noe barna gjør i gangen, får henne til å bruke ordet «gærne». Hvis aktiviteten hadde vært «sisten», at en skulle ta en av de andre, så hadde kanskje barna i denne situasjonen blitt kalt ganske rolige, passive o.l.

Beate fortsetter å fokusere på barna som trenger hjelp med påkledningen. *«Steffen, kom så skal jeg hjelpe deg med vottene».* Lars synes nok det er trangt i gangen for han sier *«Det er ikke plass her».* *«Det er plass her»,* sier Beate og peker på en plass ved siden av seg på gulvet.

Beate både lytter og ser på Lars, hun tar på alvor hans følelser rundt det å ikke finne plass, ved å vise han at det er plass ved henne. Hun er dermed oppmerksom på Lars.

Barna i den ytterste garderoben venter fortsatt på Per. Beate ser at Sofie slår Stein, hun ber Sofie slutte med dette.

Jeg ser at Beate får meg seg mye av situasjonen, hun er tilgjengelig for barna som fortsatt kler på seg og hun følger med på barna i den ytterste garderoben. Samtidig viser situasjonen at Beate mest trolig har for mange barn å ha fokus på. Hun ber Sofie slutte med å slå Stein, men hun har ikke sett foranledningen til at Sofie slår. Hun er ikke tilgjengelig med trøst for barnet som blir slått, eller behovet barnet som blir irtettesatt har. I mine observasjoner kommer det ikke frem at det finnes noen verbale uttrykk for dette.

Beate har Lars på skobenken foran seg, samtidig ber hun Simen legge fra seg vottene sine og finne skoene sine. Per går nå igjennom garderoben og skal ta med barna ut. Lars utbryter *«Per!»* Beate sier rolig *«Han kan gå ut, du finner han når du kommer ut».* *«Jeg vil lage snømann»* forklarer Lars. Beate tror nok ikke snøen er kram nok, for hun sier *«jeg tror ikke du kan lage snømann i dag».* Simen som står og venter, hører samtalen og svarer. *«For vi har ikke gulrot».* Beate begynner og le og gjentar *«for vi har ikke gulrot?»*

Beate lytter og er oppmerksom på Lars som ønsker kontakt med Per, akkurat i dette tilfelle er Per opptatt med å gå ut med de andre barna. Beate prøver å forstå hva Lars ønsker, og prøver å gi han en løsning ved å si. «*Han kan gå ut. Du finner han når du kommer ut*». Hun prøver å støtte Lars i hans følelser, hun støtter at han skal få være med Per og at Per er der når han kommer ut. Jeg kan tolke ut av observasjonen at Beate benytter seg av definisjonsmakt i situasjonen, Lars sier «*Jeg vil lage snømann*», Beate responderer med å si «*Jeg tror ikke du kan lage snømann i dag*». Her lukker hun muligheten for Lars, han er ivrig på å bygge snømann, mens den voksne avfeier denne muligheten. Simen svarer med å si at vi ikke har gulrot og da gjentar Beate det Simen sier, mens hun ler. For Simen kan dette være en reel utfordring for å få laget snømann og han opplever at en voksen ler når han kommer med sin forklaring. Her tolker jeg det som at Simen ikke blir tatt på alvor med sitt uttrykk og han kan reagere på at den voksne ler av det han kommer med som svar.

5.2 Analyse av observasjoner småbarnsavdeling

Dette er omgivelsene for observasjonene på småbarnsavdelingen.

«På småbarnsavdelingen i solstrålen barnehagen er det 11 barn denne dagen. Det er frilek på avdelingen og to ansatte, Siri og Heidi, sitter med barna på et lekerom. Inne på lekerommet befinner det seg 9 barn.»

Slik er omgivelsene når jeg setter i gang observasjonen. Jeg sitter på gulvet i kort avstand til både Siri og Heidi.

Siri sitter med to barn på fanget, Erik på 2 år står foran Siri og ser på henne. «*Trenger du hjelp til noe?*» Spør Siri. Erik henter en bil på gulvet og tar den med til Siri. «*Vil du ha biler? Skal vi ta ned bilkassa?*» Erik svarer ikke, han går og henter et stetoskop som ligger på gulvet. «*Åh var det den du ville ha, nå fikk du endelig tak i den.*» sier Siri med oppløftende stemme. Erik setter nederste delen av stetoskopet mot øret, det høres en hostelyd ut av denne delen. Siri ser på Erik og ser at han smiler. «*Var det rar lyd?*» Hun ler litt. «*Hører du noe?*» fortsetter hun å spørre. Erik begynner å le. Erik går videre til Heidi som sitter i rommet, han ler når han går igjennom rommet og bort til henne. Heidi spør «*Hører du noe?*» Erik holder frem stetoskopet til Heidi. Hun lytter inn i stetoskopet, «*Åh, du hører noen som hoster*», sier hun med ivrig stemme. Erik setter stetoskopet mot sitt eget øre og han begynner å le igjen.

Jeg ser at Erik blir sett av både Siri og Heidi, de er oppmerksomme på gutten og prøver å forstå hans intensjon. De stiller undrende spørsmål. De er begge opptatt av å forstå hva Erik er opptatt av. Siri ser på Erik og hans uttrykk blir tolket av Siri som at Erik har et ønske om å formidle noe om sin opplevelse.

Heidi sitter nå på huk på gulvet og leker med biler med Daniel. Ingrid kommer inn døra med to dukker på armen. Heidi ser opp på Ingrid og får blikkontakt. «*Nei nå kjem det jammen meg to babyer inn her*», sier Heidi mens hun ser på Ingrid. Ingrid sitt ansikt lyser opp, hun smiler til Heidi og kommer inn i rommet. Heidi fortsetter bil-leken med Daniel, «*Får vi den helt bort til veggen?*» Heidi dytter bilen bortover.

Her observerer jeg at Heidi, selv om hun er i lek med et annet barn, ser Ingrid. Hun løfter blikket, får blikkontakt, hun kommenterer på det Ingrid har med seg. Dette viser meg at Heidi er oppmerksom på Ingrid, hun bekrefter Ingrid ved å både se og kommentere på det hun har med seg. Min tolkning av Ingrid sin reaksjon på dette korte samspillet, er at hun føler seg sett av en voksen og at en voksen er interessert i det hun har med seg og er opptatt av.

Vegar løper bort til glass-monteret hvor det står utstilt skinnvotten eventyr og eventyr om sauene «bæ og bø». Vegar sier «*oi, oi*», Siri sier «*Ser du dyra?*» Vegar sier videre «*Åh, oi?*» og peker på en hund. «*Er det en hund der?*» Spør Siri. Vegar fortsetter å peke på flere av dyra i utstillingen. «*Ja det er mange dyr der*» Sier hun, Vegar peker videre og sier «*åh,oi*». «*Det var mange dyr å se på i dag Vegar.*» Sier Siri.

Her observerer jeg at Siri både lytter, ser og er oppmerksom på Vegar, og på det Vegar har fattet interesse i. Siri er opptatt av å forstå hva Vegar er opptatt av. Hun tar Vegars uttrykk både non-verbale og de korte verbale uttrykkene som et ønske han har for å formidle noe om sin opplevelse. I starten av observasjonen, virker det som om Siri prøver å stille spørsmål utifra det han ser. Først «*Ser du dyra?*», deretter «*Er det en hund der?*». Så når Vegar fortsetter å peke svarer Siri «*Ja det er mange dyr der*». Siri er fortsatt oppmerksom på Vegar, samtidig kan jeg tolke det slik at hun enten ikke ser like godt alt som er i monteret og hva Vegar peker mot, derfor hun kommer med en generell benevnning om at «*det er mange dyr der*». Tilslutt sier Siri «*Det var mange dyr å se på i dag Vegar*», noe som indikerer en form for avslutning i samspillet. Det kommer ikke et undrende spørsmål som kan fortsette samspillet, fra Siri sin side. Det oppleves her som om Siri går sakte ut av samspillet, selv om hun er oppmuntrende i alt hun sier til Vegar. Jeg vet fra observasjonssituasjonen at Siri hadde mange barn som kom innom henne og ville ha hennes oppmerksomhet. Siden jeg fokuserer på

samspeillet mellom Vegar og Siri, klarer jeg ikke å fange opp det som eventuelt kan hindre Siri i å fortsette samspeillet med Vegar.

Heidi og 6 barn har flyttet seg til dukkekroken. Dukkekroken ligger ved hoveddøra til avdelingen. Rita en annen voksen går inn hoveddøra til avdelingen.

Veronika sier «Pappa?», Heidi forteller «Nei det er ikke pappa, det er Rita»

Veronika begynner å gråte litt. Heidi løfter jenta opp og sier «Vi kan gå og se hvem det er, se at det ikke er pappa». Heidi åpner døra til gangen, der står Rita. «Hei» sier Rita.

Heidi bekrefter «Det var Rita». Så lukker hun døra. De setter seg ned på gulvet og fortsetter leken.

Ut i fra denne observasjonen ser jeg at Heidi er var på Veronika sine følelser, hun ser at Veronika blir lei seg, at hun undrer hvem som kommer, og at hun verbalt uttrykker «pappa». Heidi tar barnets følelser på alvor, hun er oppmerksom og forsøker å forstå hva jenta vil. Heidi tar seg tid til å vise Veronika at det ikke er pappa, noe jeg tolker som at Heidi forstår at dette kan oppleves sårt for Veronika.

5.3 Analyse av fokusgruppeintervju

Jeg har gått igjennom teksten fra fokusgruppeintervju og plukket ut sitater som jeg føler kan knyttes til subjekt - anerkjennelse og fellesskap - medborger. Jeg starter med sitater om anerkjennelse. Se vedlegg 5 for intervjuguide og vedlegg 6 for innhold i intervjuet.

5.3.1 Subjekt - anerkjennelse

Forståelse og innlevelse
<ul style="list-style-type: none">
▪ Møte barna
▪ Vite hva barna gjør
▪ Fokuserer på barna som trenger ekstra
▪ Se barna
▪ Vi så mange av dem
▪ Bli sett
▪ Prøve å finne ut hva det er dem vil oss nå
▪ Lese barna
▪ Hva dem egentlig mener
▪ Være imøtekommende

- På hele tiden
- Flink til å lese unga
- Interessert i det ungen gjør
- Vise interesse
- Møte barna positivt
- Være tilgjengelige
- Øyekontakt
- Blikk
- Klare å forstå barnet
- Se barnet
- Være der når dem trenger trøst og lading
- Være der i hele registeret
- Vi er ladestasjoner

Åpenhet

-

Bekreftelse

- Prøver å veilede
- Få han til å ha fokus
- Gi positive tilbakemeldinger
- Veilede barna
- hjelpe dem å sette ord på
- Voksen klarer å sette ord på det barnet opplever
- Få barna til å forstå at det er ikke noe som er dumt
- hjelpe dem å se løsninger
- Felles fokus
- Tommel opp
- Mimikk i ansiktet
- Hele holdningen
- Kroppsspråket vårt når vi møter barna
- Bestemt og sette grenser, om respekt og det å bli sett uansett

- Tydelig
- Vite hvor de har oss voksne
- Forutsigbarhet
- Sette grenser
- Vi er med dem inn i situasjonen, hjelper dem igjennom og ut på andre siden
- Vi er med på godt og vondt
- Er med å viser barna, visuelt og konkretiserer

Selvrefleksjon og avgrensethet

- Klarer å holde roen
- Kunne fort blitt irritert
- Allikevel skal du se dem, du kan være i samme rom uten å se noen
- Synes ikke jeg får gjort så god jobb, med så mange rundt meg
- Mer ideelt å dele i mindre grupper
- Hele tiden barn man må forholde seg til
- Barna faller ut av det dem ønsker å formidle, når dem ikke får noe respons
- Dele i grupper, barna blir mer tydelig for oss
- I mindre grupper, ser hver enkelt, rekker over alle på en måte
- Erik litt vanskelig å lese, han er jo ikke den mest synlige heller
- Ser at det skjer mye i situasjonen
- Ingen som kommer og lader om man ikke er trygg, da finner man en annen ladestasjon
- Hvis vi hadde delt, kunne vi fulgt opp situasjonen enda lenger, eller en lek eller en invitasjon som man får av og til.. eller hele tiden..
- Lettere å se de som er litt mer usynlige i mindre grupper
- Følte jeg så veldig mange unger, men klarte ikke følge opp alle invitasjonene
- Ble litt sånn halvveis
- Blir bare sånn bekræftelse, jeg ser deg, jeg ser deg, jeg ser deg
- Kan ikke følge opp billeleken over lang tid, for da kommer det en som vil leke med dukker, en annen viser noe annet og en annen...
- Så ikke helt tilfredsstillende
- Har mange baller i luften
- Prøve å ikke miste hode

- Gir litt til mange, istedenfor mye til få, det ble vel det her

5.3.2 Fellesskap - medborger

Medvirkning

- Prøve å se barnet der du sitter
- Mange som ikke har språk, så du må tolke uttrykket
- Hjelp å sette ord på
- Prøve å finne ut hva er fokuset til det barnet, hva er fokuset til det barnet, hva er fokuset til det barnet?
- Barna vil ha oppmerksomhet
- Barna krever sitt
- Tror barna følte seg sett
- Vi sitter på gulvet, vi er tilgjengelig for barna, barna vet at de kan komme og få kontakt
- Mindre grupper, barna føler kanskje de blir sett på en bedre måte
- Ett og toåringer, forskjellig stadier i utviklinga, trenger forskjellige ting
- Beskytte leken
- Voksen klarer å sette ord på det barnet opplever
- Noen sterkere enn andre, krever oppmerksomhet
- De som er forsiktige, blir kanskje ikke sett så ofte i stor gruppe
- Voksne prøver hele tiden å finne ut hva barna vil
- Voksne er med barna og viser, visuelt og konkretiserer

Asymmetri

- Jeg burde fulgt opp initiativet med de to babyene
- Detter du ut, så detter unga ut
- Vi er ladestasjoner. Det er jo ingen som kommer og lader hvis man ikke er trygg
- Det er ingenting som er dumt på en måte

Motmakt

5.4 Analyse av oppfølgingsintervju

Her vil jeg presentere funn etter oppfølgingsintervjuet, jeg vil dele inn i de samme kategoriene som i analysen fra første intervjuet. Til slutt vil jeg komme inn på hva de ansatte la i begrepet å se barnet som subjekt. Se vedlegg 7 for å se intervjuguiden og vedlegg 8 for innhold i intervjuet.

5.4.1 Subjekt - anerkjennelse.

Forståelse og innlevelse
<ul style="list-style-type: none">
▪ Du må se barnet for den det er
▪ At du møter barnet som et eget individ
▪ Det er jo å vise at du ser og forstår barnet, subjektet da, du skal se
Åpenhet
<ul style="list-style-type: none">
▪ Ikke noe sånn forutinntatt
▪ Åpen
▪ Kanskje jeg skulle sagt «du får prøve»
▪ Tenk om det går
▪ Det vil jo si å møte han mer åpent, at han kan erfare og prøve selv
Bekreftelse
<ul style="list-style-type: none">
▪ Eller bare bekrefte «Åh, du skal lage snømann, så spennende»
▪ Ja for det vil jo være en bekreftelse av han og det han ønsker og si at du hører og synes det er spennende
▪ Kunne sagt «Ja det er helt riktig, vi har ikke gulrot»
Selvrefleksjon og avgrensethet
<ul style="list-style-type: none">
▪ Jeg må møte han som han er. Jeg kan ikke gå inn i sinnsstemningen hans.
▪ Jeg vil ikke si «nå må du slutte og grine for nå er du i barnehagen»
▪ Sånn vi tror da, for vi vet ikke. (Om barnet mente noe reelt eller sa det for å være morsom)

- Jeg opplever selv av og til at jeg går inn i situasjonen og sier «nå må dere stoppe!». Også tenker jeg etterpå, ja men hva har egentlig skjedd da?
- Vi synes jo hele tiden det at det er lettvindt og forandre på andre. Men vi må jo forandre på oss selv.
- Ikke ledd av barnet
- Det kommer ingen forklaring, kanskje du kunne sagt at «det er ikke sikkert du får laget snømann i dag, for snøen ikke er kram»
- Tatt barnet på alvor

5.4.2 Fellesskap - medborger

Medvirkning

- Kanskje vi må ha et møte (med barna), de er så store de barna våre, barnesamtaler
- Ja en må jo høre med dem hva dem vil, om de har noen forslag på å gjøre dette på en annen måte. Det kan dere gjøre oppe hos dere (storbarnsavdeling). Ja en kan jo ha barnesamtaler, barnemøter og høre, kan jo hende de har noen gode forslag
- Vi kan ha stemmekasse, vi har hatt det før vi
- Vi må slippe opp litt kanskje
- Ikke bruke makta

Asymmetri

- (Om bruk av definisjonsmakt) Det gjør vi rett som det er
- Vi er nok litt raske med å svare uten å tenke
- Barnet kan bli skuffet og lei seg
- Det var akkurat det barnet hadde lyst til
- At ikke barna sier ting for å være morsomme. Han hadde en helt logisk forklaring på det. Sånn vi tror da, for vi vet ikke.
- Jeg opplever selv av og til at jeg går inn i situasjonen og sier «nå må dere stoppe!». Også tenker jeg etterpå, ja men hva har egentlig skjedd da?
- Kanskje, vi kan gå inn og si, hva har egentlig skjedd her nå? Kom hit så skal vi snakke sammen, høre hva som har skjedd, før vi gjør den med å stoppe.

Motmakt

- Barna kjeder seg, lenge og vente, for mange barn der

- Kan være at de har lyst til å utfordre de ansatte, se hvor langt de kan tøyne strikken
- De to barna som dytter, tror de har det morsomt, har sin greie, ikke oss dem utfordrer
- Barn som dytter kan teste hverandre i reaksjonsmønster
- Vi voksne er litt forutinntatte. Vi går inn litt for tidlig kanskje
- Vi prøver å slukke det før, for vi tør ikke
- Sånn som her da (småbarnsavdeling), «Åh han har slått meg!». Også viser det seg at det er den andre som har slått da
- At en er litt på. Kanskje jeg skal være litt mer av
- Det er det som er litt sånn, brannslukker å, at man er litt sånn forutinntatt og går ikke ordentlig inn i situasjonen. Eller. Du definerer situasjonene, er det ikke det definisjonsmakt?
- Eller så er du redd for å slippe, for du er redd for hva som skal skje
- Ikke bruke makta vår. Så mye, for vi er ganske...
- Ja for vi vet hva vi kan, kan bli kaos på en måte
- Ja du vet jo at det kan utarte seg
- At det kan, ja men det er jo ikke sikkert at det skjer noe heller
- De vet reaksjonsmønsteret mitt, de begynner og kjenne meg, så vet de akkurat hvor de kan prikke meg for å. Kanskje du skulle prøve å endre det da, overraske dem. At du, når de forventer at jeg skal fyre på den at de tuller, så bare ja de får tulle da.
- Det er kanskje dumt også sette noen, hvis det er noe som gjentar seg hele tiden, så er det dumt å sette dem der
- Jeg ser at du ikke vil, men...
- Jeg vet ikke jeg, kanskje man kunne gjort noe annet. De som venter
- «Jeg forstår at det er kjedelig, men akkurat i dag så må vi gjøre det sånn»
- Det er jo å vise at du ser og forstår barnet, subjektet da, du skal se
- Man vil kanskje møte barnet annerledes
- Litt mer åpent sinn
- Man er ikke så forutinntatt kanskje.
- Også tenker jeg at det å, den ungen får meg til å, bla, bla... men det er jo ikke barnet, det er jo du(voksen) som lar barnet få deg slik. Det er du som gjør det. Barnet går ikke inn for å irritere. Jeg går ikke inn for å irritere deg, men det er noe ved meg som gjør at jeg blir irritert. Som ikke er i deg. Kan ikke si slutt og vær sånn.

5.4.3 Å se barnet som subjekt

De uttalelsene som har kommet som jeg har plassert inn i kategoriene over handler om å se barnet som subjekt, men i tillegg til dette spurte jeg de ansatte direkte hva de la i begrepet å se barnet som subjekt? Her vil jeg komme med deres svar på dette.

De ansatte sier at det handler om *at barnet ikke er et objekt, det er ikke en ting. At det handler om han barnet er seg selv og har sin egenart, ingen er lik. Et objekt er en ting, f.eks et bord. Barn som subjekt er veldig forskjellige, så du må se barnet for den det er. De tenker at det er et eget individ og ikke som det barnet som kommer etter. Handler om behov, væremåter, følelser, personlighet, utseende, alt.*

Hvis et barn er lei seg, da må jeg møte barnet som han er. Jeg må prøve å forstå hva han vil, gi omsorg. Jeg ville ikke sagt «nå må du slutte og grine», jeg ville tatt han inntil meg, roe han ned og prøve å finne ut hvorfor han var lei seg. Et annet barn ville kanskje sittet litt alene en stund først, da kunne jeg observert litt på avstand. Du ville jo som voksen gått inn og vært forskjellig, det tenker jeg er litt sånn med subjekt da.

Alle barn er forskjellig og trenger sin måte og bli møtt på. Vi voksne forholder oss jo veldig forskjellig til dem, når vi blir kjent med dem. Vi er ikke lik overfor barna, vi tilpasser oss jo. Ser jeg deg som subjekt, så ser jeg hele deg med vaner og uvaner.

Ikke noe sånn forutinntatt, man er åpen.

Det er jo når du anerkjenner barnas følelser og både på godt og vondt så

Det med selvbilde og hvor viktig det er videre i livet. Du skal, at du har et godt selvbilde. At du er noe, at du er verdt noe, at du blir satt pris på. Ikke alt det du kan og slikt, du blir løftet opp for den du er. Ikke det du kan, selv om vi skryter jo veldig av det å.

5.4.4 Definisjonsmakt

I observasjon fra storbarnsavdeling skjer dette:

Lars utbryter «Per!» Beate sier rolig «Han kan gå ut, du finner han når du kommer ut». «Jeg vil lage snømann» forklarer Lars. Beate tror nok ikke snøen er kram nok, for hun sier «jeg tror ikke du kan lage snømann i dag». Simen som står og venter, hører samtalen og svarer. «For vi har ikke gulrot». Beate begynner og le og gjentar «for vi har ikke gulrot?»

I det oppfølgende fokusgruppeintervjuet spurte jeg litt om denne situasjonen. Vi kom inn på begrepet definisjonsmakt og jeg vil under her trekke frem noe av det de reflekterte rundt dette.

Vår definisjonsmakt
<ul style="list-style-type: none">
▪ (Om bruk av definisjonsmakt) Det gjør vi rett som det er
▪ Vi er nok litt raske med å svare uten å tenke
▪ Barnet kan bli skuffet og lei seg
▪ Det var akkurat det barnet hadde lyst til
▪ At du sier «ja du kan», også vet du at det ikke går i dag, så kan jo det bli litt feil også.
▪ Barnet kan bli usikker
▪ Tror ikke barnet sa det for å være morsom
▪ Vi skal le med og ikke av
▪ Jeg tenker at vi da ikke skal bruke ironi overfor barnet, det er ikke dette da. Det var jo noe den ansatte syntes var morsomt. Men, ja vi må være forsiktige med det da.
▪ At ikke barna sier ting for å være morsomme. Han hadde en helt logisk forklaring på det. Sånn vi tror da, for vi vet ikke.

5.4.5 Påvirkning på fellesskapet

Påvirkning på fellesskapet
<ul style="list-style-type: none">
▪ Barna får mer eierskap
▪ Det blir mer samhold
▪ Barna blir mer fornøyde
▪ Voksne blir med positive, det vil jo påvirke
▪ Også er jo vi forbilder. Er vi positive, så vil andre oppfatte dem på samme måte
▪ Voksne flinke til å si ting til hverandre. Rose hverandre, vil påvirke barna
▪ Vi bruker mye tommel-opp
▪ Når vi ser barnet som subjekt, hvis vi viser at vi opplever barnet som positivt så vil vel det smitte
▪ Blir mye mer positiv stemning
▪ Voksnes holdninger til barn og hvordan vi møter dem. Tenker at det smitter over på barna også. Da blir det mer gode opplevelser og det styrker jo fellesskapet

- Vi kan bli mer bevisst

5.5 Annet som dukket opp i arbeidet med koding av datamateriale?

I analysen av observasjoner og fokusgruppeintervju har det kommet frem andre aspekter i tillegg til de øvrige punktene.

5.5.1 Mange barn

Jeg opplever at i alle observasjonene så har de ansatte mange barn rundt seg og må forholde seg til mange barn på en gang. Dette er noe deltakerne også snakker om i fokusgruppeintervjuet. Ved flere tilfeller blir det nevnt som en utfordring det å imøtekomme mange barn på en gang.

Eksempler fra fokusgruppeintervjuet:

- Prøver å rekke over mange da.
- Men det er jo mange ute i den garderoben da, så det er egentlig bare å prøve å holde roen
- Også må du prøve å møte dem da uten å stresse dem å
- Du må liksom serve alle
- Hektisk situasjon vil jeg si
- Det er trangt der, dem stikker seg ikke akkurat bort. Nei dem gjør ikke det, men allikevel skal du se dem. Du kan være i samme rommet uten å se noen.
- Imponert over at du klarer å holde roen oppi alt og se så mange på en gang
- Du gir positive tilbakemeldinger, du kunne fort blitt irritert over alt stået
- Det er jo hele tiden unger som man må forholde seg til. Og alle driver med egentlig hver sine ting
- Jeg synes ikke jeg får gjort så god jobb med mange unger rundt meg
- Det er jo noen som er sterkere enn andre og krever oppmerksomhet da. Barna som er litt mer forsiktig, dem blir kanskje ikke sett så ofte i stor gruppe
- Du ser at det skjer mye hele tiden. Du må være veldig på hele tiden
- Vi sikkert kunne gjort det enda bedre hvis vi delte... da kunne jeg kanskje fulgt opp den situasjonen enda lenger, eller en lek eller en invitasjon som man da får av og til... eller hele tiden
- Hadde vi hatt ett barn, så hadde det vært lettvisst å følge barnets initiativ

- Gir litt til mange. Istedenfor mye til få

5.5.2 negative beskrivelser

Fra observasjonene og det første fokusgruppeintervjuet satt jeg igjen med en del begreper de voksne brukte for å beskrive barna, disse var «*barna var litt ville*», «*han er en som pleier å surre rundt*», «*de blir gjerne uti her*», «*du kunne blitt irritert over alt ståket*». I oppfølgingsintervjuet spurte jeg hva de ansatte tenkte om at vi bruker slike begreper, hvordan de mener det kan påvirke barna og oss selv.

De ansatte sier at de bruker mye slike beskrivelser om barna, noe de opplever at ikke er bra. De opplever at dette blir nevnt mellom de voksne, og ikke sagt direkte til barna veldig ofte. De ansatte tenker at det vil påvirke barna negativt, de vet at de selv ville blitt sur, hvis noen kommenterte på at de var sure f.eks. De fortsetter med at barna lever opp til det vi sier og at det ikke er positivt for barna. De ansatte hevder at barna blir stemplet og at dette vil påvirke barnas selvbilde. «*Vi vil jo at barna skal få et godt selvbilde, det er det vi skal bygge opp vel*». «*Vi er påvirket av det vi hører og vi vil ikke være objektive når vi møter subjektet*». De forteller at selv om en ansatt forteller at det barnet er grinete i dag, så er det ikke sikkert at en annen ansatt reagerer veldig på det, fordi man opplever barna forskjellig. «*Du ser annerledes på det barnet og derfor tåler litt mer*».

5.6 Oppsummering

Fra observasjonene opplever jeg at de ansatte gjør dette: Ser, er oppmerksom, lytter, er rolige, oppmuntrende, bekrefter, motmakt - prøver å ha kontroll i situasjonen, voksne ser mange rundt seg. Ventesituasjoner, forventinger, tar følelser på alvor, er tilgjengelige, har for mange barn i situasjonen, prøver å forstå barnet, prøver å forstå barnets ønsker, hjelper å finne løsninger, de støtter, prøver å forstå intensjonen til barnet, stiller undrende/åpne spørsmål, tolker uttrykk, ser hva barnet ønsker å formidle om sin opplevelse, blikkontakt, kommenterer det barna holder på med, viser interesse, tolker verbale og non-verbale ytringer.

Fra fokusgruppeintervju sier de ansatte: viktig å møte barna, se, vite hva barna gjør, finne ut hva det er dem vil oss, lese barna, være på/konsentrert, interessert, være tilgjengelig, øyekontakt, blikk, være der i hele registeret(følelser), veilede, positive tilbakemeldinger, hjelpe å sette ord på, felles fokus, se løsninger, tommel opp, mimikk i ansiktet, fysisk

holdning, sette grenser, respekt, bli sett uansett, tydelig, forutsigbar, holde roen, dele i grupper, hele tiden barn å forholde seg til, barna faller ut uten respons, så mange barn – klarer ikke følge opp alle invitasjoner, ble litt halvveis, kun bekreftelse (jeg ser deg, jeg ser deg, jeg ser deg), ga litt til mange-istedenfor mye til få, tolke uttrykk, barna krever oppmerksomhet, beskytte leken, voksne viser/konkretiserer, rekke over mange, serve alle.

De ansatte drøfter og reflekterer rundt både barnet som subjekt og definisjonsmakt. De viser at de kan reflektere over egen praksis og at de kan komme med tanker om hvordan samspillet kunne foregått på en annen måte, eller hvordan rammene rundt kunne vært endret for å ivareta barnet som subjekt.

Ut ifra disse resultatene vil jeg i neste kapittel drøfte funnene i analysen opp mot det teoretiske grunnlaget for oppgaven.

6. Drøfting i lys av teori

I dette kapitlet kommer jeg inn på hvordan data fra observasjoner og fokusgruppeintervju kan knyttes opp mot teori. Kodene og tolkningene i analysen blir drøftet opp mot temaene i teoridelen av oppgaven. Disse temaene er subjekt og anerkjennelse, væremåter som kjennetegner en anerkjennende kommunikasjon velger jeg å drøfte innunder anerkjennelse. Fellesskap, medborger, medvirkning, asymmetri og motmakt. Jeg vil ut i dette kapitlet knytte dette opp til mine forskningsspørsmål. Informasjonen jeg sitter igjen med etter drøftingen ble brukt til slutt i kapitlet konklusjon, for å svare på oppgavens problemstilling. Jeg vil derfor hente opp igjen oppgavens problemstilling:

Hvordan ivareta barn som subjekter i relasjonen mellom barn - voksen og hvilke konsekvenser kan det ha for fellesskapet i barnehagen?

Mine forskningsspørsmål er som følger:

- 1) Hvordan bør relasjonen mellom barn – voksen være når man har et syn på barn som subjekt?
- 2) Hvordan kan fellesskapet i barnehagen preges av at voksne ivaretar barn som subjekt?
- 3) Hvordan forstår barnehageansatte «barnet som subjekt» og hva gjør de i praksis?

For å prøve å skape en struktur i drøftingsdelen av oppgaven har jeg valgt å dele inn temaene for drøftingen på denne måten: 1) Subjekt, 2) anerkjennelse, hvor væremåter for anerkjennende kommunikasjon blir drøftet under. 3) Fellesskap, 4) medborger 5) medvirkning, 6) asymmetri og 7) motmakt.

Jeg vil drøfte det jeg ser skjer og ting som ikke skjedde i relasjonen som kunne vært gjort, opp mot det teoretiske ståstedet og opp mot forskningsspørsmål nr 3: Hvordan forstår barnehageansatte «barnet som subjekt» og hva gjør de i praksis?

Jeg har måttet jobbe med det datamaterialet jeg har. Det vil si at jeg har fått mye informasjon om noe og mindre informasjon om annet. Derfor vil jeg drøfte både det jeg så og hørte i undersøkelsen, og jeg vil drøfte det jeg ønsket jeg hadde sett og hørt noe om. Grunnen til at det er noe jeg ikke har sett kan handle om at jeg benyttet loggbok istedenfor videoopptak. Det kan handle om hvor mitt fokus har vært under observasjonen. Det jeg eventuelt ikke har hørt

noe om, kan handle om hvordan jeg har stilt spørsmål i fokusgruppeintervjuene. Samtidig kan det handle om at jeg er inne og observerer en halv dag og da er det dette jeg så på den stunden jeg var der. Det at den ene avdelingen har praksisfortellinger i frilek og den andre avdelingen har praksisfortelling fra overgangssituasjon kan ha noe å si for hva som kreves av den voksne i situasjonen. Allikevel i bunn og grunn skal den gode relasjon og det gode samspillet prege vår interaksjon med barna.

6.1 Subjekt

I teoridelen refererer jeg til Brandtzæg et al. (2013) som snakker om trygghet hos barnet, for å skape trygghet trenger barnet voksne som er sensitive ovenfor dets behov. De voksne må se, forstå og glede seg over barnet. Jeg opplever at de voksne er blide overfor barna i observasjonene, at de møter dem med interesse og glede. Jeg kan se at de prøver å forstå og være sensitive ovenfor barnets behov, et eksempel på dette er når Veronika reagerer på at det går i ytterdøra til barnehagen, hun tror det er pappa og hun begynner å gråte litt. Heidi som er voksen i situasjonen, tar jenta inntil seg, løfter henne opp og prøver å forklare at det ikke er pappa. Hun tar med Veronika bort til døra for å se hvem det er. Her tenker jeg at Veronika kan ha følt seg forstått og hørt, det kan ha opplevdes trygt å bli løftet opp og få komme tettere på en voksen når hun ble lei seg.

Brandtzæg et al. (2013) mener at vi må hjelpe barnet til å bli kjent med følelser og hvordan håndtere disse. Jeg ser i fokusgruppeintervjuet at de ansatte svarer dette om den voksne sin rolle «*Være tilgjengelige, klare å forstå barnet, se barnet, være der når dem trenger trøst og lading*».

En ansatt forteller om en episode i barnehagen som hun knytter opp mot det å møte barnets følelser.

«Først hadde gutten revet ned et duplotårn til en annen gutt i utgangspunktet. Så pratet en voksen med gutten. Så var han så lei seg også ville han ikke noen ting. Så satte jeg meg ned på krakken der og han ville ikke være med på noen ting. Så tok jeg han opp til meg, så kan jeg få høre hva som har skjedd? For da latet jeg som om jeg ikke visste hva den andre voksne hadde sagt liksom. Da la han seg inntil meg, nei jeg vil ikke. Ja men jeg har lyst til å høre hva som har skjedd, for jeg synes det er litt kjedelig når du er så lei deg. Så jeg vil gjerne høre hva som har skjedd. Også begynte han å fortelle, men da sa han motsatt at den andre gutten hadde revet ned hans. Så sa jeg at jeg skjønner at du blir lei deg da, og så pratet vi litt. Da ble han med, stoppet og gråte. Møtte han på en måte, for han hadde det kjedelig da og ville

ikke være med i samling. Joda vi går i samling du og jeg, du kan få sitte på fanget, men da ville han sitte på plassen sin. Like etterpå så snudde alt og han ble med i samling».

Kan jo hende at han synes at, han er så redd, jeg tror han er så redd for at han skulle få kjeft, eller ikke kjeft, men det var et uhell. Sånn at han tenkte at nå får jeg skylda for. Det kan jo være at vi voksne er litt foutinntatt, tenker jeg på nå da. Kanskje vi dømmer litt fort. Jo, kanskje vi må bli litt flinkere til det. At vi skal bli bedre på det da, at vi gjør det med alle disse barna. Kanskje da at vi ser dem litt mer på deres følelser da, tenker jeg. Det var en tanke som datt ned i hodet mitt nå».

Dette tolker jeg som refleksjon rundt egen praksis, refleksjon rundt den voksne sin rolle og hvordan vi møter barnet på følelser, her viser hun at hun prøver å forstå barnet og hvorfor han har det slik han har det. Hun spør gutten om han vil fortelle og hun sier at hun kan forstå at han føler det han føler.

Bae (2018) kommer inn på begrepene human becomings som handler om å endre barnet til noe annet enn det de er her og nå, og human beings som handler om å se individet med de følelser, tanker og meninger de har, samtidig se på barna som deltakere i sitt eget liv (Bae, 2018). I fokusgruppeintervjuene kunne jeg se at de ansatte kom inn på temaet på denne måten. Beate sier om garderobesituasjonen «*Også skal du lære dem litt i tillegg*», her tolker jeg det som at den ansatte tenker at i påkledning så må jeg som voksen lære barnet noe i tillegg. Dette kan knyttes opp mot en tanke om at det er noe barna skal kunne for fremtiden og at den ansatte må lære barnet det, da er vi litt inne på human becomings tenkning. Jeg opplever at de ansatte kommer frem med mange sitater som kan knyttes til en human beings tenkning. Noen av disse er «*At vi er tilgjengelige*», «*Ingenting er dumt på en måte. Alt er ok, kanskje hjelpe dem hvis dem har et eller annet dem begynner på, også hjelpe dem med å se løsninger*». Hjelp barnet med å se løsninger kan være noe annet enn å gi dem svaret, jeg tenker at blir dette utført på en bevisst måte i forhold til barnet som subjekt, så vil dette støtte tanken om barnet som human beings. Ellers blir det nevnt at voksne må være «*interessert og ha felles fokus. Da er det barna sitt fokus en bør ta*». Her snakker de ansatte om å investere tid med barnet ved å være interessert i det barnet driver med her og nå, det å oppnå felles fokus med barnet.

Johannesen & Sandvik (2016) snakker om mangeldiskurs og kompetansediskurs.

Mangeldiskursen handler om at fokuset vårt rettes mot det barnet ikke kan, mens med kompetansediskurs er fokuset vårt på hva barnet kan bidra med av opplevelser, tanker, ideer.

Østrem (2015) mener at barn som subjekt og barnehagen som institusjon kan inneha ulike forventninger og motstridende forståelser. Mathiesen (2009) nevner noe av det samme som Østrem (2015) at individualpedagogikken blir sett på som et perspektiv på individet og at sosialpedagogikken har perspektiver på samfunn og det sosiale. Dermed kan det oppstå et spenningsforhold eller en form for interessekonflikt mellom individ og samfunn.

Det jeg opplever at jeg får frem i undersøkelsen knyttet til dette handler om det de ansatte uttrykker og som jeg ser i observasjonen, at de ansatte har mange barn de er i samspill med samtidig. De ansatte sier «*hadde vi hatt ett barn, så hadde det vært lettvis å følge barnets initiativ*», de opplever at de «*gir litt til mange. Istedenfor mye til få*». I begge observasjonen ser jeg som observatør at det er mange barn, både i frileken på småbarnsavdeling og i påkledning på storbarnsavdeling. De ansatte reflekterer over hvordan dette kunne vært løst annerledes og hva dette kunne ført til. «*Dele i grupper, barna blir mer tydelig for oss*», «*I mindre grupper, ser hver enkelt, rekker over alle på en måte*», «*Hvis vi hadde delt, kunne vi fulgt opp situasjonen enda lenger, eller en lek eller en invitasjon som man får av og til.. eller hele tiden..*», «*Lettere å se de som er litt mer usynlige i mindre grupper*», «*Mindre grupper, barna føler kanskje de blir sett på en bedre måte*», «*De som er forsiktige, blir kanskje ikke sett så ofte i stor gruppe*».

I forhold til temaet barnet som subjekt mener Nordin-Hultman (2004) at når vi observerer barn i barnehagen, ser vi ofte på individuelle aspekter og at vi altfor sjelden ser på samspillet barnet er i. Her ser jeg at de ansatte både kan fortelle at de klarer å se samspillet barnet er i, mens i andre uttalelser så støtter de at de ser på individuelle aspekter. Her er noen eksempler: Fra situasjonen på storbarnsavdelingen så uttrykker de ansatte at de kan forstå barnas handlinger, de uttrykker at de forstår at det kan bli urolig i den ytterste gangen, fordi det er trangt der og mange barn der. Samtidig blir det sagt om et barn «*han er en som pleier å surre rundt*», her kommer det ikke noen forklaring på ting i samspillet eller rundt barnet som kan bidra til at denne atferden er tilstede.

6.2 Anerkjennelse

I teoridelen av oppgaven refererer jeg til Nyhus og Kolstad (2004) og Bae (1996) som sier at for å være anerkjennende i en relasjon er det noen væremåter som kreves. Disse er forståelse/innlevelse, åpenhet, bekræftelse og selvrefleksjon/avgrensethet. Under forståelse og innlevelse handler det om å lytte se, være oppmerksom og prøve å forstå barnets intensjon (Bae, 1996). Jeg tolker ut av datamaterialet at de ansatte jobber med å tolke non-verbale uttrykk, spesielt på småbarnsavdelingen hvor en del av barna har begrenset verbalt språk. Jeg

opplever at de prøver å forstå hva barna ønsker å formidle, hva de ser og er opptatt av, eller om de har behov for å sitte på et fang. Et eksempel på dette fra observasjonen er når Erik står foran Siri og kikker på henne, Siri tolker dette som at han ønsker å formidle noe. Hun spør om han trenger hjelp til noe, hvor Erik går og henter en bil på gulvet. Dette tolker Siri som at Erik vil leke med biler, hun spør om dette og spør om hun skal ta ned bilkassen til han. Erik går så og plukker opp et stetoskop på gulvet og Siri kommenterer positivt på det han finner. Her er Siri oppmerksom på Erik, hun er anerkjennende i møte med gutten ved at hun er interessert i det gutten prøver å formidle, hun forsøker å forstå og hun viser interesse i det han holder på med. Slik forklarer de ansatte dette i fokusgruppeintervjuet: *«At vi prøver å finne ut hva er det dem vil si oss nå.»*, *«...det er mange som ikke har språk så du må, ehh tolke uttrykket. ... Da må du hjelpe dem med å sette ord på ting og sånn.»* Dette blir også sett i sammenheng med at de ansatte har mange barn rundt seg. *«...hele tiden unger man må forholde seg til. ...Så du må drive å snu om hele tiden for å prøve å finne, hva er fokuset til den ungen? Hva er fokuset til den ungen?»*

Under åpenhet handler det om å forholde seg til barnet uten å umiddelbart skulle gjøre noe, og klare å ha tålmodighet til å holde igjen som voksen (Bae, 1996). Deltakerne sier i intervjuene at man må være *«åpen»*, *«ikke noe sånn forutinntatt»*.

Under bekreftelse handler det om å stille åpne spørsmål og klare å formidle at barnet har rett til sin opplevelse, sine tanker og følelser (Bae, 1996). I fokusgruppeintervjuet blir det drøftet en situasjon hvor et barn blir møtt av den ansatte med at han ikke kan lage snømann, i drøftingen etterpå sier de ansatte noe om hvordan de kunne møtt barnet. *«Eller bare bekrefte «Åh, du skal lage snømann, så spennende», Ja for det vil jo være en bekreftelse av han og det han ønsker og si at du hører og synes det er spennende.»*

Under selvrefleksjon og avgrensethet handler det om at voksne klarer å ha et perspektiv på seg selv i møte med barnet og at de klarer å skille egne og andres følelser (Bae, 1996). I fokusgruppeintervjuet kan jeg oppleve både at dette er noe de er reflektert over, samtidig at de kan blande sammen følelser, jeg skal forklare. De ansatte reflekterer mye over hva de kunne gjort eller sagt annerledes, f.eks. *«Jeg opplever selv av og til at jeg går inn i situasjonen og sier «nå må dere stoppe!». Også tenker jeg etterpå, ja men hva har egentlig skjedd da? Kanskje, vi kan gå inn og si, hva har egentlig skjedd her nå? Kom hit så skal vi snakke sammen, høre hva som har skjedd, før vi gjør den med å stoppe»*. Her ser jeg at den ansatte reflekterer over sin egen rolle og ser at dette påvirker barna, men i en annen uttalelse opplever jeg at de ansatte kan blande litt egne følelser inn i situasjonen, som her *«De vet reaksjonsmønsteret*

mitt, de begynner og kjenne meg, så vet de akkurat hvor de kan prikke meg for å... Kanskje du skulle prøve å endre det da, overraske dem. At du, når de forventer at jeg skal fyre på den at de tuller, så bare ja de får tulle da.» Her tolker jeg det som at den ansatte opplever at barna gjør en handling for å prikke på henne, for å få henne til å fyre. Jeg tenker at her kjenner den ansatte igjen en del følelser som kommer i seg, når hun er i et slikt samspill med barna, men det er ikke sikkert barna har intensjon om «å fyre» den voksne som beskrevet her. Her føler jeg at den voksne sine følelser tar styringa på refleksjonen i situasjonen. En annen ansatt sier i fokusgruppeintervjuet dette «*Også tenker jeg at det å, den ungen får meg til å, bla, bla... men det er jo ikke barnet, det er jo du (voksen) som lar barnet få deg slik. Det er du som gjør det. Barnet går ikke inn for å irritere. Jeg går ikke inn for å irritere deg, men det er noe ved meg som gjør at jeg blir irritert. Som ikke er i deg. Kan ikke si slutt og vær sånn»*. Her reflekterer den ansatte rundt dette med følelser i seg selv opp mot barnets handlinger, som hun sier at det er ikke barnet som gjør det slik, det er du selv.

Anerkjennelse handler om å anerkjenne den enkelte med sine tanker og følelser (Bae, 2018). I situasjonen med Heidi og Veronika opplever jeg at Heidi møter barnet og tar på alvor barnets følelser. Da det går i inngangsdøren til barnehagen, sier Veronika «*pappa?*», Heidi svarer at det ikke er pappa. Veronika begynner å gråte, hvor da Heidi bestemmer seg for å løfte Veronika opp til seg og ta henne med ut i gangen for å se hvem som er der. «*Vi kan gå og se hvem det er, se at det ikke er pappa.*» Her tolker jeg det som at Heidi prøver å forklare først for Veronika at det ikke er pappa, men da hun begynner å gråte så løfter Heidi henne opp. Dette tolker jeg som at Heidi ønsker å kunne være nærmere henne og trøste henne, i tillegg til at de skal gå ut i garderoben for å se. Slik jeg tolker situasjonen, så tar Heidi på alvor den følelsen Veronika har i situasjonen.

Anerkjennelse krever at vi er reflekterende over oss selv i relasjonen til andre (Østrem, 2015). Dette opplever jeg at de ansatte er. Ut i fra fokusgruppeintervjuene blir dette beskrevet slik, «*...jeg burde ha fulgt opp litt det initiativet med de to babyene, plutselig så driver jeg bare og kjører bil igjen. Det var jo kanskje ikke så bra.*», «*Fort gjort å misforstå, og da mister ungen også interessen etter hvert. Ja det skal ikke så mye til. At dem faller ut av det dem ønsker å formidle, når dem ikke får noe respons.*», «*Jeg opplever selv av og til at jeg går inn i situasjonen og sier nå må dere stoppe! Også tenker jeg etterpå, ja men hva har egentlig skjedd da?*», «*Vi synes jo hele tiden det at det er lettvent og forandre på andre. Men vi må jo forandre på oss selv*».

Østrem (2015) sier for å anerkjenne må voksne møte barn med respekt og akseptere at det er ting om barnet vi ikke vet noe om, en ansatt uttrykker seg slik i fokusgruppeintervjuet «*Sånn vi tror da, for vi vet ikke*» (om barnet mente noe reelt eller sa det for å være morsom).

Bae (2018) sier at for å anerkjenne må voksne respektere barnets opplevelsesverden, dette er viktig for å styrke barnets selvfølelse og bidrar til gode relasjoner. Jeg opplever at Heidi viser dette i samsillet med Veronika, når det går i ytterdøra og Veronika sier «*pappa*» og hun begynner å gråte. Heidi respekterer Veronika sin opplevelse av situasjonen, hun løfter henne inntil seg og sier «*Vi kan gå å se hvem det er, se at det ikke er pappa*». I fokusgruppeintervjuet blir dette formidlet «*Vi vil jo at barna skal få et godt selvbilde, det er det vi skal bygge opp vel*».

6.4 Fellesskap

Bae (2018) nevner en endring som har kommet i den nye utgaven av rammeplanen, den handler om at barns medvirkning og at deltagelse er knyttet opp mot deltagelse i et demokrati (Bae, 2018). Tofteland i både (Bae, 2012) og (Pålerud 2015) referer til Laclau og Mouffe som snakker om det radikale demokrati, som handler om å bevare det pluralistiske i et fellesskap. Det vil si at i et fellesskap vil man ha ulike identiteter og at det vil føre til konflikter innad i fellesskapet. Konflikter blir her nevnt som noe som alltid vil være tilstede i et fellesskap (Bae, 2012) og Tofteland (Pålerud, 2015) sier at deltakerne ikke må se på hverandre som fiender, men som motstandere med rett til å ha ulike meninger og synspunkter. Skreland (Pålerud, 2015) mener at demokrati er et virkemiddel som gir barn og voksne mulighet til å delta. De får ta del i beslutninger som er viktige for dem selv og demokratisk praksis er en måte og yte motstand på. Hun fortsetter med at det er viktig å utvikle en demokratisk praksis i barnehagen (Pålerud, 2015).

De ansatte nevnte dette ved spørsmål om hvordan det å ivareta barn som subjekt ville kunne påvirke fellesskapet. «*De får mer eierskap, det blir mer samhold. Tenker at barna blir mer fornøyde. Er vi positive til barnet, vil andre oppleve dem på samme måte. Det blir mer positiv stemning. Når vi ser barnet som subjekt, hvis vi viser at vi opplever barnet som positivt, så vil vel det smitte*». Jeg tolker det som at de ansatte tenker at dette vil påvirke fellesskapet positivt.

6.5 Medborger

FN's barnekomite har lagt mer vekt på at man trenger en relasjon basert på gjensidig respekt mellom barn og voksen, barna vil i slike relasjoner oppleve at både barn og voksnes

perspektiver blir tatt hensyn til (Bae, 2018). Å være medborger handler om å ha innflytelse på det fellesskapet man er en del av. Det å være medborger handler om at dette skjer i et samspill med fellesskapet. Østrem (2015) nevner at det å «leve sammen» i et fellesskap betyr at man må leve med de konflikter, uenigheter og motstridende perspektiver som dukker opp. Skal vi løfte opp barn som medborgere, må vi ikke undertrykke eller ugyldiggjøre barns perspektiver, men ta de på alvor og prøve å forstå (Østrem, 2015) Kjørholt (2010) mener at man må ha et kritisk blikk hvordan vi vektlegger valgfrihet i samfunnet vårt, for å kunne være en medborger kreves det mer enn at barnet har rett til å velge selv. Hun mener at vi må kunne se det å være medborger som noe som henger sammen med sosiale relasjoner og må dermed knyttes opp mot fellesskapet (Kjørholt, 2010).

I fokusgruppeintervjuet ble det drøftet hvordan de ansatte mente at det å møte barnet som subjekt ville påvirke fellesskapet. Dette tenkte de ansatte ville skje, *«Voksnes holdninger til barn og hvordan vi møter dem. Tenker at det smitter over på barna også. Da blir det mer gode opplevelser og det styrker jo fellesskapet»*. *«Det blir mer samhold, barna får mer eierskap, barna blir mer fornøyde»*. *«Når vi ser barnet som subjekt, hvis vi viser at vi opplever barnet som positivt så vil vel det smitte. Blir mye mer positiv stemning»*.

6.5.1 Medvirkning

Østrem (2015) sier at medvirkning ikke er ment som at et barn skal få bestemme når det skal spise, eller andre individuelle ønsker. Det handler om å kunne få ytre seg om sin situasjon, sin opplevelse, sin hverdag og at dette skjer i et demokrati og et fellesskap (Østrem, 2015). Johannesen og Sandvik (2016) sier at når vi snakker om medvirkning kan vi ikke unngå å komme innom begrepet demokrati. For å kunne medvirke må man samhandle med andre mennesker, som igjen innebærer å vise respekt og lytte til hverandre for å kunne inkludere alles meninger.

Jeg valgte å se etter dette under medvirkning: 1) At barns uttrykk blir tolket av den voksne som et ønske om å formidle noe om sin opplevelse. 2) Ta med barnet i avgjørelser. Her er noen eksempler av det de ansatte sier i fokusgruppeintervjuet. *«Dem (barna) krever jo sitt. Altså dem vil ha oppmerksomhet. Så det tar dem.»* Dette forteller meg noe om at barna krever oppmerksomhet og at det handler om å kunne medvirke i sin hverdag. De trenger de voksne sitt fokus for å kunne inngå i relasjon, for å kunne ytre seg og få ansatte til å forstå hva de mener og trenger. De ansatte uttrykker dette også i fokusgruppeintervjuet, *«Mange som ikke*

har språk, så du må tolke uttrykket, hjelpe å sette ord på.» «Prøve å finne ut hva er fokuset til det barnet, hva er fokuset til det barnet, hva er fokuset til det barnet?» Ved at de voksne er bevisste og prøver å finne ut hva barna er opptatt av, kan dette hjelpe barna med å medvirke. Vi må vite at noen barn må vi lytte og observere mer for å fange opp hvilke uttrykk de kommer med (Bae, 2012). Dette gir de ansatte uttrykk for i fokusgruppeintervjuet, ved å si:

«Han er jo litt vanskelig å oppfatte. Ja, men han Erik er jo litt vanskelig å lese synes jeg.»

«Ja han Erik og, han er jo ikke den som er mest synlig heller.»

«Nei»

«Du ser han bra her. For han er ikke den som står så mye på kravene som alle andre.»

Medvirkning er ingen metode, men som Røe Nyhus mener at det handler mer om «en måte å leve praksis på...» (Nyhus, 2013, s. 64). Å arbeide med medvirkning er en evig prosess hvor man hele tiden må drøfte alle brikkene, man må snu og vende på de og se de i et nytt lys. Medvirkning er noe større enn at barna kun skal få bestemme selv hva de vil ha på brødsreven eller hva de vil leke med. Det handler om personalets tanker rundt medvirkning, hvordan vi er i relasjon med barna og hvordan medvirkning «gjennomsyrer barnehagens praksiser.» (Røe Nyhus, 2013, s. 64). Dette sier Røe Nyhus (2013) om rutinesituasjonene i barnehagen. Hun mener at vi burde rote litt i rutinesituasjonene, at vi burde tenke nytt rundt disse situasjonene og at dette kan bidra til å åpne opp for ny forståelse i forhold til barn og medvirkning.

Jeg ser i observasjonen fra storbarnsavdelingen at ventesituasjonen i garderoben skaper en del utfordringer, det forventes mye av barna og de ansatte har makten over hva situasjonen skal inneholde. Man ser her at barna blir urolige ved å både dytte og slå på hverandre.

De ansatte drøfter en del måter å gjennomføre dagen/situasjoner annerledes, noe som igjen vil føre til en bedre mulighet for å møte hvert enkelt barn og skape muligheter for barnet å medvirke i fellesskapet. Dette er beskrevet slik:

«det å dele i mindre grupper. Sånn at unga da blir tydeligere for oss. Vi ser dem bedre og dem føler kanskje at dem blir sett på en bedre måte da.»

«Og lukke dører.»

«Ja. For det bør en gjøre. ...Så derfor er det viktig å dele litt også, også er det jo fordi vi har ett og toåringer, de er på forskjellige stadier i utviklingen sin. Så at dem treng forskjellige ting. Beskytte leken, de store trenger å få sin lek beskyttet litt for de minste og omvendt da. Det er ikke så lett når vi har hele gruppa sammen.»

Og

«Kunne ha fått en voksen til å gå ut litt før, da hadde jeg sluppet opp det ihvertfall. Slipper jeg å holde styr på det. At den voksne går ut litt før, før det blir ni stykker der. Og at, for det er ikke, el jeg vet ikke hvordan jeg skal gjøre det noe annerledes inne i garderoben der for du må liksom serve alle. For det er mange små som treng hjelp, du må på en måte serve da, der du er. Det eneste att dem, at du kan slippe flere inn, av de største da som klarer å kle på seg selv, at du bare kan sjekke dem til slutt. Fordele dem litt innover, dem kler jo nesten alle på seg selv. Der var det det på en måte, det var veldig mange som kledde på seg, også synes kanskje jeg at vi kan, vi kunne, at ikke alle behøver å komme med en gang. At vi kunne ta noen og noen, da blir det litt enklere. Dele opp, at når du er ferdig, så behøver du ikke sitte og vente til alle er ferdig rundt bordet. Da kan noen begynne og kle på seg.»

Jeg ser her at de ansatte reflekterer rundt rammene i situasjoner og ved å endre på disse rammene kan man møte barna på en bedre måte, og se hvert barn og ikke kun de som krever deg mest. Dette vil kunne, med bevisste ansatte, hjelpe å fange opp de uttrykk barna gir for sin hverdag og i den forbindelse hjelpe barna til å medvirke på sin hverdag.

6.5.2 Asymmetri

Østrem (2015) sier at ansatte i barnehagen må være bevisst at det er en asymmetri i relasjon mellom voksen-barn, den voksne har mer makt, og voksne gis ofte mer gyldighet, samtidig er barnet prisgitt den voksne (Østrem, 2015). Slik opplevde jeg asymmetri kom til uttrykk i undersøkelsen, dette er hentet fra fokusgruppeintervju. *«Jeg burde fulgt opp initiativet med de to babyene»*, her opplever jeg at den ansatte sier noe om seg selv og at det er hennes ansvar og følge initiativet til barnet. Dette synes jeg viser at det er asymmetri i relasjonen, fordi barnet er avhengig av den voksne og valg den voksne gjør. Brandtzæg et al. (2013) hevder at for at barn skal kunne klare å være nysgjerrige på verden rundt seg, trenger de å kjenne at de er trygge og har beskyttelse. De må vite at når de skal ut å utforske verden, så finnes det et trygt sted å søke tilbake til når de blir redde eller lei seg. En av de ansatte sier dette i fokusgruppeintervjuet *«Vi er ladestasjoner. Det er jo ingen som kommer og lader hvis man ikke er trygg»*, dette begrepet ladestasjoner er hentet fra *«Se barnet innenfra»* av Brandtzæg et al. (2013). Det handler om å være de trygge hendene, hvor barna kan «lade».

Utsagnet opplever jeg viser at vi som voksne må jobbe med å få barna trygge på oss, at det er vårt ansvar og at dette ikke er noe som kommer av seg selv. Jeg opplever at svaret viser voksne som er reflekterte og som forstår at barnet vil gå til den voksne som skaper denne tryggheten og som kan være de trygge hendene for barnet. Jeg tenker at dette kan knyttes til asymmetri ved at det viser makten vi voksne har, vi voksne må være ydmyke og respektfulle i møte med barnet, og være interesserte for at barnet skal føle trygghet hos oss.

«*Detter du ut, så detter unga ut*», dette synes jeg viser at fokuset vi voksne har påvirker barna vi er i relasjon med. Så hvis vi voksne velger å fokusere på annet enn barnet, så vil barnet også dette ut av det man er i relasjon om.

Makt er knyttet til asymmetri, det er en skjevfordeling i maktforholdet mellom voksen-barn. Foucault er referert til i Østrem (2015), han beskriver en makt som profesjoner benytter, når de prøver å beskrive, kvalifisere og diagnostisere mennesker. I en kultur skapes det maktstrukturer som for medlemmene i kulturen blir sanne eller riktige for oss, man blir litt blind for makten, det blir liggende som en sannhet for medlemmene (Østrem, 2015). I undersøkelsen la jeg merke til noen utsagn som blir brukt av de voksne for å beskrive barn, disse ble drøftet i oppfølgingsintervjuet. Disse utsagnene er «*De begynner å bli litt gærne uti her*», «*Jeg skjønner at dem blir litt ville ute i den ytterste garderoben*», «*Han er en som pleier å surre rundt. Så prøve å få han til å ha fokus for ikke å lage mer uro i garderoben*», «*du kunne blitt irritert over alt ståket*». Jeg som forsker kan ikke si at det er ment slik jeg tolker det, men jeg tolker her at de voksne bruker utsagn som beskriver barna på en negativ måte. Jeg synes dette sier noe om makten vi voksne sitter med til å definere barn og barns atferd. Beskrivelser som ville, gærne, surre rundt, skape uro sier noe om den voksne sin mening om barnas uttrykk. De ansatte uttrykker i oppfølgingsintervjuet at dette ikke er bra at de bruker slike begreper, men at det forekommer, men at det oftest skjer voksne i mellom. De forteller videre at de vet at det hadde påvirket dem selv, «*jeg vet hvordan det påvirker meg. Hvis noen sier til meg at så sur du er da. Da blir jeg sur*». De forteller at barn lever opp til det vi voksne sier og at det ikke er positivt for barnet. Her kommer de ansatte inn på barnets selvbilde, «*For du får ikke verdens beste selvbilde av det akkurat, vi vil jo at barna skal få et godt selvbilde*» Nordin-Hultman (2004) mener at ved å klare å tenke litt annerledes vil vi ikke karakterisere barn ved å si at «han er sånn», for barnet er ikke på en måte, barnet blir til i handling med sine omgivelser og de muligheter som finnes i de omgivelsene. Dette støttes også av Østrem (2015), hun nevner at man som voksen i relasjon med et barn kan oppleve at barnet utøver motmakt. Som voksen kan man beskrive at det barnet gjør handler om utfordringer i barnets

personlighet. Når voksne gjør dette, beskriver vi ofte barn med atferdsvansker. Østrem (2015) er opptatt av at vi bør se den sosiale konteksten handlingen foregår i. Klarer man som voksen å ha et anerkjennende blikk på barnet, kan man forstå barnets handlinger som en normal reaksjon på det vi forventer av det. Da vil vi også kunne forstå at situasjoner kan oppleves urettferdig for barnet (Østrem, 2015). I fokusgruppeintervjuene blir dette uttrykt i forhold til det at de voksne har mange barn rundt seg i situasjonen, noe som handler om den sosiale konteksten. *«Lettere å se de som er litt mer usynlige i mindre grupper. Følte jeg så veldig mange unger, men klarte ikke følge opp alle invitasjonene. Ble litt sånn halvveis, blir bare sånn bekreftelse, jeg ser deg, jeg ser deg, jeg ser deg»*. De ansatte snakker positivt om å dele i mindre grupper og at dette har flere positive sider. *«Dele i grupper, barna blir mer tydelig for oss»*, *«I mindre grupper, ser hver enkelt, rekker over alle på en måte»*, *«Hvis vi hadde delt, kunne vi fulgt opp situasjonen enda lenger, eller en lek eller en invitasjon som man får av og til.. eller hele tiden..»*

Østrem (2015) snakker om å bringe inn «det tredje ledd» i relasjonen. Det at en voksen og et barn kan ha fokus på det tredje i relasjonen, gjør at noe av asymmetrien brytes ned fordi begge parter kan delta på egen forståelse, kunnskap og erfaring. Jeg ser i observasjon fra småbarnsavdeling at Siri er i samspill med en gutt.

Vegar løper bort til glass-monteret hvor det står utstilt skinnvotten eventyr og eventyr om sauene «bæ og bø». Vegar sier «oi, oi», Siri sier «Ser du dyra?» Vegar sier videre «Åh, oi?» og peker på en hund. «Er det en hund der?» Spør Siri. Vegar fortsetter å peke på flere av dyra i utstillingen. «Ja det er mange dyr der» Sier hun, Vegar peker videre og sier «åh,oi». «Det var mange dyr å se på i dag Vegar.» Sier Siri.

Dette tolker jeg som et kort samspill hvor et tredje ledd er brakt inn i samspillet. I denne situasjonen er det tredje leddet dyra som Vegar får øye på. Både Vegar og Siri er opptatt av dyra, her foregår det korte verbale dialoger og mer mimikk i samspillet. Begge parter interesserer seg for det som er i glass-monteret, begge parter kan i utgangspunktet ytre det de ser fra sitt perspektiv.

Barnehagelæreren har et ansvar med å legge opp planer og gjennomføre disse med personalet for øvrig. Barna kommer med spontane innspill til sin hverdag og barnehagelæreren må lytte til disse innspillene og gjøre en vurdering på hvordan dette skal få plass og møtes. Dette nevner Bae (2012) som et spenningsfelt og noe som kan skape et dilemma for barnehagelæreren, om man skal følge barnets initiativ eller følge planen. Hun nevner at om

barnehagelæreren klarer å være i dette spenningsfeltet, ta i bruk barns initiativ, være i en åpen kommunikasjon hvor barn og voksen deler erfaringer og meninger, da vil barna bli sett som subjekt med muligheter for å både delta og påvirke fellesskapet (Bae, 2012). Johannesen & Sandvik (2016) kommer også inn på dette dilemmaet, men de har valgt å kalle det for tvilens mellomrom. Hvis vi voksne tør å være i tvilen, mener de at dette vil åpne for nye muligheter. Ved å slippe opp behovet for å eie et svar, men heller kjenne på tvilen så vil det kunne åpne opp mange nye veier og løsninger. Tvilen vil kunne være med å flytte makten som er mellom menneskene i relasjonen, den voksne må tørre å kjenne på tvilen og i dette rommet vil man kanskje klare å åpne opp for barnas fokus (Johannesen & Sandvik, 2016).

6.5.3 Motmakt

Barns ytringer imot de voksne kan ses som motmakt, en makt mot noe som er bestemt. Østrem (2015) mener at vi voksne må ha med oss motmakt som en dimensjon i arbeid med barn og at motmakt handler om handlingsmønstre og strukturer som involverer barn. Når barnet viser motmakt ytrer barnet at det ikke er enig i avgjørelsene som tas. Dette kan gjøres veldig direkte og verbalt, men det kan også ses som non-verbale uttrykk i situasjoner barna ikke er enige i. Bae (1996) benytter begrepet definisjonsmakt, hun sier dette viser at de voksne er i en mektig posisjon i forhold til barna. Hun hevder at definisjonsmakt blir brukt i situasjoner som hvordan voksne svarer på barns kommunikasjon, hvordan voksne setter ord på barnets handlinger, opplevelser m.m. Voksne må være bevisst om man benytter denne makten for å styrke barnets selvrespekt eller om man som voksen undertrykker barnets selvrespekt (Bae, 1996). I observasjonen hørte jeg disse utsagnene «*barn som er ville, gjerne, urolige o.l.*», disse utsagnene kommer i en setting hvor det er mange barn på et sted. Det er mange forventninger til barna i denne situasjonen. Barna skal gå fra matbordet, de skal gå gjennom garderoben, stille seg i dokø, gå på do, vaske hender, gå og hente uteklær, gå til plassen sin, begynne å kle på seg og til slutt stille seg rolig i den lille ytterste garderoben og vente til en voksen er klar til å bli med ut. I observasjonen fra storbarnsavdelingen så ser vi Pål og Trude som står og dytter på hverandre og ler. Beate velger å gi beskjed til barna to ganger om at de skal stoppe atferden sin, med dette viser hun at hun forventer at de står i køen uten å dytte på hverandre. Barna fortsetter å dytte hverandre etter første gangen Beate prater til dem. Dette kan jeg tolke som et uttrykk for at de ikke er enige i de reglene som gjelder for køen og at de heller vil dytte på hverandre og de ler, noe som viser meg at de har det gøy i

situasjonen. Det at de ikke hører kan knyttes til en motmakt, hvor de fortsetter aktiviteten til tross for at Beate har bedt dem om å stoppe.

Denne situasjonen ble drøftet i det oppfølgende fokusgruppeintervjuet og dette var noe av det deltakerne svarte. *«Det er det som er litt sånn, brannslukker å, at man er litt sånn forutinntatt og går ikke ordentlig inn i situasjonen. Eller. Du definerer situasjonene, er det ikke det definisjonsmakt?»*, *«Eller så er du redd for å slippe, for du er redd for hva som skal skje»*, *«Ja for vi vet hva vi kan, kan bli kaos på en måte»*, *«Ja du vet jo at det kan utarte seg»*. De ansatte innrømmer at det kan være utfordrende å slippe opp kontrollen, for de er redd for at det skal bli kaos, de opplever et behov for å ha regler. Videre sier de *«At det kan, ja men det er jo ikke sikkert at det skjer noe heller»*, *«Vi må slippe opp litt kanskje»*. I refleksjonen åpner de opp for at det kan jo hende det går fint å slippe opp litt av denne kontrollen, at man kan se om det går bra. Røe Nyhus (2013) sier at når barna gjør noe som de voksne ikke forventer skal skje i situasjonen, kan man si at barna finner såkalte fluktlinjer. Voksne som har makt, vil ofte prøve å hindre slike fluktlinjer og barna vil prøve å utøve motmakt. Barna vil prøve å endre kriteriene for venterommet og vil fylle dette med kreative påfunn (Røe Nyhus, 2013). Røe Nyhus (2013) mener at det er viktig at personalet drøfter i fellesskap hvilke venterutiner finnes i barnehagen, hva rommer de, bruke tid på å se barns uttrykk og bli bevisst vår makt og asymmetrien som eksisterer i relasjon voksen-barn. Selv om vi er respektfulle overfor barnet, så er barnet avhengig av personalets påvirkning og makt, de kan ikke komme unna den. Vi voksne tar fort forgitt ventesisituasjonene og å løfte opp bevisstheten rundt disse og tenke nytt rundt de er viktig. Hvis vi fortsetter med å skape situasjoner hvor barn føler at de feiler og ikke oppnår de kriteriene som kreves i ventesisituasjonen, kan de føle at de ikke gjør som de skal og de kan oppleve å bli sett på/selv føle seg som slemme eller ikke bra nok. Dette påvirker selvfølelsen til barna og vi voksne har et stort ansvar med å styrke barns selvfølelse og hjelpe de til å mestre og da må vi se på de systemene vi skaper i barnehagen (Røe Nyhus, 2013).

Dette ble sagt av en av deltakerne, *«De vet reaksjonsmønsteret mitt, de begynner å kjenne meg, så vet de akkurat hvor de kan prikke meg for å. Kanskje du skulle prøve å endre det da, overraske dem. At du, når de forventer at jeg skal fyre på den at de tuller, så bare ja de får tulle da»*. Her opplever jeg at den ansatte uttrykker at barna gjør en handling for å *«prikke meg»* som hun beskriver, jeg tolker det som at hun tenker at handlingen barna gjør handler om å gå imot henne. Østrem (2015) mener at klarer man som voksen å ha et anerkjennende blikk på barnet, kan man forstå barnets handlinger som en normal reaksjon på det vi forventer av

det. Da vil vi også kunne forstå at situasjoner kan oppleves urettferdig for barnet (Østrem, 2015).

Akkurat med dette svaret viser ikke den ansatte at hun ser på barnas handling som en form for makt mot noe som er bestemt eller som vi forventer, men en form for «angrep» på henne. Bae (2018) mener vi må endre synet som finnes på motstand fra barna i barnehagen, ofte ønsker vi å fjerne denne motstanden, men motstanden er en del av prosess i et fellesskap og et demokrati. Vi voksne i barnehagen må lytte til de uttrykk barna kommer med overfor sin barnehagehverdag, at et barn opplever noe som urettferdig og dermed yter motstand, kan være det rommet vi voksne trenger for å få svar på noe som burde endres i vår praksis. Vi må klare å lytte anerkjennende og respektfullt og møte motstanden med respekt for barnets opplevelse (Bae, 2018). Deltakerne kommer i fokusgruppeintervjuet med noen tanker rundt hvordan situasjonen kunne vært løst på en måte som gjør at man ivaretar barna om subjekter. *«Det er kanskje dumt også sette noen, hvis det er noe som gjentar seg hele tiden, så er det dumt å sette dem der», «Jeg ser at du ikke vil, men...», «Kanskje vi må ha et møte (med barna), de er så store de barna våre. Barnesamtaler.»*, *«Ja en må jo høre med dem hva dem vil, om de har noen forslag på å gjøre dette på en annen måte. Det kan dere gjøre oppe hos dere (storbarnsavdeling). Ja en kan jo ha barnesamtaler, barnemøter og høre, kan jo hende de har noen gode forslag»*.

Her ser jeg at de ansatte kan reflektere over måter de kan løse situasjonen på.

Barna i den ytterste garderoben venter fortsatt på Per. Beate ser at Sofie slår Stein, hun ber Sofie slutte med dette.

Dette er i fra observasjonen på storbarnsavdeling. Her oppstår det en situasjon mellom Sofie og Stein, Beate sitter inne i den ene garderoben og sier til Sofie i den ytterste garderoben at hun skal stoppe. Her tenker jeg at det at Beate har mange barn å hjelpe og ha fokus på gjør noe med hvorfor det kun bli gitt en enkelt beskjed. I denne situasjonen blir ikke følelsene til Stein fulgt opp, det blir heller ikke fulgt opp følelsene til Sofie. Den voksne prøver ikke å finne ut hva som har skjedd mens de sto der, hva skjedde i forkant, hvordan har barna det nå.

Situasjonen i den ytterste garderoben fortsetter slik. Beate ser nå at det begynner å bli mange barn samlet i den ytterste garderoben, som er klare til å gå ut. Hun henvender seg til en annen voksen på avdeling, *«Per, jeg tror du må kle på deg og gå ut»*. *«Ja»*, svarer Per som har hjulpet barna på do. *«De begynner å bli litt gærne uti her»* forteller Beate.

I den ytterste garderoben oppstår det voksenpålagt venting som er venting vi voksne pålegger barna, ifølge Røe Nyhus (2013). Beate oppdager at det begynner å bli mange barn i den ytterste garderoben, hun velger derfor å be en annen voksen om å kle på seg og ta med barn ut. Hun bruker ordet «ville» i beskrivelsen av barna i denne situasjonen. Her ligger det noen forventninger fra Beate på hvordan barna skal oppføre seg ute i garderoben. De ansatte har en forventning om hvor barna skal oppholde seg når de har kledd på seg, og det ligger en viss forventning til atferden. Det kan virke som om barna ikke følger Beates forventninger, siden Beate velger å kalle de «ville» i situasjonen. Røe Nyhus (2013) mener at den asymmetrien som ligger i relasjonen mellom voksen-barn gjør at vi voksne benytter oss av den makten vi har til å pålegge barna og vente. Vi kan i større grad enn barna, pålegge dem å vente enn det barna kan pålegge oss voksne å vente. Røe Nyhus (2013) mener dette er en dominerende tankegang som rår, hvor vi voksne ser oss som overlegne barna når vi tenker på både kunnskap og makt. Det at barna i situasjonen ikke står rolig, men begynner å røre på seg kan være en form for motmakt til situasjonen de er i.

7. Konklusjon og avslutning

I dette kapitlet vil jeg komme inn på svar på masteroppgavens spørsmål, jeg vil si noe om begrensninger som ligger i resultatene, til slutt vil jeg komme inn på hvordan oppgaven kan følges opp videre.

7.1 Svar på problemstillingen

Her vil jeg gi svar på oppgavens problemstilling og se på de begrensninger resultatene kan gi. Jeg vil først hente opp igjen masteroppgavens problemstilling som er som følger:

Hvordan ivareta barn som subjekter i relasjonen mellom barn og voksen, og hvilke konsekvenser kan det ha for fellesskapet i barnehagen?

For å finne svar på oppgavens problemstilling har jeg først lest teori og forskning av relevante forskere for oppgavens tema. Jeg har gjennomført en kvalitativ undersøkelse på egen arbeidsplass, hvor jeg observerte tre barnehageansatte i relasjon med barna. Etter observasjonen laget jeg to praksisfortellinger som jeg brukte som grunnlag for å gjennomføre et fokusgruppeintervju med de tre ansatte jeg hadde observert, jeg gjennomføre også et oppfølgende intervju med de samme tre deltakerne. Etterpå har jeg transkribert lydopptaket fra intervjuet. Så analyserte jeg datamaterialet og har drøftet dette opp mot det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Dette har gjort at jeg kan komme med min vurdering som svar på oppgavens problemstilling.

7.1.1 Ivareta barn som subjekter

For å ivareta barn som subjekter i selve relasjonen mellom barn-ansatt, trenger man ansatte som kan se barnet, som kan lytte til barnets verbale og non-verbale uttrykk. De voksne må være oppmerksomme, imøtekommende og konsentrerte i relasjonen. De må ha fokus på det som skjer her og nå, og glemme alt annet som man ofte kan tenke på. Som ansatt må man prøve å forstå hvorfor barnet handler som det gjør, hva ønsker barnet å formidle om sin opplevelse. Den ansatte må vise interesse i det barnet holder på med, man må være tilgjengelig både fysisk og psykisk. I møte med barnet må den ansatte tenke over kroppsspråket sitt, det er viktig å få øyekontakt med barnet, bruke mimikk i ansiktet og vise med kroppen hvordan du tar imot barnet. I relasjon med barnet må man være var på barnets følelser og opplevelser, og se etter uttrykk på dette. Som ansatt bør man være avventende i samspillet med barnet, slik at barnet finner roen til å tolke og finne sitt uttrykk på situasjonen. Det er viktig at den ansatte klarer å sette ord på følelser hos barnet og ta disse følelsene på alvor. Det å bli møtt av noen som prøver å forstå hvordan du har det, hva du tenker og hva du

føler gjør noe med selvfølelsen din. Den ansatte vil da gi barnet følelsen av å være verdt noe i samspillet med den voksne. Jeg opplever ansatte som er gode på anerkjennende kommunikasjon, de ansatte ser barna, de lytter til barna og de er opptatt av både verbal og non-verbal kommunikasjon. Jeg opplever at de forsøker å finne ut av hva barnet tenker og føler, og hva barnet prøver å formidle. Jeg ser ansatte som prøver å møte alle barna og gi de bekreftelse på det de holder på med og som ønsker å delta med barna. En utfordring alle tre ansatte drøftet var det at de hadde mange barn de skulle se, de pratet om at det ville være lurt å dele barnegruppa i mindre grupper og at dette ville hjelpe de ansatte til å se hvert barn bedre og at de litt mer forsiktede barna ble tydeligere for de ansatte i mindre grupper. De opplevde at de ga litt av seg selv til mange, istedenfor å kunne gi mye av seg selv til få.

For å ivareta barn som subjekter krever det ansatte som er faglig oppdaterte, som er interessert i å finne ut hvilke holdninger man har med seg inn i arbeidet med barn. Man trenger ansatte som klarer å ta et steg tilbake fra situasjonen man har vært oppe i og kunne reflektere over seg selv i situasjonen. De ansatte må kunne reflektere over seg selv og rammene for situasjonen, samtidig kunne se løsninger som kan bidra til at man som ansatt lettere kan være i relasjon med barna, hvor man ivaretar dem som subjekter. Jeg opplevde at de ansatte var gode til å reflektere og sette ord på det de hadde gjort eller hvordan noe kunne vært gjort annerledes, de sa både noe om det de følte var gjort bra og det de følte kunne vært endret for å bli bedre. De virket også villige til å endre praksis om de opplevde at dette var et behov.

De ansatte må tørre å rote i kulturen og rutinene i barnehagen, for å bli klar over hvordan ting er i dag og drøfte sammen hvordan man ønsker kulturen skal være. Kulturen i barnehagen må preges av fagutvikling, erfaringsdeling mellom ansatte, tilbakemeldinger på gode og dårlige samspillsmønstre og endringsvilje. Ansatte må også ha en felles verdi og forståelse for hvordan ivareta barn som subjekt, for anerkjennelse, for maktforhold, asymmetrien i relasjonen til barn og motmakt.

Det jeg fant ut i undersøkelsen er at det er behov for å ha en felles forståelse av barnet som subjekt og av begrepet motmakt. De ansatte sa i intervju at de ikke hadde hørt begrepet motmakt før, men at de forstod godt at det ble tatt i bruk og at det var noe de selv ønsket å begynne og benytte seg av. De tenkte at ved å tenke at et barn utøver motmakt, i stedet for å si f.eks at barnet er trassete, ville gjøre at ansatte møtte barnet med et mer åpent sinn og da ville man som voksen handlet annerledes i møte med barnet.

Jeg tenker ut ifra undersøkelsen at det kan være lurt å drøfte hvordan syn vi har på medvirkning i barnehagen og hvordan dette skal bli en del av kulturen i barnehagen. De ansatte reflekterer litt ulikt i forhold til hvordan vi som voksne kan la barna komme med sine innspill og tanker. Noen sier at vi kan ha møter sammen med de store barna, noen nevner barnesamtaler og de sier at «*må jo høre hva dem vil, om de har noen forslag på å gjøre det på en annen måte*» og det blir nevnt bruken av stemmekasse, hvor barna kan stemme for det de vil. Jeg tenker at det her kunne vært lurt at det ble drøftet i fellesskap hva medvirkning rommer. En stemmekasse blir mer en valgmulighet for barnet enn en reel medvirkning på sitt barnehageliv. De sier også å ha møter med barna, jeg tenker at det kan være fint på storbarnsavdelingen, for du kan få verbale uttrykk for hva de vil, men medvirkning rommer mer. Jeg opplever at medvirkning rommer mer enn det jeg får frem i observasjon og intervju i undersøkelsen. Det nevnes ikke i denne forbindelse av vi må lese barns non-verbale uttrykk i situasjonen, barn på småbarnsavdelingen skal også medvirke, men de kan du ikke ha et møte med. Det blir heller ikke nevnt det å møte barnets følelser, det å prøve å forstå barnets handling i situasjonen eller hvordan vi fremstår i samspill med barna, hvilke forventninger og regler vi har for barna. Jeg tenker at en drøfting rundt medvirkning er viktig i personalgruppa.

7.1.2 Samspillet mellom individ og fellesskap

I problemstillingen står det at jeg er interessert i å finne ut hvilke konsekvenser det å ivareta barnet som subjekt, kan ha for fellesskapet i barnehagen?

Hvis man som ansatt klarer å ivareta barn som subjekter, så burde dette ha innvirkning på barns opplevelse av seg selv. Ved å bli sett og lyttet til av en voksen, at en voksen prøver og ønsker å forstå hvordan du som barn har det, eller er opptatt av hva du ønsker å formidle. Hvis de ansatte tar med barna i avgjørelser, barna opplever å få medvirke i fellesskapet, og de opplever voksne som er opptatt av dere tanker og meninger tenker jeg at dette vil støtte selvfølelsen til barna. Barna vil oppleve at voksne bryr seg om deres tanker og opplevelser. Dette vil jeg tro vil være positivt for fellesskapet i en barnegruppe.

Synet på demokrati i barnehagen tenker jeg godt er et tema som kan løftes opp. I teoridelen snakkes det om at ansatte ofte vil fjerne konflikter som oppstår i et fellesskap i barnehagen. Jeg tenker at å drøfte hvordan man ser på konflikter, at det handler om å få lov til å ytre uenighet, at man kan øve opp å se at en sak har flere sider og flere tolkninger er viktig at vi ansatte jobber med i barnehagen. Det er viktig for barnets selvfølelse her og nå og barnet vil

oppleve at dets mening blir verdsatt, men det er også viktig for fremtiden at barn blir kjent med demokrati og kunne respektere at vi har ulike syn på ting.

7.1.3 Min konklusjon

Min konklusjon er at de ansatte er gode på anerkjennende kommunikasjon, at de langt på vei klarer å ivareta barn som subjekt. De oppleves som opptatt av barns behov og at de er genuint interessert i dette, men at det å ha mange barn å forholde seg til dessverre gjør dette vanskelig. De viser at de kan reflektere over sin egen praksis og de viser vilje til å endre seg for å gjøre dette bedre.

En av mine mål med masteroppgaven var å skape bevissthet og refleksjon på egen arbeidsplass. Jeg ser etter undersøkelsen at selv om de ansatte kan reflektere rundt dette, er det behov for å jobbe med å skape felles forståelse og verdier rundt barn som subjekt, medborger, asymmetrien i relasjonen og motmakt.

7.1.4 Begrensinger ved resultatene oppgaven har kommet frem til

Det vil være flere mulige begrensninger ved resultatene som har kommet frem. Det første handler om noe som jeg beskrev innledningsvis i kapitlet om kunnskapsstatus og teoretisk forankring. Jeg har ikke en omfattende litteraturgjennomgang, men har plukket ut sentrale bidragsytere i denne sammenheng. Det kan finnes annen relevant teori som kan belyse oppgavens spørsmål og drøfting på en annen måte.

En annen begrensning kan handle om at jeg har valgt å gjennomføre undersøkelsen på egen arbeidsplass. Det kan bringe med seg mange positive aspekter, men det kan begrense resultatene ved at jeg har med meg min forforståelse/fordommer til min egen arbeidsplass og egne kollegaer. Jeg har måtte se min egen kultur fra utsiden og analysere og drøfte denne med et åpent blikk. Hvis jeg ikke har klart dette vil det kunne begrense resultatene.

Gjennomføringen av observasjonene bærer preg av at jeg har fått med meg mye verbal informasjon og noe non-verbal, ved å benytte meg av videoopptak hadde jeg kunnet få meg med flere detaljer i relasjonen. Dette kunne gitt meg andre innfallsvinkler til drøfting av oppgavens spørsmål.

Gjennomføringen av fokusgruppeintervjuet bar preg av min mangel på erfaring på området, både i planlegging og gjennomføring. Så jeg opplever her at jeg kunne stilt flere utdypende og oppklarende spørsmål til deltakerne, slik at jeg hadde hatt en enda rikere intervjuetekst og ta

tak i under analyse og drøftingsdelen. Dette kan sette begrensninger i forhold til de resultater jeg kommer frem til.

Arbeidet med analyse delen, hvilke koder og kategorier jeg har valgt å dele inn i, vil påvirke resultatet. Det at jeg velger å plukke ut noe og ikke annet, kan begrense resultatet. Samtidig handler her om å være åpen i forhold til hva datamaterialet kan bringe av informasjon, hvis jeg ikke har klart dette på en god måte, vil det ligge begrensninger i resultatene. Dette vil også dras med videre inn i drøftingsdelen, for jeg drøfter de funn jeg har gjort i analyse delen.

7.2 Veien videre

Her vil jeg skisserer mulige måter å ta oppgavens tema videre på.

7.2.1 Hva har jeg lært?

Jeg har lært mye om den voksne sin rolle for å skape en anerkjennende relasjon, jeg har lært at det finnes en asymmetri i relasjonen voksen – barn som det er viktig å være bevisst. Jeg har blitt kjent med begrepet motmakt og synet på konflikter i barnehagen, jeg synes det er interessant å kunne se videre på dette opp mot fellesskap og demokrati i barnehagen. Er det rom for konflikter og uenighet i barnehagen? Jeg har blitt bedre kjent med begrepet subjekt og at dette rommer mye, men for meg virker det viktig å jobbe videre med og skape bedre forståelse.

Jeg har fått mange nye erfaringer i forskerrollen. Jeg har laget intervjuguider og gjennomført fokusgruppeintervju, noe jeg ikke hadde prøvd meg på tidligere. Dette har gjort at jeg har tilegnet meg ny kunnskap og erfaringer rundt dette. Jeg har erfart hvordan det har vært å arbeide meg noe som for meg er et stort prosjekt, helt fra startfasen med en ide, til produktets slutt. Det har vært lærerikt, både rundt det faglige innholdet i oppgaven, men også rollen som forsker og hvordan bygge opp en masteroppgave. Jeg vil også legge til at jeg har lært mye om meg selv i denne prosessen og jeg har blitt kjent med nye sider hos mine medarbeidere.

7.2.2 Hvordan kan resultatene av masteroppgaven følges opp videre, eventuelt i forhold til ny forskning/fagutvikling?

Jeg tenker at resultatene kan følges opp videre ved å se mer inn på både temaet barn som medborger. Her tenker jeg det er spennende aspekter å gå videre inn på, som demokrati i barnehagen. Hvordan kan dette gjøres på en bedre måte enn i dag eventuelt?

Jeg synes også det er interessant å kunne ta tak i begrepet motmakt og drøfte dette videre. Det å kunne se på negative ytringer og motstand barna uttrykker som motmakt, at det handler om å ytre seg i et demokrati. For meg og de andre ansatte var akkurat begrepet motmakt nytt, og jeg føler at dette begrepet beskriver noe om maktforhold i relasjon voksen-barn, og at det er viktig at vi i barnehagen kan reflektere og drøfte hvilke holdninger vi har til motmakt. Er det noe vi vil bli kvitt eller er det noe vi ønsker velkommen i relasjonen med barna, og i fellesskapet i barnehagen.

8. Litteraturliste

- Bae, B. (2018). *Å se barn som subjekt. Noen konsekvenser for pedagogisk arbeid i barnehage*. Regjering.no <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/a-se-barn-som-subjekt---noen-konsekvenser/id440489/>
- Bae, B. (2018). *Politikk, lek og læring. Barnehageliv fra mange kanter*. Bergen: 2018
- Bae, B (Red.). (2015). *Medvirkning i barnehagen. Potensialer i det uforutsette*. Bergen: Fagbokforlaget
- Brandtzæg, I. Torsteinson, S. & Øiestad, G. (2013). *Se barnet innenfra. Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget AS
- Den norske akademis ordbok: <https://www.naob.no/ordbok/anerkjennelse>
- Den norske akademis ordbok: <https://www.naob.no/ordbok/subjekt>
- Fennefoss, A. T. & Jansen K. E. (2008). *Småbarnspedagogikk og praksisfortellinger. Pedagogisk dokumentasjon gjennom tolkning og analyse*. Bergen: Fagbokforlaget
- Johannesen, N. & Sandvik, N. (2016). *Små barn og medvirkning – noen perspektiver*. Oslo: Cappelen Damm AS
- Kjørholt, A.T. (Red.). (2010). *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?* Oslo: Universitetsforlaget
- Ljunggren, B. Moen, K. H. Seland, M. Naper, L. Fagerholt, R. A. Leirset, E. Gotvassli, K.Å. (2017). *Barnehagens rammeplan mellom styring og skjønn. En kunnskapsstatus om implementering og gjennomføring med videre anbefalinger*. Trondheim: Dronning Mauds minne høyskole
- Nielsen, M. M. (2016). *Barnehagen: Observasjon og pedagogisk analyse*. Oslo: Gyldendal norsk forlag AS
- Nordin-Hultman, E. (2004). *Pedagogiske miljøer og barns subjektskaping*. Oslo: Pedagogisk forum
- Nyhus, L. & Kolstad, I. (2004) *Kvalitet i relasjonsarbeid – om samspillet mellom voksne og barn i Gjøvik-barnehagen*. Gjøvik kommune: Østlandsforskning
- Mathiesen, R. (2008). *Sosialpedagogisk perspektiv på individ og fellesskap*. Oslo: Universitetsforlaget

- Postholm, M. B. (2011) *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Pålerud, T. (Red.) (2015). *Demokratiske praksiser i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget
- Røe Nyhus, M. (2013). *Ventebølger. Venting og de yngste barnas rom for medvirkning i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget
- Thagaard, T. (2015). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: 07 Media
- Østrem, S. (2012). *Barnet som subjekt. Etikk, demokrati og pedagogisk ansvar*. Oslo: Cappelen Damm AS
- Østrem, S. Bjar, H. Føsker, L. R. Hogsnes, H. D. Jansen, T. T. Nordtømme, S. Tholin, K. R. (2009). *ALLE TELLER MER. En evaluering av hvordan Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver blir innført, brukt og erfart*. Tønsberg: Høgskolen i Vestfold

Bilde på forside: Fra colourbox.com

9 Vedlegg

Vedlegg 1 Informasjonsskriv og samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Å se barnet som subjekt”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvordan relasjonen mellom voksen-barn preges av å se barnet som subjekt. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I forbindelse med min masteroppgave «Å se barnet som subjekt» skal jeg vinteren 2019 gjennomføre et forskningsprosjekt i barnehagen, jeg vil se på hvordan voksne ivaretar møtet med barnet, når barnet skal ivaretas som subjekt. Mitt fokus er å se på barn som subjekt og jeg er opptatt av hvordan voksne ivaretar dette i møte med barnet. Min problemstilling for oppgaven er som følger: Hvordan ivareta barn som subjekter og hvilke konsekvenser kan dette ha på samspillet mellom individ og fellesskap i barnehagen?

For å få svar på dette ønsker jeg å være ikke-deltakende observatør en dag i løpet av vinteren 2019. Jeg ønsker å ha med meg tre ansatte i undersøkelsen, jeg vil observere disse tre i samspill med barn og jeg ønsker at disse tre ansatte deltar i fokusgruppe i etterkant av observasjonene. Fokusgruppen møtes en gang. I fokusgruppen vil jeg ha med praksisfortellinger som fokusgruppen skal drøfte og reflektere rundt, praksisfortellingene tar utgangspunkt i observasjonene som er gjort.

Under observasjonene vil jeg observere i korte økter og jeg vil sitte å notere ned i en notisbok det jeg observerer. I fokusgruppen vil jeg ta i bruk lydopptak for å kunne få med meg alle refleksjoner og innspill, som jeg vil ha vansker for å dokumentere uten lydopptak.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen innlandet, avdeling Lillehammer, er ansvarlig for prosjektet.

Lene Nyhus, førsteamanuensis ved Høgskolen Innlandet, er min veileder.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg har valgt å gjøre undersøkelsen på egen arbeidsplass og jeg ønsker ha med tre ansatte på undersøkelsen, uavhengig av faglig bakgrunn.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det å bli observert en dag, her vil jeg notere ned i en notisbok det jeg ser. Videre vil du måtte delta på et fokusgruppeintervju, fokusgruppen møtes en gang. Under fokusgruppeintervjuet vil jeg benytte meg av lydopptak. Alle navn vil bli anonymisert og byttet til fiktive navn. Observasjonen vil jeg skrive inn i word-dokument med fiktive navn, lydopptaket vil jeg skrive inn i word-dokument, jeg skriver inn fiktive navn og jeg sletter lydopptaket etter å ha skrevet det ned i word-dokument.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun jeg som vil ha kjennskap til navn. Samtykkeskjema lagres skriftlig og vil makuleres etter prosjektets slutt mai 2019. Lydopptaket vil kun jeg som student lytte til og innholdet vil slettes etter at jeg har notert innholdet inn i et word-dokument.
- Alle navn vil anonymiseres og bli erstattet med fiktive navn.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.05.2019. Alle personopplysninger og opptak vil slettes ved prosjektets slutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- *innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,*
- *å få rettet personopplysninger om deg,*
- *få slettet personopplysninger om deg,*
- *få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og*
- *å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.*

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen Innlandet, avd. Lillehammer har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskolen Innlandet ved Lene Nyhus, Førsteamanuensis ved Høgskolen Innlandet.
Tlf: 61288256 Mailadr: Lene.Nyhus@inn.no.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Kine Evenrud   og veileder Lene Nyhus

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Å se barnet som subjekt» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i Observasjon
- å delta i Fokusgruppeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. Mai 2019

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 Godkjenning NSD

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Å se barnet som subjekt, masteroppgave

Referansenummer

449455

Registrert

05.01.2019 av Kine Evenrud - 215467@stud.inn.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskolen i Innlandet / Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk / Institutt for pedagogikk - Lillehammer

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Lene Nyhus, Lene.Nyhus@inn.no, tlf: 61288256

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Kine Evenrud, kine.evenrud@hotmail.com, tlf: 41210642

Prosjektperiode

01.01.2018 - 15.05.2019

Status

18.02.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

18.02.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 18.02.2019. Behandlingen kan starte.

MELD ENDRINGER Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre

nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringer gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.05.2019.

LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: - lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen - formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål - dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet - lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Marianne Høgetveit Myhren Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 3 Praksisfortelling fra storbarnsavdeling

Praksisfortelling 1

På storavdeling i solstrålen barnehage er det i dag 14 barn. Barna er akkurat ferdig med lunsjmåltidet og nå skal de ut og leke. Før de skal ut, må alle gå på do og kle på seg. Barna går ifra bordet etter hvert som de er ferdige og de stiller seg i kø for å gå på do. På grunn av dårlig plass på avdelingen, blir de som står i kø stående i garderoben der de andre kler på seg.

En voksen er ved doene med barna, en voksen sitter på en skobenk i garderoben og en voksen til hjelper til i garderoben. Beate som vi følger sitter på skobenken midt i garderoben, hun hjelper barna til å ha på sko og klær.

Flere barn har kommet ut i garderoben og noen står i dokø.

Beate spør Tobias som kommer inn i garderoben. «*Hva trenger du først Tobias?*» «*Fleece*», svarer Tobias. «*Ja, så bra*», svarer Beate. Tobias leter på plassen sin. «*Den er ikke her*». Beate sier oppmuntrende «*Jeg tror den henger på knaggen din*», «*nei*» svarer Tobias. I all letingen har det falt ned to luer på gulvet ved plassen til Tobias. «*Hvilken lue vil du ha?*» spør Beate. «*Den*», svarer Tobias og plukker opp den ene lua. «*Ja da tar du den andre og legger i hylla slik at Tom finner den når han henter deg*» sier Beate, Tobias svarer «*Han vet ikke hvor plassen min er*». «*Da må du vise han den*» forklarer Beate. Tobias fortsetter og lete etter fleecen sin, hele tiden mens Beate er i dialog med Tobias, hjelper hun andre barn med å få på seg sko eller andre klær. «*Den er ikke her*», sier Tobias igjen. Beate svarer «*Ta med sekken din hit. Vent litt jeg skal komme og se.*» Beate leter i ytterste gangen «*Se her, du har fleece i dressen din.*» Beate tar med dressen til gutten og han begynner å kle på seg.

Ved siden av Beate har Simen stått og laget ulike lyder og trækker på utebuksen sin.

Beate sier «*Du kan få begynne å kle på deg*». Det gjør at Simen begynner og kle på seg. «*Bra Simen*», kommenterer Beate. «*Så trenger du fleece*» fortsetter hun. Han går og henter en fleece-genser på plassen sin.

Beate ser at Anders står med en buff i hånden sin, i dokøen. «*Hvem sin er den tror du? Få se Pål.*» Imens står det to andre barn i dokøen og er urolige. De dytter på hverandre og ler. «*Pål og Trude jeg vil at dere stopper*» gir Beate beskjed om. En av de yngste jentene på avdelingen står med en fleece-genser og prøver å få denne på seg. Beate ser dette og spør «*Går det bra*

Mia? Jeg tror den er litt vrang. Kom hit så skal jeg hjelpe deg» I dokøen står fortsatt Pål og Trude og er urolige, *«Pål og Trude jeg vil at dere stopper»* sier Beate med en mer bestemt stemme. Stine kommer inn i garderoben og får beskjed fra Beate om å hente dressen sin. Mens alt dette foregår har Beate Tobias stående på skobenken og hjelper han med sko og votter. Hun sier *«Tobias, høyre vott skal på høyre hånd. Venstre vott skal på venstre hånd»* Beate hjelper Tobias med å få på vottene. *«Da er du klar, ha en fin tur ut»*.

Kjetil har stått og ventet på at Tobias skulle bli ferdig, slik at det ble hans tur til å få hjelp. *«Kjetil da er det din tur. Har du en buff til å ha i halsen din?»* Kjetil henter lue med hals på fra plassen sin og tar med den til Beate. Mens Beate hjelper Kjetil med lua, gir hun beskjed til Mia om å begynne å ha på dressen sin. *«Kjetil da er du ferdig»* sier Beate. Beate har observert at Tuva har behov for litt hjelp, hun sier *«Tuva kom hit litt du»*. Espen på fem år har fått lov til å kle på seg inne på avdelingen, hun hører det kommer lyder fra avdelingen. *«Espen går det bra med deg?»*, *«Ja»*, svarer Espen. *«Jeg måtte rydde litt lego»*.

Beate ser nå at det begynner å bli mange barn samlet i den ytterste garderoben, som er klare til å gå ut. Hun henvender seg til en annen voksen på avdeling, *«Per, jeg tror du må kle på deg og gå ut»*. *«Ja»*, svarer Per som har hjulpet barna på do. *«De begynner å bli litt gærne uti her»* forteller Beate.

Beate fortsetter å fokusere på barna som trenger hjelp med påkledningen. *«Steffen, kom så skal jeg hjelpe deg med vottene»* Lars synes nok det er trangt i gangen for han sier *«Det er ikke plass her»*. *«Det er plass her»*, sier Beate og peker på en plass ved siden av seg på gulvet.

Barna i den ytterste garderoben venter fortsatt på Per. Beate ser at Sofie slår Stein, hun ber Sofie slutte med dette. Beate har Lars på skobenken foran seg, samtidig ber hun Simen legge fra seg vottene sine og finne skoene sine. Per går nå igjennom garderoben og skal ta med barna ut. Lars utbryter *«Per!»* Beate sier rolig *«Han kan gå ut, du finner han når du kommer ut»*. *«Jeg vil lage snømann»* forklarer Lars. Beate tror nok ikke snøen er kram nok, for hun sier *«jeg tror ikke du kan lage snømann i dag»*. Simen som står og venter, hører samtalen og svarer. *«For vi har ikke gulrot»*. Beate begynner og le og gjentar *«for vi har ikke gulrot?»*

Praksisfortelling 2

På småbarnsavdelingen i solstrålen barnehagen er det 11 barn denne dagen. Det er frilek på avdelingen og to ansatte, Siri og Heidi, sitter med barna på et lekerom. Inne på lekerommet befinner det seg 9 barn.

Siri sitter med to barn på fanget, Erik på 2 år står foran Siri og ser på henne. «*Trenger du hjelp til noe?*» Spør Siri. Erik henter en bil på gulvet og tar den med til Siri. «*Vil du ha biler? Skal vi ta ned bilkassa?*» Erik svarer ikke, han går og henter et stetoskop som ligger på gulvet. «*Åh var det den du ville ha, nå fikk du endelig tak i den.*» sier Siri med oppløftende stemme. Erik setter nederste delen av stetoskopet mot øret, det høres en hostelyd ut av denne delen. Siri ser på Erik og ser at han smiler. «*Var det rar lyd?*» Hun ler litt. «*Hører du noe?*» fortsetter hun å spørre. Erik begynner å le. Erik går videre til Heidi som sitter i rommet, han ler når han går igjennom rommet og bort til henne. Heidi spør «*Hører du noe?*» Erik holder frem stetoskopet til Heidi. Hun lytter inn i stetoskopet, «*Åh, du hører noen som hoster*», sier hun med ivrig stemme. Erik setter stetoskopet mot sitt eget øre og han begynner å le igjen.

Heidi sitter nå på huk på gulvet og leker med biler med Daniel. Ingrid kommer inn døra med to dukker på armen. Heidi ser opp på Ingrid og får blikkontakt. «*Nei nå kjem det jammen meg to babyer inn her*», sier Heidi mens hun ser på Ingrid. Ingrid sitt ansikt lyser opp, hun smiler til Heidi og kommer inn i rommet. Heidi fortsetter bil-leken med Daniel, «*Får vi den helt bort til veggen?*» Heidi dytter bilen bortover.

Vegar løper bort til glass-monteret hvor det står utstilt skinnvotten eventyr og eventyr om sauene «bæ og bø». Vegar sier «*oi, oi*», Siri sier «*Ser du dyra?*» Vegar sier videre «*Åh, oi?*» og peker på en hund. «*Er det en hund der?*» Spør Siri. Vegar fortsetter å peke på flere av dyra i utstillingen. «*Ja det er mange dyr der*» Sier hun, Vegar peker videre og sier «*åh, oi*». «*Det var mange dyr å se på i dag Vegar.*» Sier Siri.

Heidi og 6 barn har flyttet seg til dukkekroken. Dukkekroken ligger ved hoveddøra til avdelingen. Rita en annen voksen går inn hoveddøra til avdelingen.

Veronika sier «*Pappa?*», Heidi forteller «*Nei det er ikke pappa, det er Rita*»

Veronika begynner å gråte litt. Heidi løfter jenta opp og sier «*Vi kan gå og se hvem det er, se at det ikke er pappa*». Heidi åpner døra til gangen, der står Rita. «*Hei*» sier Rita. Heidi bekrefter «*Det var Rita*». Så lukker hun døra. De setter seg ned på gulvet og fortsetter leken.

Intervjuguide

Spørsmål til fokusgruppe

Starte med de 2 første spørsmålene:

- 1) Hvordan opplevde du/dere å bli observert i samspill med barnet/barna?
- 2) Tenker du at det å ha en observatør i rommet preget atferden din og hvordan?

Lese praksisfortelling, stille spm 3-6 og gjenta:

- 3) Hvordan opplevde du deg selv i samspill med barnet/barna?
- 4) Hva opplevde du fungerte bra i situasjonen og hvorfor?
- 5) Hva opplevde du kunne vært gjort annerledes og hvorfor?
- 6) Dere som hører praksisfortellingen nå for første gang, men som ikke har vært i situasjonen, hvordan opplever dere samspillet mellom voksen – barnet/barna?

Stille spm 7-9:

- 7) Hva tenker dere burde prege den voksnes atferd i møte med barnet?
- 8) Hvordan vil dere beskrive disse observasjonene/praksisfortellingene med tanke på hva dere har svart på spørsmålet over?
- 9) Hvordan opplever dere det er å følge barnets initiativ og lytte til det enkelte barn i hverdagen?

Vedlegg 6 Innhold i fokusgruppeintervju 1

Deltaker	Informasjon
Kine	Dette spørsmålet går til alle sammen. Hvordan opplevde dere å bli observert i samspill med barnet/barna?
Heidi	Ja jeg synes det gikk greit, men i starten så var jeg nok litt mer bevisst på hva jeg sa og gjorde, men det gled over litt etter hvert.
Beate	Det var sånn for meg å. Tenkte litt på det først også tenkte jeg, nei hu får nå bare sitte der da. Så får jeg gjøre mitt.
Siri	Jeg tenkte ikke over det i det hele tatt tror jeg. Er så vant med att det er mange rundt meg så.
Kine	<i>(Deltakerne blir stille og ser på meg.)</i> Noen som brenner inne med noe? Neste spørsmål: Tenker du at det å ha en observatør preget atferden din og hvordan? Dere har sagt litt.
Heidi	Jeg syntes ikke det preget meg veldig, jeg var bare litt mer bevisst på åssen, jeg hørte meg selv litt. Eller så er det jo, du er ikke fremmed og det hadde kanskje vært annerledes hvis det hadde vært en man ikke hadde kjent. Så unga dem krever sitt uansett, så jeg hadde ikke så mye fokus på deg da.
Beate	Nei, jeg synes ikke det endra så veldig mye. Jeg pleier nå å sitte sånn og skravle. Eneste jeg tenkte litt på det sånn i forhold til den ene situasjonen der. Jeg satt ved maten, unga prata, så var ikke jeg så aktiv, dem prata, men jeg lytta. Inngikk ikke i kommunikasjon sånn toveis da, for dem prata om erfaringer seg imellom, så kom jeg innom innimellom, men det er jo sånn vi gjør til daglig.
Siri	Tror ikke jeg rakk å tenke så mye på det heller jeg. Jeg kjenner deg jo så det er vel sånn det er. Hehehe, det er hverdagen våres.
Kine	Ok, ingen som har noe mer at jeg var inne og observert. Ikke noen tanker og?
Heidi	Vel, jeg tenkte kanskje at jeg og Siri ikke behøvde og sitte så tett, det var litt sånn at det sku bli lettere for deg å observere. Men vanligvis så gjør vi det, vi sitter ratt to voksne innpå det rommet, ellers så var det vel som en vanlig dag.
Kine	Den er grei, da skal vi ta utgangspunkt i praksisfortellingene. Da leser jeg den først også har jeg noen spørsmål etterpå. <i>(Jeg leser opp en praksisfortelling 1, fra storbarnsavdeling, de ansatte sitter med en skriftlig kopi foran seg.)</i>

Beate	<p>Da er det noen spørsmål til deg først Beate. Hvordan opplevde du deg selv i samspill med barna i den situasjonen der?</p> <p>Prøver å rekke over mange da, en ser her at en gjør det. Men det er jo mange ute i den garderoben, så der er egentlig bare å prøve og holde roen, føler jeg da. Og se litt for du må jo bare, du har ikke noe valg om å gjøre noe annet, også prøve å møte dem da uten å stresse dem å. også skal du lære dem litt i tillegg, føler jeg at du skal vite litt hva dem gjør da, ikke at du bare drar på dem uten at du ser dem. Så jeg føler at jeg har samspill med dem, kanskje, det er jo mange som er bortom, det er mange som er innom den krakken. Og da er det ikke alle som kommer bare med den skoen, men det er, jeg skjønner at dem blir litt ville ute i den ytterste garderoben, dem blir stående mange der. Så jeg føler at jeg har prata med mange av dem. Kommunisert i hvertfall.</p>
Kine	<p>Mhm, hva opplevde du fungerte bra og hvorfor?</p>
Beate	<p>Nei sånn som det var med den ene da som ikke fant fleecen sin at du på en måte prøver å veilede han igjennom uten å miste han, han er en som pleier å surre rundt. Så prøve å få han til å ha fokus for ikke å lage mer uro i garderoben, så prøver å ha fokus på han. Så det synes jeg er litt alright da. Også at du på en måte kan veilede, at du kan ha noen ved siden av deg og.. ja dem som trenger litt ekstra da. Det synes jeg er litt bra at jeg klarer å fokusere på dem, selv om det er litt sånn mye rundt, føler jeg selv da.</p>
Kine	<p>Mhm, og så lurer jeg på om det er noe du kunne gjort annerledes i situasjonen og hvorfor?</p>
Beate	<p>Kunne ha fått en voksen til å gå ut litt før, da hadde jeg sluppet opp det i hvertfall. Slipper jeg å holde styr på det. At den voksne går ut litt før, før det blir ni stykker der. Og at, for det er ikke, el jeg vet ikke hvordan jeg skal gjøre det noe annerledes inne i garderoben der for du må liksom serve alle. For det er mange små som treng hjelp, du må på en måte serve da, der du er. Det eneste att dem, at du kan slippe flere inn, av de største da som klarer å kle på seg selv, at du bare kan sjekke dem til slutt. Fordele dem litt innover, dem kler jo nesten alle på seg selv. Der var det det på en måte, det var veldig mange som kledde på seg, også synes kanskje jeg at vi kan, vi kunne, at ikke alle behøver å komme med en gang. At vi kunne ta noen og noen, da blir det litt enklere. Dele opp, at når du er ferdig, så behøver du ikke sitte og vente til alle er ferdig rundt bordet. Da kan noen begynne og kle på seg. Mhm.</p>
Kine	<p>Da er det spørsmål til dere som hører situasjonen nå for første gang. Hvordan opplevde dere det samspillet Beate har med barna?</p>
Heidi	<p>Jeg er ganske imponert egentlig jeg da. For det første så har hun han Tobias som hun har fokus på gjennom hele fortellingen. Samtidig så har hun kontakt med så mange andre, men hun klarer å beholde fokuset på han Tobias. Hun går «ut» og prater med andre og så går hun «inn» att, også er hun på bølgelengde med han Tobias igjen.</p>

	<p>Ellers så virker det ganske hektisk. Ehm når hun, ut ifra fortellinga her så virker hun rolig og virker som om hun har ganske god oversikt. Og at hun ser alle, en som lager litt lyder en stund, før det blir hans tur, men det kan være fordi han må vente. Hektisk situasjon vil jeg si. (<i>De andre småler</i>). Ser sånn ut i hvertfall.</p>
Siri	<p>Ja det hørtes sånn ut. (<i>Små humrer</i>).</p>
Beate	<p>Det er hverdagen.</p>
Siri	<p>Ja. Jeg er imponert over at du klarer å holde roen oppi alt og se så mange på en gang.</p>
Beate	<p>Men det er jo trangt der, dem stikker seg ikke akkurat bort.</p>
Siri	<p>Nei dem gjør ikke det, men allikevel du skal se dem. Du kan være i samme rommet uten å se noen.</p>
Heidi	<p>Og du gir positive tilbakemeldinger, du kunne fort ha blitt litt irritert over alt ståket. Men du veileder unga og du gir dem positive tilbakemeldinger. Synes det ser helt perfekt ut jeg. Jeg tenker, det er jo en veldig flott praksisfortelling, Beate gjør en kjempegod jobb</p>
Kine	<p>Er det noen flere tanker rundt akkurat den praksisfortellingen fra enten deg Beate eller dere andre?</p>
Beate, Siri	<p>Nei</p>
Heidi	<p>Nei, ikke noe annet enn at jeg syntes det var mye på den ene, hvor er de andre voksne, men det var ikke de du observerte. Så kan hende det er derfor de ikke synes så godt her.</p>
Kine	<p>Som jeg beskriver i starten, så er den ene inne på do og det er en voksen til i garderoben. Enda det er en til i garderoben, så skjer alt det hos Beate, jeg ser bare på henne. Da er det egentlig to voksne i garderoben da, men det er bare den ene voksne som er sett på. Så den andre hadde vel og sine barn som var innom, vil jeg tro.</p>
Heidi	<p>Ja jeg vil tro det.</p>
Kine	<p>Så da er det dere på småbarnsavdelingen da. I denne praksisfortellingen er det fire små episoder. Den ene er dere begge involvert i, så har en til med deg Siri og så har jeg to til med deg Heidi. Jeg tenker at jeg leser hele praksisfortellingen med de fire episodene først, også går vi gjennom spørsmålene. Hvis det er greit for dere så leser vi alle fire episodene først. Hvis det går bra for dere da? Gjør det det?</p>

Siri, Heidi	Ja.
Kine	<p><i>(Leser opp praksisfortellingen 2, fra småbarnsavdeling, alle deltakerne har en skriftlig kopi foran seg).</i></p> <p>Nå er det jo fire episoder på en gang, det kan hende det er noe som går litt på tvers. Slik at det dere prater om kan sammenfatte flere av episodene.</p> <p>Hvordan opplevde dere, dere selv i samspill med barnet/barna?</p>
Siri	En må jo prøve også se ungen der du sitter da. Og prøve å, det er mange som ikke har språk så du må, ehh tolke uttrykket. Men etter hvert så kjenner du jo ungen ganske bra, så du hva de forskjellige uttrykkene betyr da. Da må du hjelpe dem å sette ord på ting og sånn. Du må være konsentrert, detter du ut, så detter unga ut også.
Heidi	Ja, nei jeg ser jo her at jeg burde ha fulgt opp litt det initiativet med de to babyene, plutselig så driver jeg bare og kjører bil igjen. Det var jo kanskje ikke så bra.
Siri	Hun snudde og gikk ut igjen.
Heidi	Gjorde hun det?
Siri	Ja.
Heidi	Gjorde hun det ja, ja for jeg tenkte det var jo veldig sånn lite oppfølging av den der da. Jeg husker ikke, jeg husker de to babyene som kom inn da. Jeg synes, el det jeg tenkte på etter observasjonen. Ikke akkurat på noen spesielle episoder, men det er jo hele tiden unger som man må forholde seg til. Og alle driver med egentlig hver sine ting. Så du må drive å snu om hele tiden for å prøve å finne, hva er fokuset den ungen, hva er fokuset til den ungen. Så jeg synes det blir. Jeg synes ikke jeg får gjort så god jobb når jeg får så mange unger rundt meg. For disse to snuttene som du har plukket ut, de var ikke så verst da synes jeg. Vi hadde jo ei fin stund da, unga var fornøyde og vi så jo mange av dem. Men det blir litt sånn, ikke noe sånn god situasjon. Så mye unger og med to voksne.
Siri	Det er mer ideelt og dele opp i litt mindre grupper ja.
Heidi	Så du kan følge opp litt bedre.
Kine	<p>Dere har kommet litt inn på det, men jeg tar spørsmålet.</p> <p>Hva opplevde du fungerte bra og hvorfor? Dere behøver ikke ta en enkelt episode. Da kan dere tenke hele settingen, en følelse av hva fungerte bra da.</p>
Heidi	Neimen jeg synes, vi opplevde at unga var ganske fornøyde. Ehh jeg tror dem følte seg sett, de fleste av dem. Tror vi så dem.

Siri	Ja jeg tror det.
Heidi	Det er jo vanskelig å overse dem også da. Dem krever jo sitt. Altså dem vil ha oppmerksomhet. Så det tar dem. At det vi sitter på gulvet, eller vi sitter på podiet og vi er der sammen med, vi er tilgjengelig for unga. Ungar vet det at de kan komme og få kontakt.
Siri	At dem føler seg sett og
Heidi	Ja det er det jeg mener. At dem blir sett.
Siri	Ja.
Heidi	At vi prøver å finne ut hva er det dem vil si oss nå.
Siri	Det er ikke alltid like lett. Hehehe
Heidi	Nei.
Siri	Fort gjort å misforstå, og da mister ungen også interessen etter hvert.
Heidi	Ja det skal ikke så mye til. At dem faller ut av det dem ønsker å formidle, når dem ikke får noe respons. Nei jeg vet ikke om det er noe spesielt mer.
Kine	Nei jeg bare venter jeg, hvis det ikke er noe mer så går vi videre. Dere har sagt litt om dette spørsmålet, men jeg ønsker å ta det allikevel. Hva opplevde du kunne vært gjort annerledes og hvorfor?
Heidi	Det prater vi jo hele tiden på, det å dele i mindre grupper. Sånn at unga da blir tydeligere for oss. Vi ser dem bedre og dem føler kanskje at dem blir sett på en bedre måte da.
Siri	Og lukke dører.
Heidi	Ja. For det bør en gjøre. For du vet jo at setter du deg på gulvet så kommer det jo unger til deg. Så har du da en voksen som sitter på gulvet så kommer nesten alle unga dit, mens de andre driver med noe annet. Så derfor er det viktig å dele litt også, også er det jo fordi vi har ett og toåringer, de er på forskjellige stadier i utviklingen sin. Så at dem treng forskjellige ting. Beskytte leken, de store trenger å få sin lek beskyttet litt for de minste og omvendt da. Det er ikke så lett når vi har hele gruppa sammen. (<i>Stille en liten stund</i>) Ja, vi tror på det med å dele i grupper. Men vi er ikke veldig gode på det, øver fortsatt. Altså vi ser jo førnøyde unger, alle er jo og styrer med ett eller annet og er jo i lek å. Men det blir jo mye tydeligere for oss hvis dem er litt færre å.
Siri	Også ser du hver enkelt unge også, ikke bare akkurat de samme unga. At man rekker over alle på en måte. I hvert fall i løpet av en stund.

Heidi	<p>Ja så er det jo flere som er, ja det er jo noen som er sterkere enn andre og krever oppmerksomhet da. Så at dem som er litt mer forsiktig, dem blir kanskje ikke sett så ofte i stor gruppe.</p> <p><i>(Stille en stund)</i></p>
Kine	Skal vi gå videre?
Siri	Ja gå videre du.
Heidi, Beate	Ja.
Kine	Til dere som hører praksisfortellingen for første gang, hvordan opplevde du/dere samspillet Siri og Heidi har med barna? Siri og Heidi dere kan være med å drøfte hverandres samspill.
Beate	<p>Jeg er litt imponert over dem, for dem sitter og har kontakt med dem, også dem har ikke språk. Også klare å lese dem, hva dem egentlig mener eller dem er i hvert fall gode på å møte dem. Hvis dem ikke helt skjønner hva dem mener, så prøver dem hele tiden å finne ut hva dem vil da. Og når dem har funnet ut det, så er det på en måte at du. Å ja er det det du mener, er det den. Det var det dyret, eller som at det ikke var pappa. At du er med dem og viser dem da. Visuelt tenker jeg da. Konkreter, at du ser det og det er jo det du lærer av. Det er imponerende at dem er gode til, det var dem begge to, til å imøtekomme dem da, med å liksom benevne. Ja jeg vet at du, skjønner at du vil noe nå, men vi må bare finne ut hva du vil, på en måte. Det er jeg imponert over i og med at jeg jobber ikke på noen småbarn så jeg, liksom du ser at det skjer mye. Du må være veldig på hele tiden, i forhold til oss som jobber på storbarn. På storbarn så kan jeg koble av i fem minutt og sitte og tegne uten at jeg på en måte er helt, men her må en være på hele tiden. Så det synes jeg er allright og se da, det synes liksom i alle situasjonene her. At dere er flinke til det, å være på synes jeg.</p>
Heidi	Ja det synes jeg å. Jeg synes den første historien at, med Erik, at det... Du sitter jo sikkert med disse to unga på fanget, og sitter jo et stykke unna, allikevel at det du ser og klarer å sette ord på det han opplever.
Siri	Han er jo litt vanskelig oppfatte.
Heidi	Ja, men det var han Vegar som så inni der i monteret. Det var den med stetoskopet.
Siri	Ja men han Erik er jo å litt vanskelig å lese synes jeg.
Heidi	Ja han Erik og, han er jo ikke den som er mest synlig heller.
Siri	Nei.
Heidi	Du ser han bra her. For han er ikke den som står så mye på kravene som alle andre.

Siri	Nei.
Heidi	Også det med, ja. Du er flink, flink til å lese unga Siri.
Siri	Jo, det er du og det.
Heidi	Tenk på hva dem opplever og ser. Så jeg synes det var fine fortellinger jeg, som du har klart å plukke ut. Det var godt gjort.
Siri, Beate	Ja.
Kine	Det er dere som har gjort jobben, jeg har bare notert ned jeg. Har dere noe dere ønsker å si noe mer om rundt dette? Om det er noen tanker rundt det?
Siri, Heidi, Beate	Nei
Kine	Da kommer et litt mer generelt spørsmål. Hva tenker dere burde prege den voksnes atferd i møte med barnet?
Siri	At du er interessert i hvertfall, i det ungen gjør. Vise interesse og ikke drive med alt mulig annet rart.
Beate	Og møte dem positivt.
Siri	Ja.
Beate	Det er ingenting som er dumt, på en måte. Alt er ok, og kanskje hjelpe dem hvis dem har et eller annet dem på en måte begynner med også hjelpe dem med å se løsninger, tenker jeg da.
Heidi	At vi er tilgjengelige.
Beate	Ja
Heidi	Og at det vi er interessert og har felles fokus. Da er det unga sin fokus en bør ta. Hehe. Øyekontakt, vise at du ser ungen.
Beate	Blikk har mye å si. Det er ikke alltid man behøver å si noe, bare gi tommel opp å. Vise dem mimikken i ansiktet, har ganske mye å si, eller hele holdningen. Kroppsspråket ditt da, når du møter dem tenker jeg.
Heidi	Gjøre at dem føler seg trygge. For å få i gang godt samspill, så må jo unga være trygge på deg.
Siri	Ja, det er viktig det.
Kine	Hva ville du gjort for å få en unge til å bli trygg på deg?

Heidi	Ja nå har jeg da hatt en unge akkurat som ikke har vært veldig trygg på meg. Ehh, jeg har.. Det må man gjøre på litt forskjellige måte, alt passer ikke på den samme ungen. For den ungen jeg nå hadde sist, den er det ikke verdt å prøve å presse seg noe særlig innpå. Så der måtte jeg bare, jeg så henne og jeg visste at jeg så henne, men jeg gikk ikke for nære og til slutt så kom hun da.
Siri	Plutselig.
Heidi	Ja. Såå, nei det er jo det vi sier, du må vise at du er interessert i ungen, at du er der for ungen, at du er tilgjengelig, at du ser ungen og.
Beate	Er det den samme som bare kom til meg og plutselig tok meg i hånda her om dagen?
Heidi	Mhm. <i>(bekrefter)</i>
Beate	For en har jobbet fryktelig. Hver eneste gang har du hilst på henne når du har sett henne, selv om hun skriker da. Som du sier, du ser hun allikevel, om hun skriker da og nesten går unna deg, så har du på en måte bare sagt hei og plutselig så er dem der.
Siri	Ja.
Beate	Det er som vi pratet på med de, når vi er bestemte og setter grenser og. Det er ikke sikkert jeg hadde gått, og når jeg har hatt noen runder med de guttene også hatt de kulene du har hatt. Også kommer du etterpå og spør om du kan få leie deg på tur. Da er det på en måte.. Jeg tror ikke jeg hadde orket å gjort det, men vi er voksne men. Men jeg tror det med å bli sett uansett.
Heidi	Ja også at du er tydelig.
Siri	Tydelig ja. <i>(Blir stille en liten stund)</i>
Siri	Vite hvor man har dem.
Heidi	Ja.
Siri	Eller at de vet hvor de har oss, rettete sagt.
Beate	Ja.
Heidi	At unga vet, de skal vite hvor de har oss.
Heidi	At vi er litt foutsigbare.

Siri	Ja.
Heidi	Altså, er vi veldig uberegnelige er det ikke så lett.
Siri	Nei.
	<i>(Litt stillhet, blikk på hverandre og litt latter)</i>
Heidi	Jeg husker snart ikke hva jeg har sagt, men at vi klarer å forstå ungen da. At det...
Siri	Spille på lag med foreldrene. Det er viktig for å få trygghet og for at ungen skal få trygghet til oss, at.
Heidi	Ja ha et godt samspill med dem.
Beate	Ja.
Heidi	Så ungen ser det.
Siri	Ja, det tror jeg er viktig.
Beate	Ja.
Heidi	Så tenker jeg at det som du sier at du er oppi noen fighter og sånn, men det er det at du har klare grenser for hva du synes er greit og slikt. Det tror jeg å gir trygghet.
Siri	Ja.
Beate	Det er jo respekt da på en måte. Du viser dem jo respekt på en måte uansett.
Heidi	At vi setter grenser for dem, på godt og vondt.
Beate	Ja.
Heidi	At du er litt blid og hyggelig, det tror jeg er litt greit det også. Hehe
Beate, Siri	Hehehe, ja.
Beate	Tulle litt å.
Heidi	Hehe, ja.
Beate	Være litt gal.
Heidi	Ja. Behøvde ikke være så gal overfor denne frøkna her, da trengte man ikke være så gal.

Beate	Nei.
Siri	Hehe.
Heidi	Kanskje hun syntes jeg var litt for gal en stund.
Beate, Siri, Heidi	Hehehe.
Siri	Hun liker å tulle.
Heidi	Jada, hun gjør det, men.
Siri	Hun måtte bare bli litt trygg først.
Heidi	Merkelige greier. (Litt stillhet)
Kine	Føler dere dere ferdige?
Heidi	Tja, skal vi imponere og si litt om trygghets sirkelen? (<i>humoristisk tone</i>)
Kine	Neida, jeg tenker hvis dere føler at dere har mer på det som går på hva som burde prege atferden til de ansatte når de møter en unge. Hvis dere føler at dere har dekket opp det meste så...
Heidi	Ja, det blir jo litt. Trygghets sirkelen, det er jo det vi sier da, at vi da ser på ungen og gir tommel opp. Ja du sa det (<i>ser på Beate</i>). Og at vi er der hvis dem trenger trøst og lading.
Beate, Siri	Mhm.
Beate	Vi er der i hele registeret.
Siri, Heidi	Mhm.
Heidi	Vi er ladestasjoner veldig ofte i hvertfall.
Beate	Ja.
Heidi	Det er jo ingen som kommer og lader hvis man ikke er trygg. Da finner man en annen ladestasjon. (<i>Litt stillhet</i>)
Kine	Føler dere dere ferdig? Jeg skal ikke stoppe dere, hvis det er noen som sitter og tenker på et eller annet, så si det.
Beate	Jeg har glemt spørsmålet.

Heidi	Hehe, nei jeg husker ikke spørsmålet.
Kine	Spørsmålet er: Hva tenker dere burde prege den voksne sin atferd i møte med barnet?
Beate, Siri, Heidi	Ja.
Heidi	Også var det det med hva som gjorde barnet trygt, sa du.
Kine	Ja det stilte jeg bare sånn, da det ble nevnt det med trygghet.
Siri	Hehe. Ja.
Kine	Dere har fortalt masse om blikkontakt, nonverbalt, tommel opp, og være interessert, sitte på gulvet, være tilgjengelig og masse annet. Når dere da tenker på alle de tingene, også ser da tilbake på de her praksisfortellingene. Hva tenker dere da? At dette her er viktig og ser på hva dere har gjort, hva tenker dere?
Siri	Vi er innom mye av det.
Beate	Ja.
Heidi	Ja jeg synes jo det står litt i stil da.
Siri, Beate	Hehehe.
Beate	Også føler jeg at vi er med dem. På en måte inn i situasjonen, så hjelper vi dem igjennom, også er vi med dem ut igjen på andre siden. Føler jeg at vi har gjort i hvert fall med flere av dem, at vi er med både på godt og vondt. At vi er med dem, sånn som den ene situasjonen, så var du med inn i situasjonen, også var du jo med helt ut igjen til det var ferdig på en måte. Og det tror jeg er viktig at vi gjør som voksen.
Heidi	Mhm.
Kine	Er det noe mere tanker rundt dette eller har lyst til å si?
Heidi	På det?
Kine	Ja på det dere sier er viktig og det dere har gjort.
Heidi	Ja.
Kine	Hvis det ikke er noe mer, så er det ikke noe mer. Men jeg vil ikke stoppe dere, hvis dere sitter inne med noe.

Heidi	Nei...
Siri	Synes vi gjorde det meste av det i disse situasjonene der.
Heidi, Beate	Ja.
Heidi	Som vi sa i sted også, at vi sikkert kunne gjort det enda bedre hvis vi delte, for da hadde vi ikke vært så stor gruppe.
Siri	Ja, da hadde det ikke blitt så mye.
Heidi	Nei. Da kunne jeg kanskje fulgt opp den situasjonen enda lenger, eller en lek eller en invitasjon som man da får av og til...
Beate, Siri	Ja.
Heidi	...Eller hele tiden.
Beate, Siri	Hehe, ja.
Kine	Da går jeg over på siste spørsmål. Hvordan opplever dere det er å følge barnets initiativ og lytte til det enkelte barn i hverdagen?
Heidi	Hadde vi hatt ett barn, så hadde det vært veldig lettvent.
Beate, Siri	Ja, hehe, ja.
Beate	Ja tenker jeg å.
Heidi	Det er lettere i mindre grupper enn det er i stor gruppe.
Siri	Noen barn krever deg mye mer enn andre unger.
Heidi	Får da mye mer voksenkontakt.
Siri	Og får da mye mer ja.
Beate	Ja for det er lettere å se de der som er litt mer usynlig å, hvis du er i mindre grupper.
Heidi	Ja.
Siri	Det er det.
Heidi	Akkurat i den situasjonen som du observerte så følte jeg at jeg så veldig mange unger, men jeg hadde ikke sjans til å følge opp alle de invitasjonene jeg fikk.
Siri, Beate	Nei.

Heidi	Det ble litt sånn halvveis og det blir bare sånn bekreftelse. Jeg ser deg og jeg ser deg og jeg ser deg.
Siri, Beate	Ja.
Heidi	Men jeg kan ikke følge opp billeken med deg over så lang tid, for da er det en annen som vil komme og leke med dukker, også er det en annen en som vil vise noe annet, også er det... Så helt tilfredsstillende er det i hvert fall ikke.
Beate	Nei, det er sant.
Heidi	Du å hadde mye baller i lufta.
Beate	Ja, en blir litt sånn, viktig å prøve og ikke miste hode akkurat der.
Siri	Mhm.
Heidi	Så gir en litt da i hvert fall. Gir litt til mange.
Siri, Beate	Ja.
Heidi	Istedenfor mye til få.
Siri	Ja, hehe
Heidi	Det ble det vel her da. <i>(Stillhet, de ser på meg og litt hverandre)</i>
Kine	Ferdig?
Beate	Ja, er ganske tomt i hode mitt kjenner jeg.
Kine	Ingen som har sånn siste som dem kjenner at dem skulle ha sagt.
Beate	Men jeg tror det er sunt å kanskje bli observert sånn innimellom.
Siri	Ja
Beate	For du skjerper deg litt, du får tenkt deg om litt selv om du har jobbet i en mannsalder.
Siri	Ja.
Heidi	Jeg begynte jo å reflektere rett etterpå. Hehe.
Siri	Hehe.

Beate	Ja, hehe.
Heidi	Jeg så meg selv litt utenifra eller situasjonen litt utenifra også.
Beate	Ja kanskje vi bare skulle gjøre det. Ikke bare noen, men. Hatt noen som satt der, holdt jeg på å sa, som bare var der.
Heidi	Mhm.
Beate	Som vi ikke kjente også.
Heidi	Ja.
Beate	Ja.
Kine	Da avslutter vi, da skrur jeg av lydopptakeren.

Spørsmål til fokusgruppeintervju – oppfølgingsintervju

- 1) Temaet for forskningsprosjektet er å se barnet som subjekt.
Hvordan forstår dere det å se barnet som subjekt?/Hva legger dere i begrepet å se barnet som subjekt?

- 2) I praksisfortelling 1 ser vi at Lars sier «Jeg vil lage snømann», Beate svarer «Jeg tror ikke du kan lage snømann nå.» Når vi snakker om å møte barnet som subjekt, hvor barnet skal bli møtt med sine tanker, ideer, forståelseshorisont og opplevelse.
Hvordan kan det oppleves for Lars å bli møtt av at den voksne sier «jeg tror ikke du kan.»?
Jeg tolker dette som at vi voksne benytter vår definisjonsmakt, vi sier hva barnet kan og ikke.
Hvordan kunne vi som voksne møtt barnets uttale på en måte som gjør at vi møter gutten som subjekt?

- 3) Observasjonen fortsetter ved at Simen sier «for vi har ikke gulrot.» Beate svarer med å le og gjengi det simen sier.
Jeg kan tolke utsagnet til Simen som reelt og noe han ser på som et problem for å gjennomføre byggingen av snømann.
Hvordan kan det at vi voksne ler påvirke barnet?
Hvordan kunne vi voksne møtt Simen for å møte han som subjekt?

- 4) Vi snakker om at vi som voksne kan ende opp med å bruke vår makt og definere situasjoner. Vi kan i hverdagen oppleve barn som ikke forholder seg til det vi ber dem om eller forventer av dem. Et eksempel fra praksisfortellingen er de to barna som står og dytter på hverandre i køen, hvor Beate gir de beskjed om å stoppe med det de gjør. Eller det at Beate opplever at de blir gjerne ute i garderoben o.l.»
Hva kan denne uroen være tegn på?

Når dere opplever barn som ikke forholder seg til beskjeder som gis eller forventninger dere har i situasjoner.
Hva tenker dere kan være grunnen til dette?

Jeg kan tolke det som at barnet yter motmakt, barnet viser ved verbale uttrykk eller handlinger en makt mot det som den voksne har bestemt. Når vi ser på det barnet gjør som motmakt.
Hvordan kan vi voksne møte motmakten barnet viser, når vi skal møte barnet som subjekt?

- 5) Både fra praksisfortelling og intervjuet sist ble det benevnt noen begreper om barna. Disse var «at barna var litt ville, han er en som pleier å surre rundt, de blir gjerne uti her, kunne blitt irritert over alt ståket.»

*Hva tenker dere om at vi som voksne beskriver barna med disse begrepene?
Hvordan kan det påvirke barna?
Hvordan tenker dere at det kan påvirke oss når vi skal møte barnet som subjekt?*

- 6) Når vi voksne klarer å ivareta barn som subjekt.
Hvordan tenker dere at dette kan påvirke fellesskapet i barnehagen?

Vedlegg 8 Innhold i fokusgruppeintervju 2

Oppfølgingsintervju innhold

Før jeg starter båndopptakeren informerer jeg om at jeg har ønsket å gjennomføre et oppfølgingsintervju for å få mer utdypende svar i forhold til oppgavens tema.

Vi leste igjennom praksisfortelling 1, siden noen av spørsmålene var om denne.

Kine	Teamet for forskningsprosjektet er å se barnet som subjekt. Hvordan forstår dere det å se barnet som subjekt? Hva dere legger i det begrepet?
Heidi	Ja for det er jo ikke et objekt, det er jo en ting. Barn er ikke en ting. Subjekt ja.. eh er seg selv. At en ikke er lik altså, ja at en har sin egenart. Er ikke, et objekt kan jo være ting som kan beskrive, et bord for eksempel, kan jo være ganske likt. Men eh, barn som subjekt er jo veldig forskjellige. Så at du må se barnet for den det er. Tror jeg. Eller så kan jeg google da, hehe.
Kine	Det er deres på en måte da, hva dere ville tenkt det innebærer.
Heidi	Ja da, tenker jeg det.
Siri	Jeg vet ikke.
Beate	Jeg tenker at det er et eget individ. Når du ser barnet at du møter den som et eget individ, ikke som han som kommer etter.
Heidi	Ja.
Beate	Ville jeg tenke at det er i hvert fall. At det er.
Heidi	Det var det jeg prøvde å si å.
Beate	Det var det ja. Neimen sånn, hvis du ser Pål da, er litt forskjellig fra Anders for eksempel. De er jo to helt forskjellige.
Heidi	Med sine behov å.
Beate	Ja. Væremåte å. Følelser. Det tror jeg.
Heidi	Jeg tenker på subjektiv og objektiv. Subjektive da går du ut ifra hva du mener, men objektiv da skal du jo være litt sånn. (viser tegn med hendene, skyver de frem, som litt avstand kan jeg forstå det som)
Beate og Siri	Mhm.

Kine	Hvis du ser det opp mot at du ser barnet som subjekt da, hvis du overfører det da?
Heidi	Ja, nei nå blir jeg litt forvirra.
Beate	Tenkte jeg hadde det på fagprøva, men det er ett år siden.
Kine	Jeg tenker at dere er jo inne på det dere sier om at det er eget individ, har sine egne følelser, det er ikke slik at hvis du har et barn så vet du hva alle trenger. Dere er jo inne på dette.
Heidi	Ja, men du er ikke helt fornøyd med svaret.
Kine	Jeg bare avventer litt hvis det, hjernen jobber sikkert litt da, så hvis det kommer noe mer så. Også sitter jeg og tenker på om jeg skal stille dere flere spørsmål.
Heidi	Ja, for å få oss til å tenke videre.
Kine	(Blir stille en liten stund) Bare jeg som tenker litt.
Heidi	Nei, men jeg kommer ikke noe lenger jeg, for jeg tenker at det er seg selv, med sine ting.
Kine	Hva er sine ting?
Heidi	Med væremåte, personlighet og utseende og alt, hele greia.
Beate	Ja for jeg tenker en som virrer rundt, det er den som klær på seg som bare kler på seg så er den ferdig, men så er noen, det er ikke noe A4 på det. Noen går rundt og kler på seg og skravler å,
Kine	Det er helt greit altså, jeg sitter å vurderer om jeg skulle liksom.
Beate	Hvis jeg møter et barn i garderoben da, så må jeg møte barnet, si at han er helt lei seg den dagen, så må jeg jo møte han som han er. Jeg kan ikke gå inn i sinnsstemningen hans.
Kine	Hva tenker du, hvordan du ville gjort det da?
Beate	Jeg må jo prøve å forstå, vil jo gi han den omsorgen. Si det kommer en som griner om morgenen, så ville jeg ikke gå bort til han å si «Nå må du slutte og grine for nå er du i barnehagen», da ville du ta han inntil deg også, ta han litt på fanget for å roe han ned og prøve å finne ut hvorfor han var lei seg og kanskje la han ha den kontakten med deg en stund. På den ene, på en annen kunne du, at han ville være for seg selv når han kom, men da måtte kanskje la han få noen minutter for seg selv, men at du observert han, men at du var litt på avstand. Du ville jo gå inn og være forskjellig, det tenker jeg er litt sånn med subjekt da.
Siri og Heidi	Mhm

Beate	Nå tok jeg ikke direkte ut i fra denne fortellinga, men sånn generelt. Tror jeg da. Hva tror du Siri?
Heidi	Synes du det høre litt fornuftig ut det vi prater om?
Siri	Jada, jeg er enig i det.
Kine	Det er det subjektordet som gjør det litt vanskeligere.
Siri	Ja. Det er jo, alle barn er jo forskjellig og trenger sin måte å bli møtt på.
Beate	Det trenger dem i påkledning også.
Siri	Ja. Det er jo det på alt som er, en kan en fortelle det en gang til, og en annen må kanskje ha gjentakelse mange ganger for at de skal.
Heidi	Ja vi forholder oss jo veldig forskjellig til dem, når vi blir kjent med dem da.
Siri og Beate	Ja.
Heidi	Så er vi jo ikke lik overfor barna, vi tilpasser oss jo. Så vet ikke om det er at vi ser dem som subjekt. Vet ikke om subjekt er det samme som personlig eller at du ser.. ja, eh subjekt. Ser jeg deg som subjekt så ser jeg hele deg, med vaner og uvaner. Hehe.
Beate og Siri	Hehe.
Siri	Ikke noe sånn forutinntatt.
Beate	Nei, det skulle jeg til å si også. At vi ikke...
Kine	Hvis man ikke er forutinntatt da er man? Det var veldig ledende.
Alle	Ler
Beate	Hvis en ikke er forutinntatt?
Kine	Ja, hvis du møter et barn uten å være forutinntatt?
Siri	Åpen.
Kine	Ja.
Siri	Hehe.
Kine	Det er bra, jeg synes det er masse bra. Er det noe mer som har dukket opp rundt det med begrepet å se barn som subjekt?
Beate	Jeg husker jeg skrev om det på fagprøva. (Stille bittelitt)

Beate	Har du flere spørsmål? Hehe.
Siri og Heidi	Ler
Kine	Ja jeg har flere spørsmål, hehe. Hvis dere tenker at det er det dere har på det spørsmålet.
Heidi	Hvis du tenker at du mangler noe så må du stille noen tilleggsspørsmål da. Hvis du synes vi skulle sagt noe mer?
Kine	Nei, jeg spør hvordan dere forstår det og dere har svart på det. Det vi har snakket om kommer inn på spørsmål 2. For det å møte barnet som subjekt handler også om å møte barnet sine tanker, møte barnet sine ideer, møte barnet sin forståelsehorisont, altså som å prøve å sette seg inn i hvordan barnet har det, opplevelsen til barnet. Når barnet står der i sine sko, i sin verden, så må vi prøve å sette oss inn i hvordan det er for barnet. Klare å se alt rundt. Så det er både tanker, ideer, det med forståelse og opplevelse. Hvis en er lei seg, at vi klarer å sette oss inn i det da. Og da kommer vi inn på praksisfortelling 1. For der i praksisfortelling 1 ser vi at Lars sier «Jeg vil lage snømann.» , Beate svarer «Jeg tror ikke du kan lage snømann nå.» Og så med tanke på det at vi skal møte barnet som subjekt med da sine tanker, sine ideer, sin opplevelse så er spørsmålet. Hvordan kan det oppleves for Lars å bli møtt av at den voksne sier «Jeg tror ikke du kan.»?
Siri	Kan hende han blir litt skuffa.
Beate	Mhm Kanskje jeg skulle sagt, du får prøve.
Heidi	Tenk om det går.
Siri	Tenk om det går ja.
Beate	Kunne gjort det.
Siri	Han kan jo bli både skuffet og lei seg og det var liksom akkurat det han hadde lyst til å gjøre sikkert.
Beate og Heidi	Mhm
Heidi	Ja også sier «Jeg tror ikke du kan lage snømann i dag.» Så du sier ikke noe om hvorfor det ikke går ann å lage snømann i dag.
Beate	Nei.
Heidi	Men ehh, men han forklarer Lars, men han er sikkert litt sånn at han gleder seg til å gå ut for å lage snømann. Det står ikke noe om hvordan han reagerte, men han Simen han skjønnte jo hvorfor det ikke gikk å lage snømann, for det var jo ikke noen gulrot. Så han hadde jo en forklaring.

	Så da kunne, enten kunne sagt at det er ikke sikkert du får laget snømann i dag, for snøen ikke er kram. Ellers hadde det gått ann å sagt sånn som du sa, du kan jo prøve.
Kine	Sånn som det kan tolkes her, sånn jeg tolker det ut ifra sånn som det står er jo det at da bruker vi voksne den definisjonsmakten, vi bestemmer hva barnet kan eller ikke kan. Så vi sier da med en gang at, jeg tror ikke du kan.
Beate	Det gjør vi rett som det er.
Kine	Så da er jo et spørsmål, hvordan kunne vi som voksne møtt barnets uttale på en måte som gjør at vi møter gutten som subjekt? Da er det opp mot hans ståsted, møte han med hans ideer, opplevelse. Hvordan kunne vi løst det? Siri du var inne litt på det i sted, du nevnte det med å prøve selv. At han kunne få prøve selv.
Heidi	Ja så vi er nok litt raske med å svare uten å tenke
Beate	Uten å tenke ja, man ser det der.
Heidi	Når man tenker situasjonen så er jo ikke det så rart, men det vil jo ikke si at det er riktig.
Beate og Siri	Nei.
Kine	Hva ville dere sagt i stedet? Hvis dere skulle møtt han på en annen måte.
Siri	Med et spørsmål kanskje.
Heidi	Eller bare bekrefte,
Siri	Ja ja, bekrefte.
Heidi	Åh skal du lage snømann, så spennende.
Siri	Ja det var det jeg tenkte på egentlig.
Heidi	Behøvde ikke å ha sagt så fryktelig mye mer.
Beate	Nei. Nei egentlig ikke.
Heidi	Det hadde du jo ikke tid til heller.
Beate	Det var mange andre å prate med, hehe.
Heidi og Siri	Hehe.
Heidi	Ja for det vil jo være en bekreftelse av han og det han ønsker og å si at du hører og synes det er spennende.
Beate og Siri	Mhm

Kine	Det vil jo si å møte han mer åpent, at han kan erfare og prøve selv.
Beate og Siri Heidi	Ja Så kunne hun jo også sagt at. Åh vil du lage snømann? Men spørs om det er kram nok snø i dag, eller.
Kine	At den muligheten fortsatt er åpen.
Heidi	Men så tenker jeg at du sier ja du kan, også vet du at det ikke går i dag, så kan jo det bli litt feil også.
Siri	Ja
Beate	Ja det gjør det også. Det er riktig det, det blir jo litt feil det også. Litt stillhet
Kine	Kjempefint, skal jeg gå videre?
Alle	Ja.
Kine	I observasjonen fortsetter ved at Simen sier «for vi har ikke gulrot». Beate svarer med å le og gjengi det Simen sier. Det gjorde vi for så vidt alle når vi leste denne sist også.
Siri, Beate, Heidi	Hehe, ja.
Kine	Ut ifra det å se barn som subjekt da, så kan jeg tolke utsagnet til Simen som reelt. At han ser på som et problem for å gjennomføre byggingen av snømannen.
Heidi, Siri	mhm
Beate	Det tenkte jeg å når jeg leste det nå.
Kine	Vi har ikke gulrot, det er et problem. Hvordan kan det at vi voksne ler påvirke barnet?
Heidi	Han kan jo bli usikker, for han trodde jo sikkert at det var grunnen kanskje.
Beate	Jeg tenker litt på, hvis vi kjenner typen. Om det er en type du kan spøke med og tulle litt med, som er med og kan nesten tulle litt. Det kommer litt ann på typen også. Tenker jeg da.
Heidi	Ja.
Beate	Hvis det er en sart sjel så er det ikke sikkert du hadde svart på samme måten, tenker jeg da. Hvis det er en som er litt, som forstår litt humor i det på en måte.
Siri og Heidi	Mhm

Beate	Noen ganger tenker jeg. Vet ikke om det er riktig men
Kine	Det er ikke noe riktig og feil, jeg er ute etter deres refleksjoner og deres tanker så.
Heidi	Ja. Jeg tenker at det hadde vært forskjell på om det hadde vært her (småbarnsavdeling) eller oppe (storbarnsavdeling).
Beate og Siri	Ja.
Heidi	For her..
Beate	Hadde dem ikke skjønt det.
Siri	Nei.
Heidi	Her måtte vi tatt dem mer på alvor tror jeg.
Siri	Ja.
Beate og Heidi	Det må en jo gjøre oppe å, men. (Sier det samme i munnen på hverandre)
Siri	Spørs helt hvilket barn det er.
Beate	Hvis du har en som har litt humor så.
Siri	Ja.
Kine	Men vet vi at det barnet tar det som humor?
Beate	Nei.
Heidi	Nei, men vi ser det vel ganske fort når vi sier det, men da er det vel litt for sent da, da må vi begynne å forklare at det var ikke sånn ment.
Kine	For hvordan kunne vi som voksne møtt Simen for å møte han som subjekt da, når han sier at «for vi har ikke gulrot»? hvordan kunne vi ha møtt han?
Beate	Kunne jo ha sagt at vi kan høre med den andre avdelingen for eksempel. Hvis vi ikke hadde, så kunne vi spurt dere da.
Heidi	Ja, kunne sagt, ja det er helt riktig, vi har ikke gulrot. Hvis vi ikke har.
Beate	Eller kunne brukt noe annet, en banan for eksempel.
Heidi	Nå var det jo litt tvilsomt om det ble noe snømann da så.
Siri	Mhm.

Heidi	Ja eller kanskje, nei men han hadde jo en veldig grei forklaring på hvorfor det ikke gikk ann å lage snømann. Så da, ja. Ehh, den er jo litt morsom, synes vi voksne.
Siri og Beate	Ja.
Heidi	Men jeg tror kanskje ikke at Simen sa det for å være morsom.
Kine	Det kan jo kobles opp mot den her praksisfortellingen, men det kan være flere tilfelle hvor vi synes noe er morsomt som ikke barna synes er morsomt.
Beate, Siri, Heidi	Ja.
Kine	Ble det sagt for å være morsom? Hvordan oppleves det å stå der å se på de voksne le når du sier noe og ikke helt forstå hvorfor de voksne ler?
Beate, Siri, Heidi	Mhm, ja.
Beate	Vi skal le med og ikke av da.
Heidi	Ja. Husker du den historien for lenge siden. Han som sa han ikke hadde strømpebukse, så sa jeg, «hva er dette da?» Og han svarte «Jævlig lange underbukser».
Siri	Hehe. Ja.
Heidi	Jeg husker vi lo av den, men jeg tenker på det. Sa han det for å være morsom egentlig?
Siri	Nei det er ikke sikkert.
Heidi	Men jeg har tenkt på det etterpå, det er veldig lenge siden da. Men syntes han det var så morsomt, så morsomt som vi syntes det var. Sa han det for å være morsom?
Siri	Ja.
Beate	Nei, men jeg tenker det at, eller jeg begynte å tenke på det, jeg så det når jeg leste det. Ler og gjentar «vi har jo ikke gulrot». Det var jo egentlig ikke pent gjort, eller jeg ser det nå etterpå.
Heidi	Ja, jeg skjønner jo egentlig at du ler av den.
Beate	Jo jeg vet jo omtrent hvilket barn det var, jeg tenker hvis det hadde vært en av de sarte sjela vår, så ville jeg ha, ja, i ettertid. Jeg tenker når du er i den situasjonen der da, med så mange barn rundt deg og det skjer ganske mye, så det er ikke lett å være rasjonell i tankegangen hele tiden da. Du har fort ti barn rundt deg da
Siri	Jeg synes det er helt utrolig at du klarer det du gjør.

Beate	Ja, men sånn jeg tenker da, så ser jeg på det når jeg leser det nå da.
Heidi	Ja.
Kine	Jeg tenke at det er fint å benytte sånn som dette, det å kunne reflektere i etterkant og bli bevisst forskjellige ting da.
Siri, Beate	Ja.
Beate	For det blir, jeg tenker på, det er mye du skal passe på da.
Siri	Mhm, det er det altså.
Heidi	Vi får begynne og filme, da ser vi.
Beate	Ja men jeg tenker, jeg synes det er greit sånn Kine har gjort nå.
Heidi	Mhm.
Beate	Egentlig skulle alle vi på jobb ha gjort dette. Blitt observert en dag, så gått igjennom etterpå, for jeg tror vi har godt av det. Det var helt utenom, men.
Kine	Har dere noen flere tanker rundt simen og...
Heidi	Ja. Jeg tenker at vi da ikke skal bruke ironi overfor barnet, det er ikke dette da. Det var jo noe du syntes var morsomt. Men, ja vi må være forsiktige med det da.
Siri	Ja.
Heidi	At ikke dem sier ting for å være morsomme. Han hadde en helt logisk forklaring på det. Sånn vi tror da, for vi vet ikke.
Beate	Men sånn, som han Anders da, han kan jo ta en spøk. Han forstår at du tuller med han.
Siri	Ja. Han forstår spøk ja.
Beate	Og om vi ler da, så forstår han at vi ler med han, ikke av han.
Siri	Ja, han skjønner den delen.
Heidi	Ja.
Siri	For han forteller vitser og sånn, det har han jo gjort en stund.
Heidi	Men hva var det spørsmålet var?
Kine	Hvordan vi voksne kunne møtt Simen for å møte han som subjekt?

Heidi	Tatt han på alvor.
Siri	Ja.
Heidi og Beate	Ikke ledd av han (sier samtidig).
Beate	Men det var det jeg tenkte når jeg leste også, jeg kunne møtt han på en annen måte.
Heidi	Ja.
Kine	Vi snakker nå om at vi som voksne kan ende opp med å bruke vår makt, altså vi definerer situasjoner. Vi kan i hverdagen oppleve barn som ikke forholder seg til det vi ber dem om eller forventer av dem. Et eksempel fra praksisfortellingen er de to barna som står og dytter på hverandre i køen, hvor Beate gir de beskjed om å stoppe med det de gjør. Eller det at Beate opplever at de blir gjerne ute i garderoben o.l. Hva kan denne uroen være tegn på?
Beate	At det er for mange der.
Siri og Heidi	Ja. De kjeder seg (sier samtidig).
Beate	Det er mange der, de venter og står i gangen.
Siri	Lenge og vente.
Beate	Gærne er på en måte ikke sånn, men det er jo et dialekt ord, men jeg forstår dem. Ute i den lille garderoben der og må stå og vente der.
Kine	Det behøver ikke bare gjelde de situasjonen jeg kom med. Det er der dere opplever at barn ikke forholder seg til det vi voksne gir dem beskjed om eller..
Beate	Noen ganger kan det være at de har lyst til å utfordre. Vet ikke jeg.
Kine	Utfordre hva da tenker du?
Beate	Meg eller deg. Utfordre, hvor langt kan jeg tøye strikken. Også tenker jeg med de som står og dytter, tror jeg at det ikke er oss dem utfordrer, men at dem dytter og har det morsomt, at de har en greie sammen.
Heidi	Mhm.
Beate	Men hvis det er en annen som står og dytter, så kan det være for å teste hverandre i reaksjonsmønster, det er bare noe jeg tror da. Vet ikke. Eller at det er for mye folk da, situasjonen er for kaotiske.
Heidi	Mhm.
Beate	Jeg kan ta et eksempel som ikke er fra fortellingen, Et eksempel at vi. Den dagen vi delte gruppa, vi er jo 16 barn på avdeling, vi delte gruppa, og

	<p>noen av de som utfordrer oss da, som utfordrer oss skikkelig. Som vi sier at påvirker hverandre, når alle de elementene, Da var vi 9 inne og resten ute, 7 ute. Og da av de elementene, så var alle de inne. Det var ikke en konfrontasjon, helt til resten av gruppa kom inn igjen. Jeg tenker at blir det for mange så situasjonen blir. Er det det som gjør at det blir slik? At vi må dele. Dele opp da.</p>
Heidi	<p>Dem blir jo sett bedre når det er færre i gruppa. Også ser de hverandre bedre.</p>
Siri	<p>Ja.</p>
Beate	<p>Kanskje vi er roligere også.</p>
Heidi	<p>Ja det vil jeg tro, vi får senket skuldrene mer og vi er mye tettere på barna.</p>
Beate	<p>Jeg var jo inne med den gjengen. Og jeg var ikke sånn, jeg glemte nesten at jeg hadde noen av de elementene som utfordrer, for de lekte så fint. De fikk jo lov å drive med det de ville da.</p>
Heidi	<p>Du tenker kanskje at vi skal se de barna bedre mere? (spørsmål til Kine) Siden du prater på definisjonsmakt å, var det ikke det du pratet på?</p>
Kine	<p>Ja at vi prater på at vi bruker vår makt og definerer situasjoner, og når da vi har barn som ikke gjør det vi forventer at de skal gjøre i de situasjonene vi står i, om det er påkledning, rydding, venting, matsituasjon. Hva dere tenker grunnen til det kan være?</p>
Siri	<p>At vi er litt forutinntatte. At vi er litt på, at vi går inn litt for tidlig kanskje på noen. Dem rekker liksom ikke, de forventer at vi, den reaksjonen vi har at vi...</p>
Beate	<p>Vi prøver å slukke det før, for vi tør ikke.</p>
Heidi	<p>Så vet vi egentlig ikke hva de holder på med heller da.</p>
Beate og Siri	<p>Nei.</p>
Beate	<p>For det tenker jeg noen ganger når vi går inn i situasjoner, «åhh, voksen kom!». Også istedenfor å bare sette deg ned og høre med alle, at alle får sagt hva som har skjedd da. Jeg opplever selv av og til at jeg går inn i situasjonen og sier «nå må dere stoppe!». Også tenker jeg etterpå, ja men hva har egentlig skjedd da? Kanskje, vi kan gå inn og si, hva har egentlig skjedd her nå? Kom hit så skal vi snakke sammen, høre hva som har skjedd, før vi gjør den med å stoppe.</p>
Siri	<p>Sånn som her da (småbarnsavdeling), «Åh han har slått meg!». Også viser det seg at det er den andre som har slått da.</p>
Beate	<p>Er det sånn du tenker Kine? (Kine sitter og tenker)</p>

Beate	Nei.
Kine	Jo, jeg bare sitter og samler tanker.
Beate	At vi skal bli flinkere til at det ikke skal gå så fort.
Heidi	Men jeg tenker at du sier at det fungerer mye bedre i gruppe, da har vi jo mer tid til hvert enkelt barn og vi leser situasjonen bedre og vi har tid til å spørre, hva er det som skjer?
Beate	Det var det som var så rart. De tuller og utfordrer da, de satt i lek med barn som de egentlig. Som vi har sagt da, at den ene påvirker den andre, også satt de og det var ikke noe tull og det var liksom, de lekte uavhengig av dem de pleier å henge seg på. Nå rydder vi, da skulle de plutselig hjelpe til å,
Heidi	Denne situasjonene her å, vet du at de som stod der, at det er ikke første gangen det blir noe tull der.
Beate	Nei, nei, så det blir litt, at en er litt på. Kanskje jeg skal være litt mer av.
Heidi	Det er det som er litt sånn, brannslukker å, at man er litt sånn forutinntatt og går ikke ordentlig inn i situasjonen. Eller. Du definerer situasjonene, er det ikke det definisjonsmakt?
Beate	Eller så er du redd for å slippe, for du er redd for hva som skal skje.
Heidi	Mhm.
Beate	Det at du, nei nå må jeg stoppe for ellers så, de som står og dytter da, så ender det med at noe skjer. Det er ikke sikkert det skjer, kan jo hende de. Jeg tenker på at vi bruker makta vår på å stoppe i andre situasjoner, ikke bare denne. Men sånn der, når noen tulle-slåss litt da, som mange gjør. Så går vi og sier «nå må dere stoppe!». Slutt med den slåinga, den tulleleken der. Istedenfor å, sånn som du gjorde her om dagen Kine. «Er den med på leken nå?», også avvente litt. Da gjorde du det på en måte, hvor du ikke brukte makta di sånn. For du kunne ha stoppa den lenge for om du ville stoppa den leken, men da var det sånn at da se ann litt, hvor lenge det går. Kanskje vi skal jobbe med oss selv og bli flinkere på det da.
Siri og Heidi	Mhm
Beate	Ikke bruke makta vår. Så mye, for vi er ganske...
Heidi	Ja for vi vet hva vi kan, kan bli kaos på en måte.
Beate og Siri	Ja.
Beate	Vi må slippe opp litt kanskje.
Heidi	Ja.

Beate	Ikke bruke makta.
Heidi	De hadde det jo ikke så vondt, før de begynte å slå da.
Beate	Nei.
Heidi	De tuller, ler og dytter og sånt.
Beate	Ja det er det jeg sier, at på en måte stopper du jo det før...
Heidi	Ja du vet jo at det kan utarte seg.
Beate	At det kan, ja men det er jo ikke sikkert at det skjer noe heller.
Heidi	Nei.
Kine	Skal jeg bringe dere inn på en litt ny tanke?
Heidi, Siri og Beate	Ja.
Kine	At før det i det hele tatt skjer, at dem står og dytter på hverandre, så har vi allerede brukt en form for makt ved at vi sier at barna skal stå i den køen og vente. Og vi har gjennom vår makt forventninger om hva barna skal gjøre og hvordan de skal være når de står i den køen. Så før dem i det hele tatt har begynt å dytte, så har vi på en måte satt noen rammer da. Du skal stå her, du skal stå i ro, du skal ikke røre noen andre, du kan snakke, men ikke dytte noen. Og du skal gå når det er din tur. Ja vi forventer masse.
Beate	Ja ganske mye.
Heidi og Siri	Mhm
Kine	Også er det jo ikke alltid at barn forholder seg til det og det kan jo være at de tenker at «hmm, jeg gidder da ikke å gjøre dette.»
Siri	Nei, det skjønner jeg da.
Kine	Det kan være en grunn for at de begynner. Det kan jeg tolke som at barna yter motmakt.
Beate	Ja.
Kine	De vil ikke la seg bare bli sagt at slik skal det være, så de tenker at her er det demokrati. Her får jeg lov til å være med og bestemme litt jeg å, men da gjør jeg det på en måte som kanskje kan være å lage uro. De kan vise verbale uttrykk noen ganger eller handlinger, da yter de sin makt mot den voksne og de vi voksne har bestemt.
Heidi	Men det er vel litt sånn som Beate sier, at de tøyser strikken. Det blir jo litt det samme.

Kine	Ja
Heidi	At hun føler at dem tøyer strikken, for at de utfordrer henne.
Kine	Da tenker jeg at istedenfor å si «tøyer strikken», at man ser det som at nå viser barnet noe her mot det jeg har bestemt. Skal jeg fortsatt stå for det jeg har bestemt eller skal jeg slippe opp med rom for at dem skal være med på en måte. Så det er litt sånn. Når vi da møter de barna, som viser denne motmakten, det er jo masse situasjoner en kan stå i. hvordan kan vi møte dem? Når vi tenker på det at vi skal møte dem som subjekt, med sine tanker, sin opplevelse, sine ideer.
Heidi	Ja hvis vi har fryktelig god tid og masse voksne folk(småler, mens hun sier det) så kan vi si «har ikke du lyst til å stå i kø akkurat nå?» Neida, hehe, stryk.
Alle	Ler
Heidi	Ja, nei det er kanskje dumt også sette noen, hvis det er noe som gjentar seg hele tiden, så er det dumt å sette dem der. Nå er dem jo ganske oppegående de to der da (barna i køen som dytter).
Beate	Men jeg tenker og at de vet reaksjonsmønsteret mitt, de begynner og kjenne meg, så vet de akkurat hvor de kan prikke meg for å. Kanskje du skulle prøve å endre det da, overraske dem. Eller...
Heidi	Ja.
Beate	At du, når de forventer at jeg skal fyre på den at de tuller, så bare ja de får tulle da.
Kine	Men så har du et ansvar som voksen da, overfor både dem og de andre rundt...
Beate	Ja. Velge litt sine kamper da. Nei jeg vet ikke.
Heidi	Nei for en vet jo hvordan situasjonen er at du må ha litt system på ting og tang, men det kan hende at det hadde vært en løsning som hadde vært bedre da. For mange som står i kø, alle står vel ikke i kø.
Beate	Alle.
Siri	Kanskje det hadde gått ann å delt opp for eksempel.
Beate	Ja.
Heidi	Ja så de slipper og komme opp i...
Siri	At det ikke blir så mange.
Heidi	

	Lenge og vente, at det er. Tror ikke bare det er for, eller det vet ikke jeg, men det er for å tulle og tøyse. Det er jo noe som gjør at de begynner og tulle og tøyse. Det blir sagt at det skal du stå og det er jo ganske kjedelig.
Siri	Mhm
Beate	Det er sant.
Heidi	Så... Det var spørsmål om hva som man kunne gjort med de to barna?
Kine	Dere trenger ikke tenke bare de to barna, dere kan tenke situasjoner dere står i hvor dere føler at barn enten svarer, på en måte stritter verbalt, at de gir uttrykk for at dette er jeg ikke enig i. Eller at de fysisk gjør det. Så er det hvordan kan vi møte barnet når det her skjer? Når de svarer oss og ikke, på en måte, du har gitt en beskjed og du vet at barnet kan det og det er noe med det å, men hvordan skal du møte det at de ytrer at de ikke vil.
Siri	Jeg ser at du ikke vil, men...
Heidi	Dette må du... hehe
Beate, Siri	Småler
Beate	Du har ikke noe annet valg...
Siri	Vi må gå på do før vi går ut. Hehe
Heidi	Men jeg tenker at det har med organisering og. Vi har jo gjort det nede hos oss (småbarnsavdeling).
Siri	Ja.
Heidi	Ja at vi har måttet gjøre om på garderobesituasjonen, for at det. Ikke bare for at vi skal få det bedre, men for at barna skal få en bedre opplevelse av det. Nå er det jo småbarn her og det er litt forskjell da, men...
Beate	Jeg tror, tenker litt sånn at kanskje en burde gått ut først. Men de er så forskjellig ferdig, i hvert fall i denne situasjonen her. Men sånn at, det spiller ingen rolle, er du ferdig med å spise fort, så kunne den gå, uavhengig av de andre, hvis vi er tre voksne da.
Kine	Men hvis du sender en alene da, som skal stå alene og at man prøver og dele opp. Men fortsatt så står den urolig.
Beate	Da er den urolig da. Hehe
Heidi og Siri	Ler.
Kine	Vi har brukt makten vår og definert hva den situasjonen skal inneholde.
Beate	Mhm

Kine	Og hvis det er et demokrati i barnehagen, hvordan kan... Hvor alle skal få være med, med sine tanker og ideer. Hvis barna skal få komme med sine tanker og sine ideer...
Beate	Kanskje vi må ha et møte, de er så store de barna våre.
Heidi	Mhm
Siri	Barnesamtaler.
Beate	Ja.
Heidi	Ja en må jo høre med dem hva dem vil, om de har noen forslag på å gjøre dette på en annen måte. Det kan dere gjøre oppe hos dere (storbarnsavdeling). Ja en kan jo ha barnesamtaler, barnemøter og høre, kan jo hende de har noen gode forslag.
Beate	Vi kan ha stemmekasse, vi har hatt det før vi.
Heidi	Jeg vet ikke jeg, kanskje man kunne gjort noe annet. De som venter.
Siri	De som venter kan være på rommet.
Beate	Ja det tenker jeg å.
Heidi	Det kan jo gå like fort for det.
Siri	Ja.
Heidi	Vi skifter jo bleier like fort nå som, fortere.
Siri	Fortere...
Heidi	Og får lagt dem nå, når vi tar ett og ett barn istedenfor å ha alle flytende rundt og tulle.
Siri	Hanke inn igjen her og der å.
Heidi	De skubber på hverandre å.
Siri	Ja sånn brannslukning.
Heidi	Det ble ikke noe slik en til en kontakt.
Siri	Nei ikke noe i det hele tatt.
Heidi	Da kunne du jo spurt, sagt litt «synes du det er kjedelig å stå i kø i dag?»
Kine	Jeg tenker dere er innom forskjellig her da, dere har vært innom at det går ann å ta dem med i en prosess på forhånd. Og la dem få være med og komme med ideer til den situasjonen. Også er det noen ganger at det ikke alltid dem kan, noen ganger så er ting som de er og da kom jo du med i

	sted Siri at vi kan møte på følelsen, og si at vi skjønner at du har lyst til det, at det forstår du godt.
Heidi	«Jeg forstår at det er kjedelig, men akkurat i dag så må vi gjøre det sånn». Går det ann og si.
Kine	Jeg tenker at du møter opplevelsen og at du prøver å forstå, og du er reflektert over deg selv da. At jeg sitter med den makta og må være ydmyk overfor at det.
Heidi, Siri, Beate	Ja.
Kine	Har dere mere på dette med å møte barna og det med motmakt?
Heidi	Nei det er jo å vise at du ser og forstår barnet, subjektet da, du skal se.
Beate	Forstå.
Heidi	Forstå, forstår godt at det er dritkjedelig å stå der. At du har ikke noe annet godt forslag og komme med egentlig og da bruker man ofte denne makten sin da.
Kine	Har dere hørt ordet motmakt før? Brukt som den måten barna på en måte reagerer på.
Heidi, Beate, Siri	Nei.
Heidi	Men jeg forstår godt at det brukes.
Siri	Ja det var et veldig greit ord å bruke.
Heidi og Beate	Ja.
Beate	Egentlig er det et fint ord, motmakt. Istedenfor å bruke ord som trassete f.eks.
Siri	Ja.
Beate	Så bruke motmakt, det høres så mye finere ut. Barnet mitt er ikke trassete, det bruker motmakt.
Siri og Heidi	Ja.
Beate	Høres ikke så ille ut på en måte.
Siri og Heidi	Nei.
Kine	Hva tenker dere det gjør med vår bevissthet? Hvis jeg sier at «den skal teste grensen min» eller at jeg sier at «nå utøver barnet motmakt». Hvis jeg tenker det inni meg, hva gjør det med hvordan jeg møter barnet tror dere?

Beate	Man vil kanskje møte barnet annerledes.
Siri	Ja.
Beate	Litt mer åpent sinn.
Heidi	Ja.
Beate	Man er ikke så forutinntatt kanskje.
Heidi	Litt sånn tanke, «nå skal den prøve seg»
Beate og Siri	Mhm
Beate	Nei det innfører vi nå, motmakt.
Kine	Da er det et par spørsmål til. Både fra praksisfortelling og i intervjuet sist ble det benevnt noen begreper om barna. Disse var «at barna var litt ville, han er en som pleier å surre rundt, de blir gjerne uti her, kunne blitt irritert over alt ståket». Hva tenker dere om at vi voksne beskriver barna med slike begreper?
Beate	Det er ikke helt bra, men det er så lett og bli revet med.
Heidi	Vi bruker det veldig mye hører jeg.
Siri	Ja, vi gjør det, dessverre.
Beate	Gjør vi det? (Spørsmål til Kine?)
Kine	Hva tenker du?
Beate	Ikke så mye at de er gjerne.
Siri	Vi bruker mye på de små.
Heidi	Vi sier det ikke så ofte til dem da., men vi sier ofte, «nei i dag er den survete».
Siri	Ja. Vi sier det om dem, men ikke til dem.
Kine	Hvordan tenker dere det kan påvirke barna?
Heidi	Nei, jeg vet hvordan det påvirker meg. Hvis noen sier til meg at så sur du er da,
Beate	Da blir du sur.
Heidi	Er jeg ikke sur så blir jeg det. Barna lever jo gjerne opp til det vi sier, det er ikke positivt for barnet.
Siri	Nei.

Heidi	De blir stemplet og det er jo det vi skal. Som vi driver og jobber med, vi skal ikke ha negative utsagn.
Beate, Siri	Mhm.
Heidi	For du får ikke verdens beste selvbilde av det akkurat, vi vil jo at barna skal få et godt selvbilde.
Beate	Det er det vi skal bygge opp vel.
Heidi og Siri	Mhm, ja.
Heidi	Det er viktig.
Kine	Men da vi bruker slike begreper, hvordan tenker dere at det påvirker oss voksne? Når vi skal møte barna som subjekt.
Heidi	Nei, det vil å påvirke oss. Vi vil ikke være objektive når vi møte subjektet. Vi er påvirket av det vi hører.
Siri	Blir jo det.
Heidi	Mer eller mindre, noen ganger så.. Ja.. Vi opplever jo ofte barna forskjellig, så hvis jeg hadde sagt til deg at den ungen er så grinete i dag, så er det ikke sikkert du hadde hørt noe på det.
Siri	Nei, det ville ikke jeg ha hørt på.
Heidi	Du ser litt annerledes på det barnet kanskje da.
Siri	Ja.
Heidi	Som gjør at du tåler mere...
Siri	Absolutt.
Kine	Hvis jeg sier at «åh, det barnet blir så sint og den er så vanskelig og ha med å gjøre.» Hvordan kan det påvirke meg når jeg møter det barnet?
Siri	Du har jo det inne i det når du møter det barnet.
Heidi	Du er mer på vakt tenker jeg.
Beate	Jeg tenker litt på det i forhold til flere som vi sier, du blir litt mer bevisst på det når vi går igjennom det slik som nå da.
Heidi	Mhm, ja.
Beate	Du begynner og tenke litt barnegruppa og hvordan du møter de. Kanskje vi skal gjør mer som vi gjorde i dag, da jeg møtte en gutt. Da møter man kanskje barnet mer som subjekt kanskje?

Kine	Skal du forklare for de andre hva du gjorde?
Beate	Først hadde gutten revet ned et duplotårn til en annen gutt i utgangspunktet. Så pratet en voksen med gutten. Så var han så lei seg også ville han ikke noen ting. Så satte jeg meg ned på krakken der og han ville ikke være med på noen ting. Så tok jeg han opp til meg, så kan jeg få høre hva som har skjedd? For da latet jeg som om jeg ikke visste hva den andre voksne hadde sagt liksom. Da la han seg inntil meg, nei jeg vil ikke. Ja men jeg har lyst til å høre hva som har skjedd, for jeg synes det er litt kjedelig når du er så lei deg. Så jeg vil gjerne høre hva som har skjedd. Også begynte han å fortelle, men da sa han motsatt at den andre gutten hadde revet ned hans. Så sa jeg at jeg skjønner at du blir lei deg da, og så pratet vi litt. Da ble han med, stoppet og gråte. Møtte han på en måte, for han hadde det kjedelig da og ville ikke være med i samling. Joda vi går i samling du og jeg, du kan få sitte på fanget, men da ville han sitte på plassen sin. Like etterpå så snudde alt og han ble med i samling. Kan jo hende at han synes at, han er så redd, jeg tror han er så redd for at han skulle få kjeft, eller ikke kjeft, men det var et uhell. Sånn at han tenkte at nå får jeg skylda for. Det kan jo være at vi voksne er litt foutinntatt, tenker jeg på nå da. Kanskje vi dømmer litt fort.
Heidi	Du var jo veldig flink og ikke lot deg påvirke.
Beate	Jo, kanskje vi må bli litt flinkere til det. At vi skal bli bedre på det da, at vi gjør det med alle disse barna. Kanskje da at vi ser dem litt mer på deres følelser da, tenker jeg. Det var en tanke som datt ned i hodet mitt nå.
Heidi	Det var ingen dum tanke. Vi lar oss påvirke, vet ikke, jeg tror vi voksne. Jeg innbiller meg at vi opplever disse barna på forskjellige måter.
Siri	Ja.
Beate	Ja vi gjør jo det vi å. Vi opplever deres barn forskjellig fra dere sikkert, og dere våre.
Heidi	Så hvis noen sier noe litt negativt om noen av dem, så kan det hende at jeg ikke tenker noe på det.
Kine	Jeg tenker kanskje mer hvis du sier noe negativt til deg selv?
Heidi	Mhm. Ja, hvis jeg tenker at det, det er ikke særlig lurt.
Beate	Jeg tenker hvis jeg møter noen av de guttene da, si den gutten som når han kommer om morgenen. Jeg gjør det helt ærlig sagt. Sammen med noen andre enkeltindivider, så tenker jeg. «åh herregud, hva skal jeg finne på nå, med en gang jeg ser dem». Da er jeg forutinntatt, og forventer at dem kan finne på noe tull, lenge før jeg har møtt dem. Så tenkte jeg her om dagen, da kom jeg inn, da så jeg at en gutt drev og tulla. Så gikk mange inn på puterommet, da kan jeg jo jeg bare sitte her tenkte jeg. De dro frem

	<p>masse ting, så tenkte jeg. «Skal jeg stoppe dem nå? Det er jo en lek.» For jeg var alene der, eller skal jeg la dem fortsette. Jeg tenkte jeg setter meg her også ser jeg hvordan dette utvikler seg, og da gikk det flere inn der. Og så da lekte dem, alle lekte ikke sammen. Jeg var forutinntatt, når jeg tenkte at jeg ble alene, så tenkte jeg «åh, herregud, med den gjengen der.» Men så gikk det bra, da en annen voksen kom og spurte hva som foregikk, så sa jeg at jeg hadde kontroll på leken. For det er jo slik vi voksne er, det hadde jo jeg gjort og det, lurt på hva de drev med innpå der. Men da gikk det så fint, kanskje jeg må øve. Da har jeg den holdningen helt fra begynnelsen at dette går galt, men så er det ikke sikkert det gjør det i det hele tatt. Kanskje jeg må jobbe med det da.</p>
Heidi	Hvis en tenker, man blir jo påvirket litt av både positive og negative tanker.
Siri og Beate	Ja.
Beate	Men de rød kommer fort.
Heidi	Jeg tenker, med det ene barnet, jeg hadde jo ikke noe sånn... Det er det sikkert flere som opplever her og, at jeg reagerer fortere, tåler mindre.
Beate og Siri	Ja.
Heidi	Spesielt det barnet da. Men det er jo noe en driver og tuller med inni hodet mitt egentlig. Sånn som du sier, går rundt og er forutinntatt og, både før og...
Beate	Eller finne på noe som dem...
Heidi	Du gir dem ikke en sjanse nesten.
Beate	Nei.
Heidi	I perioder da, hvis du er veldig. Blir jo følelsene som styrer mer enn vettet. Så da føler man seg ikke særlig profesjonell da.
Siri og Beate	Nei.
Beate	Man gjør ikke det, men det er ikke lett og ikke falle i den fella heller.
Siri	Nei, absolutt ikke.
Beate	Jeg er ærlig på det, når jeg kommer på tidligvakt her og du ser, i hvert fall den gjengen der, hvor jeg vet at enkeltindivider. Klokka er kvart over sju og du vet at det ikke kommer noen før om en time, og du skal ta imot barna og den gjengen smeller klokka ti på halv åtte. Da har du det gående.
Heidi	Jeg kan jo føle det slik på tidligvakt jeg også, de kommer hit, så er jeg spent på hvordan det blir. De har jo overrasket meg flere ganger, de tidligvaktene jeg har hatt nå, så har jo det vært veldig greit.

Beate	Eller si ja, og spørre hva dem har lyst til. For jeg føler at noen ganger så har jeg brukt denne, da kommer den motmakten da. For jeg sier at nå kan der gjøre det så lenge, for jeg skal gjøre det. Men kanskje jeg skal gjøre det, og så ta imot etterpå. At si dem vil drive med lego, forte meg og legge på det, så er det på en måte. Og togbane nede der, så har de det de har lyst til å holde på med.
Heidi	Ja for jeg pleier å spørre dem når de kommer hit, hva har dere lyst til nå. Selv om jeg tenker slik når dem kommer, så prøver jeg å være veldig positiv, for jeg vet at hvis jeg. Dem leser jo meg.
Siri	Ja klart det.
Heidi	Hvis jeg glefser til litt, så fyrer det jo opp.
Beate	Ja er man litt sånn dårlig selv så.
Kine	Nå er det siste spørsmål. Når vi voksne klarer å ivareta barn som subjekt. At vi klarer å møte dem på følelsen, møte dem på det med å få komme med sine tanker og sine ideer og. Hvordan tenker dere at dette kan påvirke fellesskapet i barnehagen?
Siri	De får mer eierskap til det de driver med og det blir mer samhold.
Heidi	Jeg tenker at barna blir mer fornøyd, blir de ikke det?
Siri og Beate	Ja.
Heidi	Vi blir mer positive, det vil jo påvirke.
Beate	Ja, er vi positive, så er dem positive føler jeg.
Siri og Heidi	Mhm
Beate	Også at vi møter dem, blir enda flinkere til å møte dem. Istedenfor slik som her da, at kanskje ikke undring, men at du er med dem på. Ja som med snømannen f.eks. «Ja, vi kan gå ut så ser vi om vi får det til».
Heidi	Også er jo vi forbilder. Er vi positive, ikke sier negative ting om barnet og, så vil de andre oppfatte dem på samme måten.
Beate	Hvis vi er flinke til å si ting til hverandre, tenker jeg på.
Siri	Rose.
Beate	Rose hverandre, dette var bra eller så fint du har gjort det. At vi gjør det, så påvirker også det barna i hverdagen deres.
Heidi	Vi bruker mye tommel opp her da. Ja, for fellesskapet, det blir jo mye mer positivt stemning, blir det ikke det? Når vi ser barnet som subjekt. At det, de vil jo, hvis vi vise at vi opplever barnet som positivt så vil vel det smitte. Går ikke det på fellesskapet?

Kine	Hvis vi klarer å møte dem, ved at vi er gode på å møte ideer og tankene til barnet, så barna opplever dette. Ved at de voksne er interessert i å høre hva jeg tenker og hva jeg mener, og jeg får lov å prøve ting og noen ganger får jeg ikke det. Tror dere at det vil påvirke leken?
Siri, Heidi, Beate	Ja
Beate	Men da må vi lære alle det. Vi alle voksne.
Heidi	Vil ikke det dryppe litt på barna da, spesielt storbarn.
Kine	Jeg tenker småbarn og jeg, det at barna blir møtt positivt, på sine følelser... hvordan kan det påvirke når dem møter hverandre i lek?
Beate	Det spørsmålet der bør vi ha på en planleggingsdag, eller på et personalmøte så ikke bare vi reflekterer over dette. For det tror jeg er sunt for de som ikke er her nå også.
Siri	Mhm, det tror jeg også.
Beate	Jeg tenker, for at vi kan reflektere over hvordan vi får en annerledes hverdag.
Heidi	Det går jo an å dra dette inn i det vi driver med i det andre prosjektet. For det her går jo også på det med holdninger til barn og hvordan vi møter dem å. Jeg tenker at det smitter over på barna også. Da blir det mere gode opplevelser sammen og det styrker jo fellesskapet. Ikke helt sikkert på om det hadde vært helt knirkefritt leken med toåringene selv om. Hehe.
Alle	Ler
Kine	Jeg har ikke nødvendigvis en suksessoppskrift, det er mennesker vi jobber med og så.
Beate	Vi kan bli mer bevisst, jeg synes og tenker litt på hvordan. Du begynner og tenke på hvordan du jobber selv.
Heidi	Og jeg burde få høre sånn rett som det er.
Beate	Jeg og det.
Heidi	Plutselig driver jeg og tuller med så mye rart.
Siri	Jeg og det.
Heidi	Også er det ingen som sier «nå må du skjerpe deg, Heidi».
Beate og Siri	Ler

Kine	Jeg tenker at det handler mye om å bruke refleksjoner for å bli bevisst, jo mer vi gjør av ting som er bra, det er jo bra. Vi klarer nødvendigvis ikke 100%.
Siri	Det går ikke.
Kine	Men at man er bevisst og lærer om ting.
Heidi	Jeg tenker at det å møte barn på den måten. Så tenker at det med selvbilde og hvor viktig det er videre i livet. Du skal, at du har et godt selvbilde. At du er noe, at du er verdt noe, at du blir satt pris på. Ikke alt det du kan og slikt, du blir løftet opp for den du er. Ikke det du kan, selv om vi skryter jo veldig av det å.
Beate, Siri	Mhm, jo jo.
Heidi.	Det er jo når du anerkjenner barnas følelser og både på godt og vondt så. Tenk og kunne bare sittet på jobb og pratet på dette. For det er så vanskelig og gjøre det i jobben.
Siri og Beate	Ja.
Heidi	Jeg tenker den situasjonen i praksisfortellingen der å, hundrevis av ting man skal holde styr på og det å klare og være bevisst på alt du sier og gjør da.
Beate	Du hører det etterpå at det, men du har ikke sjans.
Siri	Men hadde det ikke vært fint å prøve rommet med, at ikke alle kler på seg samtidig. Gjøre slik som vi gjør, prøve ut det?
Heidi	Det er veldig stas på det rommet, nå er det en annen aldersgruppe, men.
Siri	Det er det da.
Heidi	Men da slipper de og stå og vente, for da skal du egentlig oppføre deg ut ifra det vi mener er å oppføre seg og det er vanskelig.
Siri	Ja
Heidi	Det er ikke så lett for deres heller da. For det er ikke barna vi får gjort noe med, det er jo situasjoner rundt dem.
Siri	Det behøver ikke være en varig ting, fungerer det ikke, så fungerer det ikke. Det kunne sikkert vært fint og prøvd oppe også (storbarnsavdeling).
Heidi	16 barn i kø på do på 2 doer, det tar sin tid.
Siri	Det gjør det.
Beate	Det er sant.

Heidi	Ellers så er vi alt for lite folk.
Kine	Da blir det kanskje enda viktigere og være bevisst måten vi møter barna på.
Heidi, Beate, Siri	Ja.
Kine	Er det noe mer dere sitter og tenker på og vil dele rundt spørsmålet om fellesskapet?
Heidi	Hvordan det kan påvirke fellesskapet?
Kine	Ja om dere har noe mer på det siste spørsmålet. Når vi klarer å møte dem som subjekt og påvirkning på fellesskapet. Jeg tenker hvis dere sitter og har tenkt på noe som dere ønsker å dele.
Beate, Siri	Nei.
Heidi	Det har jeg sagt, men de tar jo etter.
Beate	Du hører deg jo selv av og til i utsagnene til barna.
Heidi	Da trenger de ikke yte eller vise motmakt, hvis det vi slutter og bruke makta vår. Det gjør vi, det er søren ikke...
Beate	Vi har jo å lært og ikke ta tak i armen, for vi bruker makta vår. Det er jo ikke rart de bruker motmakten sin da.
Heidi	Det er fysisk makt.
Beate	Ja det er den fysiske makten.
Heidi	Vi bruker mye mer kanskje den andre, eller den psykiske da.
Kine	Også er det i relasjonen voksen – barn, så ligger det allerede en, det er ikke en symmetrisk relasjon, det er ikke en lik relasjon. Det er vi som har makta.
Heidi	Det er vi som har ansvaret også da.
Siri og Beate	Ja.
Kine	Og da må man ta det ansvaret og samtidig være bevisst at vi sitter med så mye makt over de barna, det å være bevisst det. Det er ikke det å si at alt er lov.
Heidi	Også tenker jeg at det å, den ungen får meg til å, bla, bla... men det er jo ikke barnet, det er jo du som lar barnet få deg slik. Det er du som gjør det. Barnet går ikke inn for å irritere. Jeg går ikke inn for å irritere deg, men det er noe ved meg som gjør at du blir irritert. Som er i deg, ikke. Kan ikke si slutt og vær sånn.
Beate	Nei det er riktig det.

Heidi	Det er lettvint da, vi synes jo hele tiden det at det er lettvint og forandre på andre. Men vi må jo forandre på oss selv. Nei det er ganske interessant.
Beate	Ja jeg synes det. Så blir man litt mer bevisst.
Siri	Mhm. Litt stille.
Kine	Ferdige?
Beate, Siri og Heidi	Ja.
Kine	Tusen takk.